

PROGRAM NAUCZANIA NA I ETAPIE EDUKACYJNYM

POZNAĆ I ZROZUMIEĆ ŚWIAT

Część I

- 1. Wstęp**
- 2. Założenia teoretyczne programu**
- 3. Na czym polega innowacyjność programu „Poznać i zrozumieć świat”**
- 4. Koncepcja integralnego nauczania i wychowania**
- 5. Edukacja zintegrowana**
- 6. Uczenie się a taksonomia B. Blooma**
- 7. Schemat jednostki metodycznej**
- 8. Mózg na zajęciach**
- 9. Uczenie się w działaniu**
- 10. Nauczyciel - realizator programu od A do Z**
- 11. Układ treści**
- 12. Trochę przedsiębiorczości**
- 13. Realizowane obszary tematyczne programu „Poznać i zrozumieć świat”**

Część II

- 1. Cele kształcenia i wychowania**
- 2. Treści**
- 3. W świecie książek - lektur**
- 4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania**
- 5. Opis założonych osiągnięć ucznia**
- 6. Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia**

1. Wstęp

„Wstańcie - chodźmy”... Jan Paweł II

Jest takie miejsce w sercu i umyśle dziecka, które nie znosi być puste. Potrzebuje emocji, wrażeń, lubi być nawiedzane przez ciekawość i mimo strachu i niepewności uwielbia adrenalinę niewiadomej. Pozwólmy to miejsce zapełnić wspaniałymi przeżyciami.

Wszyscy chcemy, by nasze dzieci były szczęśliwe, twórcze, energiczne i życzliwe. Chcemy, by nasze dzieci wyrosły na dorosłych, którzy troszczą się o innych i pomagają rozwiązywać problemy dwudziestego pierwszego wieku. Wreszcie chcemy by ich horyzonty sięgały zdecydowanie dalej poza środowisko szkolne. Dziecko musi „skoczyć” w przyszłość, ale musi się znaleźć miejsce, które mu w tym pomoże, wsparcie, które mu się okaże gdyby się zachwiało. To wymaga pokazania wyjątkowej drogi...

Ale jak tego dokonać? Jakimi sposobami? Jak to zaplanować w czasie?

W przygotowanym programie przyjrzymy się wielu ważnym aspektom pozwalającym zrozumieć jak dzieci mogą rozwijać swoją osobowość przez przeżycia, doświadczenia, obserwacje, przez wyrażanie uczuć, dyskusje, opinie, autorefleksje, przez radosną aktywność fizyczną. Jak wspaniale mogą eksperymentować bez strachu i przekonania, że się nie da, że nie warto - bo strach, bo nie wyjdzie, bo skrytykują.

Zastanowimy się wspólnie jak pomóc dzieciom w poznawaniu świata wszystkimi zmysłami. Przyjrzymy się aktywności małego dziecka pokazując przykłady jak stworzyć wyjątkowe środowisko do wszechstronnego rozwoju - jego pasji i zainteresowań.

Ta wyprawa będzie niezwykła - odpowie na najbardziej nurtujące pytania. Damy dziecku możliwość współuczestniczenia w niezapomnianej przygodzie, która zostawi rumieniec na twarzy, a jego życiu nada kolorów. Obudzimy marzenia – damy szansę do tego by dziecko mogło poznawać, działać, zdobywać i tworzyć. Damy wskazówki jak można wspierać przemianę małego człowieka w wyjątkową OSOBE. Będzie tu sporo wiedzy i pomysłów jak sobie na takiej wyprawie poradzić.

KAŻDE DZIECKO MA PRAWO MIEĆ ODWAGĘ REALIZOWAĆ SWOJE MAŁE I WIĘKSZE MARZENIA. Wiele tak naprawdę zależy od nas. Od Pedagogów. Od Rodziców. Od Wszystkich Dorosłych.

Trzymamy kciuki

Autorzy

2. Założenia teoretyczne programu „Poznać i zrozumieć świat”

Przemiany cywilizacyjno-ustrojowe i gospodarcze Polski, nieustanny kryzys oświaty i edukacji doprowadził do zagubienia i bezradności szkoły i nauczyciela w podejmowanych działaniach. Współczesność wymaga konieczności dokonania głębokiego namysłu nad edukacją nad edukacją, która rozwijałaby dzieci i młodzież do rozwiązywania nowych i trudnych zadań, krytycznego i refleksyjnego myślenia, umiejętności dokonywania wyborów a przede wszystkim do samodzielności i odpowiedzialności.

Rzeczywistość jutra jak i nowe spojrzenie na rozwój ucznia, stawiają przed systemem edukacyjnym budowania nowego modelu podejścia do kształcenia, w którym każdy nauczyciel stawia pytania: „Kim uczeń jest? Kim może się stać? Jaki posiada potencjał twórczy, genetyczny? Jest to zgodne ze stwierdzeniem psychologii humanistycznej, „że człowiek nie jest kimś od razu, ale raczej kimś, kto dopiero ma się stać tym, kim być z natury może”¹

Badania naukowe prowadzone w kraju i za granicą wykazały, że rozwój ucznia, zdobywanie wiedzy i umiejętności to nie edukacja nakazowo-informacyjna, oparta na podręczniku i zeszytach ćwiczeń, lecz jest to droga oparta na osobistym doświadczaniu świata, bezpośrednich kontaktach z rzeczywistością, samodzielnym dążeniu do pokonywania trudności i rozwiązywaniu problemów. W tej podróży maleje rola przekazu werbalnego narzuconego przez nauczyciela oraz informacje typu „wiem że”, a zwiększa się znaczenie informacji „wiem jak”, „myślę i rozumiem”, „przeżywam własne stany emocjonalne” itp.

Proces kształcenia odgrywa podstawową rolę w zdobywaniu kompetencji i efektów rozwojowych wtedy, kiedy uczeń doświadcza pewnych stanów wewnętrznych, podejmując różnorodne zadania związane z działalnością praktyczną, umysłową, społeczną i artystyczną. Zrozumienie świata, opanowanie wiedzy i umiejętności zależy, więc od tego, czy nauczyciel dostrzega i rozumie każdego ucznia w procesie kształcenia jego potrzeb i odczuć subiektywnego sensu działania, jego potencjału genetycznego i możliwości rozwojowych.

Program „Poznać i zrozumieć świat” opiera się **na teorii konstruktivismu**, który wykorzystuje badania współczesnej filozofii, psychologii i antropologii, opisuje wiedzę jako konstrukcję umysłu jednostki, która powstaje dzięki jej własnej aktywności. Wiedza jest wewnętrzną tworzoną reprezentacją świata, w którym człowiek żyje i działa. To człowiek

¹ J. Kozielecki, *Koniec wieku nieodpowiedzialności*, Warszawa 1995, s. 98.

nadaje jej znaczenie i strukturę, a nie przyswaja jej jako gotowy produkt przekazywany przez innych ludzi.²

Główną tezą konstrukttywizmu jest niepowtarzalność umysłowych obrazów świata i unikatowość strategii realizowanych przez jednostkę w procesie jego poznawania.³

Umysł ucznia nie kopiuje wiedzy drogą informacji, lecz na podstawie samodzielnych działań i rozwiązywania problemów, przetwarza i tworzy pewne konstrukty w mózgu. Uczniowie przystosowując się do otaczającego świata konstruują wiedzę poznawczą, społeczną i intelektualną, zmierzając do rozwoju, który nie odbywa się automatycznie, lecz wymaga określonych warunków w procesie kształcenia i wychowania.

Koncepcja oparta na teorii konstrukttywizmu opiera się na relacjach zachodzących w środowisku bliższym i dalszym i wyznacza trzy drogi poznania w zakresie opanowania wiedzy i kompetencji intelektualnych i społecznych.

1. Samodzielne doświadczanie i zdobywanie wiedzy społecznej, kulturowej i moralnej w środowisku we wzajemnych relacjach.
2. Budowanie własnej wizji świata jako obrazu całości, systemu wartości kulturowych i tożsamości w oparciu o rekonstrukcję treści.

Wykorzystanie wiedzy ze świata kultury, przyrody, społecznego otoczenia w rozwiązywaniu trudności i problemów, samodzielne rozwiązywanie zadań w oparciu o wartości społeczne i moralne.

Koncepcja ta uwzględnia rozwój psychofizyczny ucznia, kładzie nacisk na działanie i przeżywanie, opiera się na poszukiwaniu treści i rekonstrukcji wiedzy, co pozwala na samodzielne badanie, odkrywanie, zaspakajanie ciekawości poznawczej i zbliżanie ucznia do świata społeczno-kulturowego. Uczeń w pełni jest odpowiedzialny za własny rozwój, wspomagany przez nauczyciela. Pozostaje to w zgodzie ze wskazaniem J. S. Brunera „że aby coś przyswoić, trzeba wiedzieć co to ma być i samodzielnie to odkryć”.⁴

Przedstawiona koncepcja wymaga stosowania metod opartych na aktywności uczniów angażujących się do poznawania i działania, między innymi takich jak: dialog, metoda problemowa, projektu, metoda symulacyjna, metody twórczego działania, badania i eksperymentowania. Oprócz wymienionych metod wykorzystana zostanie szeroko pojęta działalność artystyczna: muzyka, plastyka, teatr, elementy ruchu pantomimicznego itp.

² E. Misiorna, *Wspomaganie dziecka w tworzeniu zintegrowanego obrazu świata*. [w:] *Nowe stulecie dziecka*, red. D. Waloszek, Zielona Góra 2001, s. 393.

³ D. Klus-Stańska, *Behawiorystyczne źródła myślenia o nauczaniu czyli siedem grzechów głównych wczesnej edukacji*, [w:] *Wczesna edukacja*, red. D. Waloszek, Zielona Góra 2001, s. 393.

⁴ J. Bruner, *Poza dostarczone informacje*, Warszawa 1989, s. 142.

Istotną rolę w procesie kształcenia spełniać będą organizowane i naturalne doświadczenia uczniów, które tworzą świadomość i mają wpływ na rozwój procesów poznawczych, w szczególności myślenia. Doświadczenia to działania, które przyczyniają się do zastanawiania, interpretowania, zrozumienia związku i relacji zachodzących między przedmiotami i zjawiskami. Doświadczenia uczniów opierać się będą w sposób naturalny na zjawiskach oraz wymiarach spostrzeganych jako społeczne, emocjonalne lub intelektualne angażujące procesy myślenia. Zrozumienie doświadczenia i doświadczenia wymaga skupienia uwagi na rzeczach, zjawiskach, sytuacjach, które interesują ucznia.

Habermas uważa, że świat życia ucznia stanowi tzw. wiedzę pierwotną, zdobytą poprzez samodzielne działania i doświadczenia, na bazie, której osiąga wyższy zakres kompetencji i ma możliwość zrozumienia siebie, sytuacji społecznych i zachodzących zmian. Rozwój ucznia nie jest wtedy spostrzegany w formie procesów oddziaływania, lecz jest zorientowany na proces zrozumienia i tworzenia sensu, co sprzyja rozwojowi myślenia oraz wielokierunkowej osobowości.

„Badania wykazują, że generalnie nauczyciele słabo orientują się w zdolnościach swoich wychowanków. Nagradzają odtwarzanie treści programowych, mniej interesują się potencjalnymi możliwościami tkwiącymi w każdym uczniu i nie starają tych możliwości rozwijać”⁵.

Koncepcja przedstawianego programu bazując na Taksonomii Blooma zakłada rozwój u uczniów nie tylko podstawowych zdolności takich jak: wiedza, zrozumienie i zastosowanie, ale przede wszystkim rozwijanie tzw. „zdolności wyższego rzędu” – analizy, syntezy i oceny. W konsekwencji uczniowie częściej będą stawiali i odpowiadali na pytania – dlaczego?, niż na pytania – jak?. Pamiętanie o różnych poziomach zdolności umysłowych, (niższego i wyższego rzędu) podczas planowania i przebiegu lekcji pozwoli zadbać o pełny rozwój potencjału dzieci.⁶

W programie wykorzystana będzie również **teoria inteligencji wielorakich H. Gardnera**⁷, każdy człowiek ma przynajmniej osiem ośrodków inteligencji (językowo-lingwistyczna, ruchowo-cieleśnie-kinestetyczna, matematyczno-logiczna, wizualno-przestrzenna, przyrodniczo-naturalistyczna, muzyczna, interpersonalna, intrapersonalna-autorefleksyjna), które kształtowane i rozwijane zwiększają możliwości uczenia się dzieci, mają istotny wpływ na ich rozwój osobowościowy. W myśl tej teorii nauczyciel powinien

⁵ J. Dobrołowicz, Uczeń zdolny w szkole, „Psychologia w szkole” 2004, nr 3, s. 99-100.

⁶ J. Bates, S. Munday, Dzieci zdolne, ambitne i utalentowane, Warszawa 2005, s. 44.

⁷ H. Gardner, Inteligencje wielorakie. Teoria w praktyce, Poznań 2002.

zrezygnować z jednego stylu nauczania dla wszystkich dzieci. Edukacja powinna być „skonfigurowana”, tzn. dostosowana do profilu uczącego się zapewniając dobór odpowiednich metod i form pracy.

Program będzie uwzględniał wiedzę o uczeniu się nie tylko z psychologii poznawczej i rozwojowej , ale także z badań nad mózgiem. Wykorzystując osiągnięcia z neurobiologii, neurodydaktyka poszukuje praktycznych sposobów w doskonaleniu procesu dydaktycznego. Mózg aktywizuje się w związku z pytaniami, na które sam uczący się chce znaleźć odpowiedź. Dlatego badacze mózgu sugerują odejście od traktowania uczniów jako tylko odbiorców wiedzy.⁸

Odkrycie pod koniec XX wieku neuronów lustrzanych, dowodzi jak ważne znaczenie dla ucznia ma naśladowanie osoby działającej i udane relacje pomiędzy nim i nauczycielem a także kolegami w grupie, tego nie zastąpi podręcznik czy komputer.⁹

W programie szczególną uwagę należy zwrócić na warunki lokalowe, materialne, dydaktyczne. Istotną rolę odgrywać będzie pole edukacyjne, czyli miejsce i przestrzeń niezbędne do uczenia się przez działanie, bowiem uczeń ma możliwość wyboru ofert edukacyjnych, a tym samym staje się sprawcą twórczym własnego działania.

Uczeń postrzegany jest jako niezmiennie trwające „ja” zawsze w rozwoju, zawsze w określonym miejscu i sytuacji, zawsze w działaniu. Rozwój własnego „ja” tworzy się w przestrzeni, w której jest miejsce na działanie i przeżywanie. Skupianie się i uwaga uczniów nie leży głównie wewnątrz ich uwagi, nie należy do dzieci, lecz powstaje w spotkaniu z tym, co jest- lub nie jest- godne ich uwagi w pomieszczeniach szkolnych. To przestrzeń edukacyjna stwarza możliwości do podejmowania aktywności ucznia, do samorealizacji, do poznania i zrozumienia świata.

Na budowanie wiedzy i kompetencji ucznia wpływa szeroko rozumiane środowisko materialne, które w programie pełnić będzie znaczącą rolę. Każdy nauczyciel wie, że wielość środków dydaktycznych, środowisko materialne, lokalne wspiera rozwój, poznanie i rozumienie świata. Dzięki przestrzeni i wielości środków dydaktycznych uczeń staje się sprawcą własnego działania.

⁸ M. Żylińska, Dlaczego neurodydaktyka?, „Psychologia w szkole” 2011, nr 3.

⁹ D. Sterna, J. Strzemieczny, Organizacja procesów edukacyjnych dla wspierania uczenia się.[w:] Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy, pod red. Grzegorza Mazurkiewicza, Kraków 2012, UJ, s. 127.

3. Na czym polega innowacyjność programu „Poznać i zrozumieć świat”

Program „Poznać i zrozumieć świat” wprowadza do praktyki nowe rozwiązania o charakterze ulepszeń. W programie postawiono na dwa obszary innowacyjności, mianowicie na kształtowanie:

- umiejętności myślenia naukowego (umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych dotyczących przyrody i społeczeństwa);
- umiejętności uczenia się jako sposobu zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji.

Przyjmując powyższe założenia jako kierunek planowanych zmian nauczyciele, pracujący w oparciu o program „Poznać i zrozumieć świat”, stworzą uczniom optymalne warunki do pełnego rozwoju osobowości oraz możliwości odniesienia sukcesu. Program z wykorzystaniem szczególnych uwarunkowań społecznych oraz lokalnych szkół stwarza przyjazne środowisko i klimat dla osiągania sukcesów w różnych dziedzinach. Zaplanowany proces **uczenia się** skłania się w stronę samodzielnego stawiania problemów i ich rozwiązywania w toku działania ukierunkowanego na samodzielne myślenie, zadawania pytań nauczycielowi oraz współuczącym się, prowadzenia prac badawczych na miarę możliwości dziecka. **samorealizacji** w działalności poznawczej, społecznej, artystycznej, sportowej itp.

Program opracowano ze szczególną dbałością własny rozwój fizyczny i psychiczny, uczniowie poznają, ćwiczą i wdrażają się do zdrowego stylu życia, poznają różne sposoby spędzania wolnego czasu, zaspakajają naturalną ciekawość świata.

Klasa jako przestrzeń edukacyjna została pomyślana przez Autorów programu jako miejsce **uczenia się i twórczości**, zaś **edukacja** jako działanie zorientowane na wspieranie rozwoju, konstruowanie wiedzy i zdobywanie nowych oraz poszerzanie umiejętności już posiadanych. Uczniowie zachęceni są do stawiania problemów i ich rozwiązywania w toku samodzielnego myślenia i współpracy. Sami też podejmują przeróżne działania, np. sportowe, artystyczne, społeczne, aby sprawdzić się w danej dziedzinie. Aby wyzwolić bogatsze możliwości i lepiej poznać siebie nawzajem, dzieci podejmą różnego rodzaju działalność poza klasą, np. **akcje ekologiczne, wspólne wyjazdy, spacer, wycieczki oraz zajęcia w tzw. OTWARTYCH PRZESTRZENIACH EDUKACYJNYCH**. Mają one kluczowe znaczenie dla dobrego samopoczucia, zdrowia i ogólnego stanu ducha dzieci, bo zapewniają

różnorodność doświadczeń edukacyjnych oraz przyczyniają się do kompleksowego rozwoju – zarówno ciała, jak i umysłu. Stąd **POMYSŁ** na większe pole do zabawy i nauki poza klasą. Prawdziwą sztuką jest taka konstrukcja programu nauczania tak, żeby doświadczenia ze świata zewnętrznego, wspierały i uzupełniały to, co dzieje się w czasie zajęć. **OTWARTE PRZESTRZENIE EDUKACYJNE** to wszystko to, co dzieje się we wspólnotach lokalnych, to przyroda i całe środowisko dookoła nas. Jak to zrobić, zaadaptować autentyczne przestrzenie i dodać do nich różne elementy edukacyjne, np. **przenieść zajęcia do zabytkowej** budowli i uzupełnić o dźwięk i odpowiednie światło, dodać legendy, baśnie, analizować tekst, ba nawet pisać; **można przeprowadzić rewelacyjne zajęcia w lesie** nie tylko o roślinach i zwierzętach ale także pracować z mapą, zaznaczać ścieżki przemieszczania się zwierząt, obliczać, ile paszy należy umieścić w paśnikach, przygotować taką paszę; **można pójść do parku**, wykonać ilustracje wybranych miejsc, zmierzyć obwód drzew, porównać, które drzewo jest „grubsze”, wykonać zdjęcia, zastanowić się jak je wykorzystać, **można udać się do zakładu** nie tylko obserwować pracę, ale wykorzystać pomieszczenie do przeprowadzenia zajęć, bez książki i kart pracy..., **to samo można wykonać w gospodarstwie rolnym, w obejściu szkoły** (tutaj dzieci mogą być „właścicielami” boiska, które należy ogrodzić, uczniowie mają do wyboru narzędzia i przybory miernicze, mierzą boisko, obliczają ile siatki potrzebują, udają się do sklepu, dowiadują się o cenę siatki, obliczają ile pieniędzy muszą mieć, aby boisko ogrodzić...). Czasem naprawdę niewiele trzeba, żeby stworzyć inspirujące środowisko nauki, poruszające wszystkie zmysły uczniów. Nawet zapach kwiatów może stać się początkiem do niezwykle kreatywnych działań. Do takich aranżacji można też z powodzeniem zaangażować uczniów i wykorzystać ich umiejętności i talenty.

Działania te wymagają przede wszystkim dużej otwartości umysłu ze strony nauczyciela. Nie chodzi tu do końca o to, żeby nagle wymyślać jakieś zupełnie nowe, rewolucyjne podejście. Wystarczy połączyć to, co już w klasie zachodzi i wybrać z nich elementy, które będą odpowiadać pracy w **ŚRODOWISKU ZEWNĘTRZNYM**. Niektóre z nich mogą nabrać zupełnie nowego kształtu i „rozkwitnąć” właśnie wtedy, kiedy wyprowadzi się je ze szkolnych murów. Wszystko to zmierza do wyzwania u uczniów pożądaných postaw wobec otoczenia, rozwijania samorządności, stwarzania możliwości twórczego działania. Realizując tego typu zadania, **eksponowana jest podmiotowość ucznia**. Poszczególne oddziaływania dydaktyczno-wychowawcze wspierają jego rozwój i powodują, że nauka ma szansę być przyjemną i bezstresową.

Planując nauczanie w **OTWARTEJ PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ** nauczyciel musi pamiętać o kilku zasadach:

- planowaniu przebiegu procesu edukacyjnego w najbliższej okolicy uwzględniając jego walory,
- projektowaniu przestrzeni dla różnych grup i stylów uczenia się,
- łączeniu ze sobą różne dziedziny nauczania,
- zapewnieniu każdemu uczniowi jego własnej przestrzeni,
- przenikaniu się przestrzeni fizycznej i wirtualnej [za: Jeffrey A. Lackney 2013].

Zajęcia są planowane w zgodzie z **potrzebami danej grupy, powiązane w sposób interdyscyplinarny z treściami nauczania, zorganizowane wokół określonego tematu.** Przebiegają w różnych fazach, w których uczniowie pracują zespołowo, w parach i indywidualnie. Aktywności (zadania) są dobierane do możliwości każdego uczestnika grupy, rozwijana jest umiejętność pracy grupowej poprzez stosowanie odpowiednich gier i zabaw. Podczas zajęć ważne są przede wszystkim indywidualne umiejętności dzieci, a ich poczucie własnej wartości jest budowane poprzez rozmaite aktywności, w których każdy może pokazać swoje mocne strony. Ważnym etapem ZAJĘĆ jest swobodna aktywność dzieci, kiedy to one stawiają sobie cele i je realizują na własny sposób. Takie planowanie i prowadzenie zajęć pozwoli rozwinąć u dzieci:

- pewność siebie,
- postawę poszanowania dla reguł/ zasad,
- motywację wewnętrzną do pokonywania trudności,
- empatię,
- umiejętności społeczne: komunikacja, współpraca itp.,
- niezależność,
- zdolności umysłowe,
- poczucie własnej wartości.

Zajęcia prowadzone w **OTWARTEJ PRZESTRZENI EDUKACYJNEJ** dają dzieciom wiele swobody, pozwalają wykorzystać ich energię w sensowny sposób, nie ograniczając jej wieloma zakazami czasem niezbędnymi w budynku, to motywuje dzieci do aktywności, pozwala na wykorzystanie ich mocnych stron; kształtują nawyki zdrowego stylu życia – aktywnego spędzania czasu na dworze, niezależnie od pogody, uczą przygotowania się do każdych warunków; dzieci mają możliwość poznawania przyrody poprzez doświadczanie realnego świata, a nie podręcznika, a efekty takiej aktywności uczniów są dużo trwalsze, niż uczenie się z tylko książki.

PAMIĘTAJMY: „Przestrzeni nowoczesnej edukacji nie można redukować do przestrzeni szkoły. Szkoła i klasa nie są jedynymi miejscami uczenia się”¹⁰

4. Koncepcja integralnego nauczania i wychowania

Program opiera się na **nauczaniu integralnym**, gdzie integracja rozumiana jest jako „swoiste zespolenie się, tworzenie całości z części (...) sposób nauczania mający na celu pokazywanie związków między wszystkimi kierunkami czy zakresami edukacji oraz ukazywanie nauki jako całości (...) integracja to łączenie elementów w całość, ale ta całość nie jest sumą elementów, ale jest nową jakością”¹¹. Integracja stanowi alternatywę dla nauczania przedmiotowego, jest swoistym rodzajem edukacji wspierającej rozwój dziecka.

„Integracja pozwala w toku określonych czynności dydaktycznych opisywać rozmaite elementy rzeczywistości z punktu widzenia różnych dyscyplin w tym samym czasie, ukazywać podobieństwa, różnice, związki i zależności między przedmiotami i zjawiskami (...) prezentować scalony obraz świata”¹², uczeń ma od razu dostęp do wielu obszarów wiedzy, dokonuje w nie wglądu, uruchamia struktury poznawcze, rozwija procesy myślowe.

Aby proces integracji był pełny musi przebiegać równolegle na czterech płaszczyznach: **treściowej, wychowawczej, metodycznej i organizacyjnej** [za: R. Więckowski, 1999]. **Integracja treściowa** polega na ciągłym poszerzaniu i pogłębianiu wiedzy z różnych dziedzin edukacji oraz na integracji wewnątrzprzedmiotowej polegającej na łączeniu różnych zadań, ćwiczeń, form aktywności, to koncentrowanie aktywności uczniów

¹⁰ S. Drzażdżewski, Przestrzeń nowoczesnej edukacji najmłodszych dzieci i uczniów, w: Meritum, 1/2013, MSCDN, Warszawa 2103

¹¹ R. Więckowski, Organizacja edukacji wczesnoszkolnej, Życie Szkoły, 1998/6, s. 326

¹² S. Frycie, Integracja w nauczaniu, Życie Szkoły, 1993/4, s. 345

wokół tematu, sytuacji czy problemu. **Integracja wychowawcza** bazuje na równoległym realizowaniu celów poznawczych i wychowawczych, umożliwia rozwój wrażliwości i świadomości społeczno-moralnej, mobilizuje do współpracy i współdziałania, eliminując przy tym niezdrową rywalizację. **Integracja metodyczna** przejawia się w stosowaniu różnorodnych, wzajemnie się uzupełniających metod i form pracy uczniów w celu stymulowania ich wszechstronnego rozwoju. **Integracja organizacyjna** naprzemiennie stosowanie różnych rodzajów aktywności uczniów w odcinkach czasowych regulowanych możliwościami, potrzebami, rytmem biologicznej sprawności dzieci. Na inne rodzaje integracji, oprócz wcześniej wymienionych, wskazuje M. Żytko, warto je przytoczyć, gdyż znajdują one odzwierciedlenie w opracowanym programie. Jest to **integracja poznawcza**, w której następuje koncentracja działań uczniów wokół procedur efektywnego uczenia się i poznawania świata (np. wykonywanie eksperymentów, obserwacje, czytanie) oraz **integracja kompetencyjna** – koncentracja treści i aktywności uczniów wokół rozwijania wybranych kompetencji społecznych, emocjonalnych czy poznawczych (np. myślenie krytyczne, umiejętność komunikowania się).

5. Edukacja zintegrowana

Edukacja zintegrowana to optymalny model nauczania dzieci w młodszym wieku szkolnym. Model ten dostosowuje treści i organizację procesu kształcenia do właściwości rozwojowych i indywidualnych uczniów. W edukacji zintegrowanej proces **uczenia się** oparty jest na różnych **formach aktywności uczniów**, co ma doniesienie w płaszczyznach integracji wymienionych już wcześniej. W prezentowanym programie **kształcenie zintegrowane** rozumiane jest jako strategia zmian rozwojowych dziecka, i stanowi „złożony model edukacji (...), który można ująć jako egzemplifikację konstruktywistycznego paradygmatu nauczania”¹³.

Autorzy programu, jako fundament, przyjęli koncepcję edukacji zintegrowanej opracowanej przez **Łucję Muszyńską**, która ujmuje wychowanie i nauczanie jako „jednolity proces równoległej realizacji zespolonych ze sobą celów wychowawczych i dydaktycznych poprzez odpowiednio wzbogaconą treściowo i metodycznie pracę nauczyciela”¹⁴. Zgodnie z powyższym **edukacja zintegrowana** polegać będzie na **łącznym ujmowaniu celów**

¹³ Michalak R, Edukacja elementarna jako strategia zmian rozwojowych dziecka, Impuls, Kraków 2004, s.89

¹⁴ Muszyńska Ł, Integralne nauczanie i wychowanie w klasach I-III, PWN, Poznań 1974, s. 10

nauczania oraz wychowania, scalaniu treści i materiału nauczania i wychowania wokół osnów zintegrowanych jednostek tematycznych/bloków, tworzeniu jednolitych integralnych ciągów sytuacyjnych dla działań i przeżyć dzieci. Główną zasadą organizacji pracy dzieci stanie się stosowanie bogatych i różnorodnych **sytuacji dydaktycznych**, prowadzących do wyzwolenia aktywności uczniów. Zaprojektowane **sytuacje dydaktyczne** są zgodne ze współczesnym nurtem w nauczaniu, zapewniają pierwszeństwo aktywności własnej ucznia nad przekazem społecznym, co tworzy warunki dla rozwojowej zmiany poznawczej i samodzielnego konstruowania wiedzy przez dzieci. Sytuacje te będą odwoływać się do przedstawionych w punkcie 1 podstaw teoretycznych.

Należy również zwrócić uwagę na inny termin pojawiający się w dokumentacji szkolnej, mianowicie **kształcenie zintegrowane**, które jest formą prowadzenia zajęć w pracy z małym dzieckiem oraz strategią zmian rozwojowych dziecka. W formie **kształcenia zintegrowanego** dziecko postrzegane jest jako **niepowtarzalna całość** a obowiązkiem nauczyciela staje się konieczność uznania podstawowego sposobu nabywania przez nie kompetencji, jego stylu uczenia się, strategii poznawczych oraz naturalnych skłonności i możliwości [za: R. Michalak, 2005]. Prezentowany program uwzględnia wymienione komponenty kształcenia zintegrowanego poprzez odniesienie się do **teorii inteligencji wielorakich H. Gardnera, odkrywania własnych strategii poznawczych** każdego ucznia oraz uwzględnienie naturalnej potrzeby ruchu, **edukacji przez ruch**.

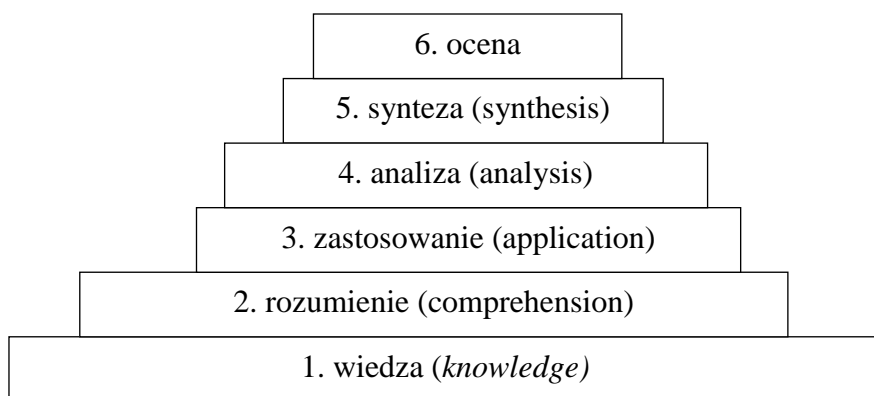
6. Uczenie się a taksonomia B. Blooma

Założenia programu, bazujące na aktywności własnej ucznia, pozwalają rozumieć **uczenie się** jako dynamiczny proces gromadzenia, porządkowania, modyfikowania, uogólniania różnorodnych doświadczeń (poznawczych, społecznych, praktycznych) w różnych sytuacjach, zarówno tych planowanych jak i nieplanowanych/spontanicznych, niezwykle ważnych w nauczaniu małych dzieci. Zaplanowany proces **uczenia się** polega na odwoływaniu się do posiadanych doświadczeń i wiedzy, tworzeniu nowych powiązań między tym, czego dziecko doświadczyło i co wie, z tym, czego doświadcza i co poznaje. Takie rozumienie **uczenia się** harmonizuje z opracowanym przez **B. Blooma modelem kształcenia i uczenia się**. Wg przytaczanego autora **uczenie się** jest związane z trzema sferami aktywności, są to: **sfera kognitywna** (wiedza i umiejętności intelektualne: rozumienie, zastosowanie, analiza, synteza, krytyczne myślenie), **efektywna** (emocjonalna: uczucia,

motywacja, wartości, postawy), **psychomotoryczna** (zmiany i rozwój określonych zachowań i umiejętności fizycznych wymagających koordynacji umysłu i czynności mięśni). Każda z tych sfer jest niezwykle ważna dla rozwoju małego dziecka. Program stwarza uczniom warunki do zaspokojenia potrzeb w wymienionych sferach, a tym samym sprzyja rozwojowi. Konsekwentnie podążając za B. Bloomem, można wskazać jakie umiejętności uczeń rozwija. Każda ze sfer dzieli się na **kategorie–poziomy zaawansowania – od najprostszego zachowania uczącego się do najbardziej złożonego**. Aktywności związane z rozwojem i uczeniem się na wyższych poziomach są możliwie po zdobyciu odpowiedniej wiedzy i umiejętności na niższych poziomach.

B. Bloom u podstawy swojej taksonomii umieścił „wiedzę” a nie „wiadomości”. **Wiadomości** potraktował tylko jako informacje, zaś **wiedza** jest pojęciem znacznie szerszym, wskazującym na **umiejętność posłużenia się informacją**. B. Bloom w szerszej perspektywie zwraca uwagę na cele nauczania takie jak **analiza, synteza, ewaluacja**. W praktyce przekłada się to na polecenia kierowane do uczniów oraz na zadania, ćwiczenia, które kształtowałyby powyższe cele. Poniżej przedstawiono hierarchiczny podział celów B. Blooma.

Schemat 1. Kategorie sfery kognitywnej B. BLOOMA

Odpowiednio sprecyzowane cele nauczania, dokładne określają, co chcemy osiągnąć w poszczególnych obszarach i na poszczególnych poziomach. To od nas-nauczycieli zależy, czy osiągniemy cel, czy też nie. Poziomy taksonomii B. Blooma pozwolą doprecyzować do czego w procesie uczenia dąży nauczyciel i uczeń, co mają osiągnąć. I tak w obszarze **wiedzy** uczeń **zapamiętuje** nie dla samego przechowywania informacji i

Co? Gdzie? Jak? Kiedy? Kto? Który? Co się stało po ...? Ile ...? Kto to był, że ...?
 Jak można nazwać ...? Opisz, co się stało na ...? Czy możesz powiedzieć, dlaczego ...?
 Czy możesz odnaleźć sens ...? Co to jest ...? Co jest prawdziwe, czy fałszywe? ...
 Nazwij... Przelicz... Przypomnij... Znajdź... Opisz...

„gromadzenia ich w mózgu”, ale dla ich wykorzystania i przetwarzania. Potrafi: **wymienić, zdefiniować, nazwać, rozpoznać, opisać, porządkować, zapisać, wyznaczyć, odtworzyć, znaleźć...** odpowiedni wycinek i tak już posiadanej wiedzy, KORZYSTA z niego. Nauczyciel osiągnąć ten cel może poprzez odpowiednie stawianie pytań i konstruowanie poleceń, typu:

W obszarze **zrozumienia** uczeń **rozumie** pojęcia, zasady, trafnie je argumentuje. Potrafi: **wytłumaczyć, wyjaśnić, scharakteryzować, podać przykład, wyrazić własnymi słowami, podaje przykład, identyfikuje, relacjonuje, parafrazuje...** otaczający go świat. Osiągnąć ten cel można poprzez pytania typu:

Czy możesz przedstawić, opowiedzieć, wyjaśnić, podać przykład, wskazać różnice, Jak to można napisać własnymi słowami ...? Czy możesz napisać / opowiedzieć krótki zarys ...?
Jak myślisz, co może się stać...? Jak myślisz, kto ...? Jaki był główny pomysł ...?
Można odróżnić ...? Jakie różnice istnieją pomiędzy. ...? Czy możesz podać przykład ?
Co masz na myśli ...? Możesz podać definicję ...? Objasnij...

W obszarze **zastosowania** uczeń stosuje posiadaną już wiedzę i wykorzystuje osiągnięty poziom zrozumienia do **działania (w sferze psychicznej i fizycznej)**. Potrafi: **wykonać, zastosować, posłużyć się, demonstrować, eksploatować, interpretować, konstruować, korzystać, manipulować, modyfikować, montować, stosować, zmieniać, wdrażać...**, wykorzystując przy tym wcześniej opanowane obszary. Osiągnięciu tych umiejętności sprzyjają pytania i polecenia:

Dlaczego? Jak? czy możesz? Jak postąpisz? Czy znasz inny przykład, podobny?
Gdzie to się mogło stać ...? Możesz pogrupować według cech, takich jak ...?
Co można zmienić, żeby ...?
Czy można zastosować działanie z własnego doświadczenia ...?
Jakie pytania należałoby zadać w związku ...?
Czy z podanych informacji, można opracować zestaw instrukcji dot. (jazdy na rowerze)...?
Czy te informacje są przydatne, jeśli masz ...? Do czego te informacje są przydatne?
Pokaż... Zademonstruj... Wykonaj...

W obszarze **analizy** uczeń **rozwiązuje problemy** typu „odkryć”, **wyciąga wnioski, uzasadnia tezę, odkrywa przyczynę, dokonuje analizy na różnym materiale, podaje argumenty, rozwiązuje, odkrywa...** Istotą myślenia, analitycznego jest wyszukiwanie i wykazywanie błędów, niespójności, dowodzenie swych racji. Osiągnięciu tych umiejętności sprzyjają pytania i polecenia:

Co myślisz? Co wynika z...? Jak można poklasyfikować? Jak można zilustrować?
Czy możesz wskazać różnice? podobieństwa? Jakie znasz części?
Które wydarzenia mogły ...? W czym było to podobne do ...?
Co było przyczyna (zachowania) ...? Jakie są możliwe inne wyniki?
Dlaczego ... zmiany zachodzą?
Możesz porównać swoje ... z tym co zostało prezentowane w ...?
Czy możesz wyjaśnić, co musiało się stać, gdy ...?
Jakie są problemy? ... Można odróżnić ...? Jakie były niektóre z motywów ...?
Co było punktem zwrotnym

W obszarze **syntezy** uczeń wykazuje się umiejętnością dobierania i zestawiania elementów składowych w nową strukturę, **tworzy** nowe informacje, odpowiedzi, unikalne rozwiązania problemów, wytwarza własne dzieła, opracowuje plan działania, tworzy obraz całości na podstawie częściowych danych. Uczeń **formułuje, komponuje, konstruuje, łączy, opracowuje, organizuje, pisze, planuje, projektuje, proponuje, przedstawia, składa, tworzy, ustawia, wykonuje, zbiera, zarządza...** Myśląc o **syntezie systemowej** odnosimy się do **myślenia twórczego**, z zachowaniem jego istotnych faz, takich jak **przygotowanie** (selektywnie wybranej informacji), **inkubacja** rozwiązania problemu (świadoma lub nieświadoma), **iluminacja** i znalezienie rozwiązania problemu, **weryfikacja** i sprawdzenie istotności rozwiązania. Osiągnięciu tych umiejętności sprzyjają pytania i polecenia:

Co by było gdyby? Co może się stać? Co można zrobić z...? Jak zaplanować? Czy możesz zorganizować? Jak mógłbyś ocenić? Co wziąłbyś pod uwagę?

Czy można zaprojektować... do...?

Czy możesz skomponować utwór /akompaniament rytmiczny, układ gimnastyczny do...?

Jakie są możliwe rozwiązania ...?

Na ile sposobów można ...? Jakie to sposoby?

Można tworzyć nowe i nietypowe zastosowania dla ...?

Można napisać nowy przepis na smaczne danie?

Można opracować projekt, który ...?

W obszarze **oceny** uczeń koncentruje się na ocenianiu i wartościowaniu informacji z uwagi na jakieś kryterium, czy cel, a także tworzenie własnych kryteriów oceny i argumentowaniu. Dziecko na tym poziomie **argumentuje, broni, decyduje, krytykuje, osądza, poprawia, sprawdza, szacuje, uzasadnia, wartościuje, wnioskuje, weryfikuje, wybiera, zastanawia się, recenzuje...** Osiągnięciu tych umiejętności sprzyjają pytania i polecenia:

Czego lepiej użyć? Jaki materiał zastosować (papier, tektura)? Co sądzisz o...?

Jak ty postąpiłbyś? Dlaczego? Czy potrafisz oszacować? Czy możesz określić?

Czy potrafisz wskazać najważniejsze?

Czy istnieje lepsze rozwiązanie?

Czy można ocenić wartość. ...?

Czy można bronić swojego zdania na temat ...?

Czy uważasz, że ... jest dobre lub złe?

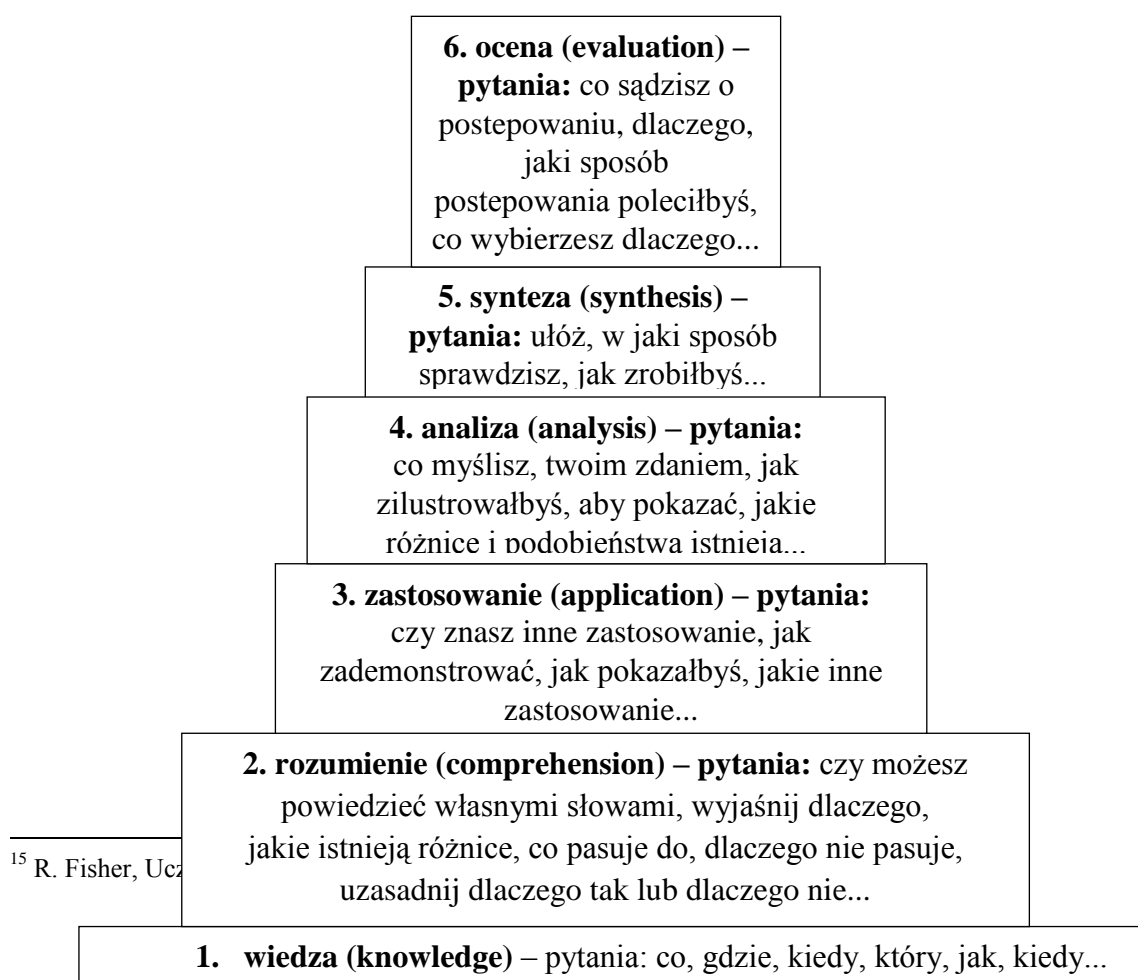
Jak byś postąpił...?

Warto wskazać na ścisły związek pomiędzy czasownikami użytymi w podstawie programowej (EFEKTY) a wywołaną sytuacją edukacyjną i samą formą zadania, kierowaną do ucznia. Aby osiągnąć efekty wskazane przez B. Blooma, należy stosować w **uczeniu** oraz w **uczeniu się** zadania otwarte, wieloczynnościowe, zmuszające dziecko do odniesienia się do **TEGO, CO UMIE, WIE, ZNA I BUDOWANIE NOWEGO**. Zadawanie odpowiednich

pytań zmusza ucznia do twórczego rozwiązania problemu i odkrywania nowego tego, co było dotąd nieznanne.

W toku wdrażania zaplanowanych w programie **sytuacji edukacyjnych** uczeń będzie miał okazję rozwijać różne rodzaje aktywności, które współdecydują o efektywności **uczenia się**, są to: aktywność percepcyjna, percepcyjno-motoryczna, umysłowa, emocjonalno-motywacyjna. Pozwala to na wielostronne poznawanie świata, budzi ciekawość dziecka, pozwala na samodzielne odkrywanie wiedzy [za: I. Adamek, 2011]. W procesie dydaktycznym **pytania** stają się **narzędziami** „do wywierania bezpośredniego wpływu na psychikę ucznia, rozwijania myślenia pytajnego, będącego pierwszym krokiem do wystąpienia myślenia intencjonalnego oraz podstawowe składniki uczenia się”¹⁵.

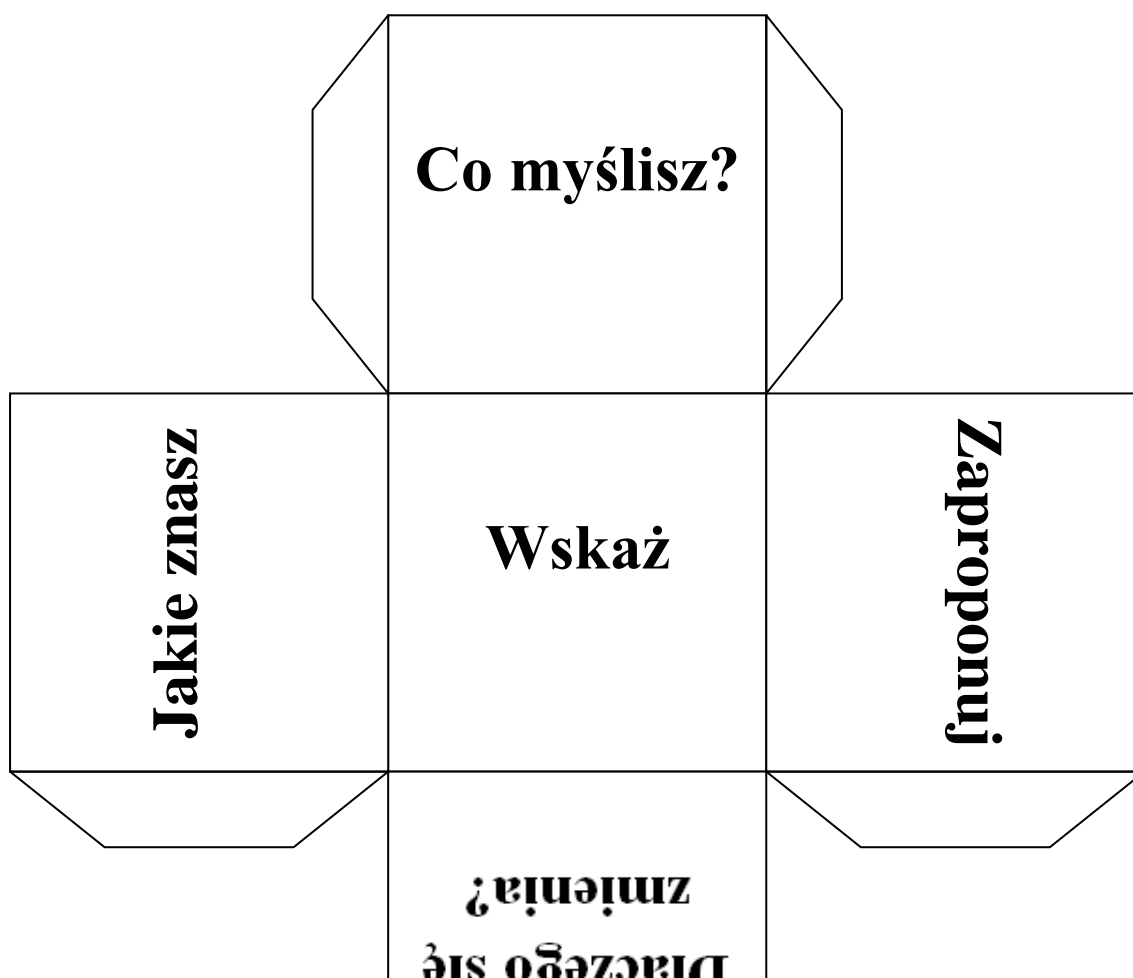
Schemat 2. Kategorie sfery kognitywnej B. BLOOMA z zestawem poleceń i pytań

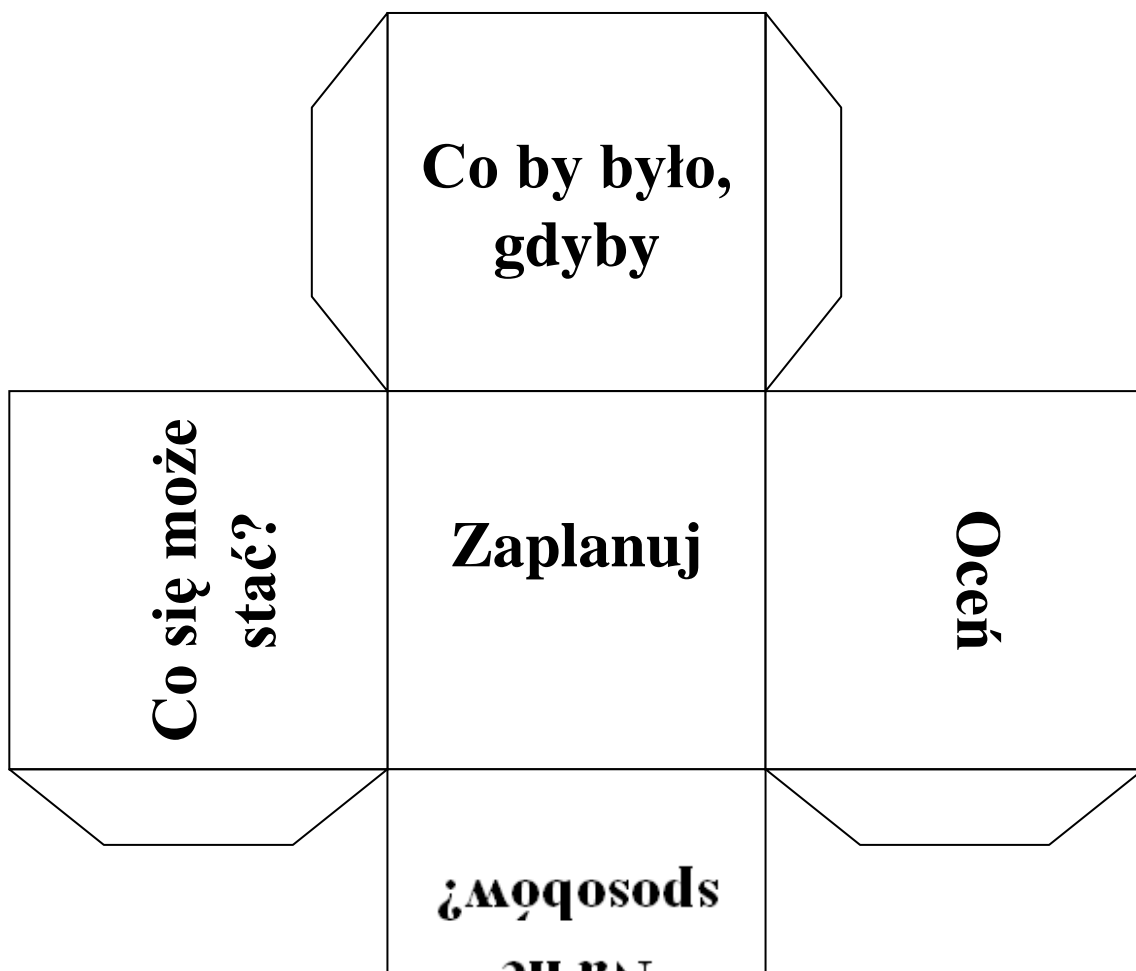
¹⁵ R. Fisher, Ucz

Atrakcyjną formą zadawania pytań rozwijających myślenie twórcze, pozwalających uniknąć stereotypu sytuacyjnego nauczyciel – pytanie – uczeń - odpowiedź, będą zaproponowane przez autorów kostki do gry. Rzut kostką losowo zdecyduje za dziecko, na jakie pytanie **powinno** odpowiedzieć. Dołączone do programu scenariusze zawierają szczegółowy opis ich zastosowania podczas zajęć. Poniżej przedstawiamy propozycje kilku kostek, zaznaczamy, iż jest ich znacznie więcej, oto niektóre z nich:

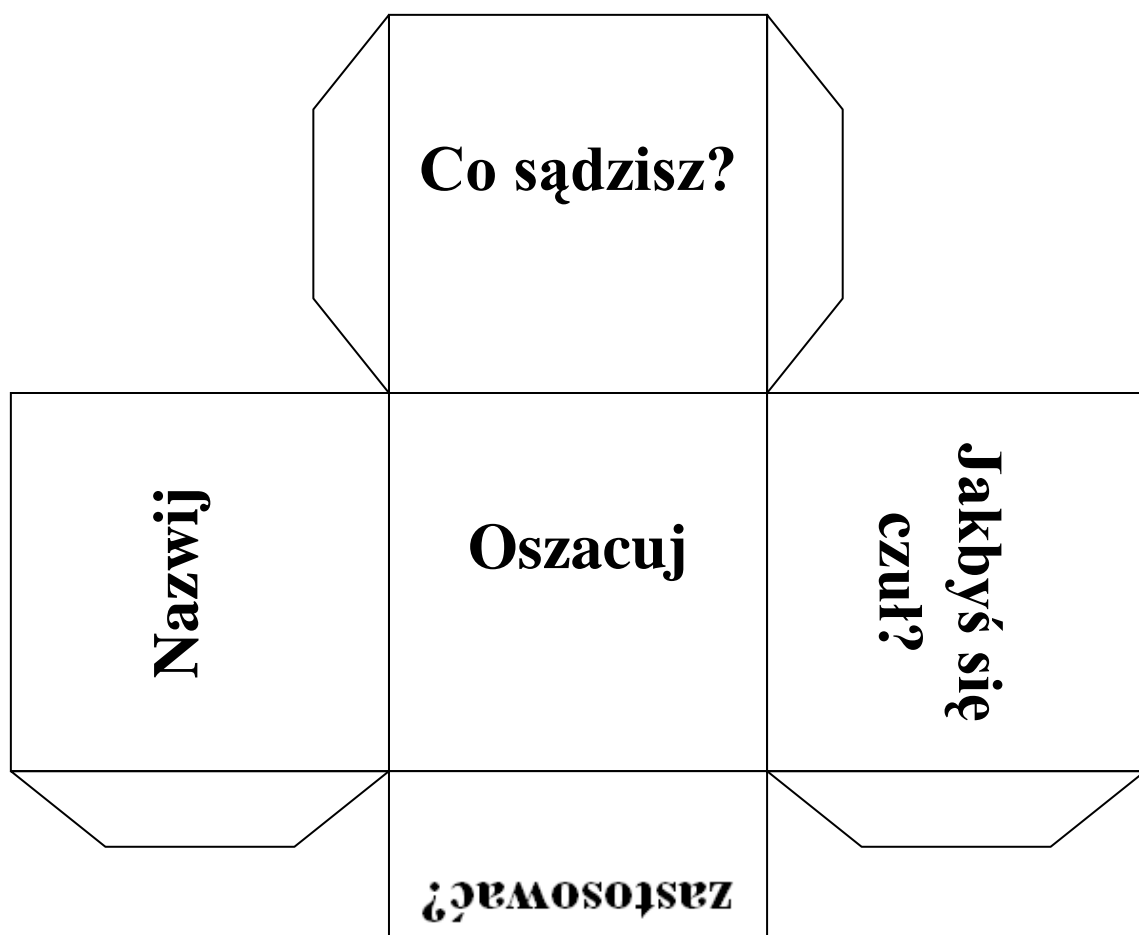
Kostka nr 1

Kostka nr 2

Kostka nr 3

Oprócz pytań, sposobami pobudzania, **aktywności twórczej**, na której tak zależy autorom programu, są **wskazówki słowne**, które mają charakter heurystyczny, a także **pobudzanie** do zadawania pytań i formułowania pomysłów, np.:

- Jakie są inne zastosowania?
- Które pomysły można połączyć, aby powstało inne rozwiązanie?
- Co by było, gdyby dało się problem, rzecz, odwrócić?
- Bez czego można by się obyć?
- Co można zwiększyć lub zmniejszyć? [za: I. Adamek, 2011].

W programie zwrócono uwagę nie tylko na sztukę **zadawania pytań przez nauczyciela**, ale również na ich **konstruowanie przez samego ucznia**. To dopiero jest sztuka, kiedy **uczeń pyta nauczyciela i swoich kolegów**, docieka, analizuje..., zadając pytania równocześnie uczy się dostrzegać problem i rozumie go. **Uczenie sztuki stawiania pytań**, to jedno z podstawowych założeń prezentowanego programu. Kształtowanie tej umiejętności przyczyni się do wzmocnienia zdolności dostrzegania i rozumienia problemu,

wyodrębniania cech przedmiotów, rozwijania umiejętności zamykania myśli w formie zdania pytającego, polecenia a nawet konstruowania ćwiczeń lub zadań.

Sprzymierzeńcami nauczyciela w sztuce zadawania pytań (i nie tylko), a ucznia w uczeniu ich konstruowania (i nie tylko) są maskotki **AKTYWEK** i **LENIWEK** (obie postaci zaprojektowane przez dzieci).

AKTYWEK – jest myślicielem, istotą aktywną intelektualnie i fizycznie, chętnie uczestniczy w zajęciach, angażuje dzieci i swojego kolegę – **LENIWEK** – do działania, poznawania, doświadczania i kreatywności. Każdy jest inny, ale razem tworzą niepowtarzalny duet. To istoty o przeciwnych cechach charakteru, jedna jest twórcza, druga mniej, jedna chętnie ćwiczy i uczestniczy w zabawach ruchowych, dba o zdrowie, druga o tym zapomina. **AKTYWEK** (jak wskazuje nazwa) aktywnie słucha muzyki, śpiewa, tańczy, maluje zaś **LENIWEK** potrzebuje zachęty. **AKTYWEK** jest przedsiębiorczy, chętny do współpracy, jest społecznikiem a **LENIWEK** chowa się w kątach, unika działań. **AKTYWEK** liczy, czyta, pisze, **LENIWEK** również wykonuje te czynności, ale trochę wolniej, jakby od niechcenia. Obaj zaś chętnie eksperymentują, wykonują doświadczenia, czytają instrukcje, poznają otaczający ich świat. Obaj również są sympatyczni, koleżeńscy, wspierają się nawzajem i uczą od siebie.

Oto maskotki, przewodnicy po programie „Poznać i zrozumieć świat”:

Rysunek 1.

Rysunek 2.

AKTYWEK i **LENIWEK** życzą udanej podróży po programie.

7. Schemat jednostki metodycznej

Przygotowanie integralnej jednostki metodycznej wymaga określenia **tematu naczelnego** ujętego w formie **bloku**, określenia czasu realizacji (ilości dni) oraz podania **tematów dnia i przyporządkowanych im tematów poszczególnych edukacji**.

Nauczanie planuje się tematami wiodącymi, tworzącymi bloki. Każdy blok to co najmniej jeden dzień aktywności ucznia. Czas realizacji poszczególnych bloków określa nauczyciel elastycznie w zależności od możliwości uczniów. Wątki, wokół których organizowana jest aktywność ucznia koncentrują się na podstawie naczelnego tematu bloku. Każda integralna jednostka metodyczna ma wspólny temat, który łączy wszelkie poczynania nauczyciela i dzieci. Nauczanie planuje się tematami wiodącymi.

Cele dobierane do **integralnych jednostek metodycznych**, stanowią połączenia **cech kierunkowych dziecka**, to znaczy cech uczuć i woli, wyznaczających, do czego dziecko będzie w przyszłości dążyło i jakie wartości uznawało, oraz **cech sprawnościowych**. Tylko łączne ujmowanie tych celów umożliwi realistyczną integrację wychowania z nauczaniem.

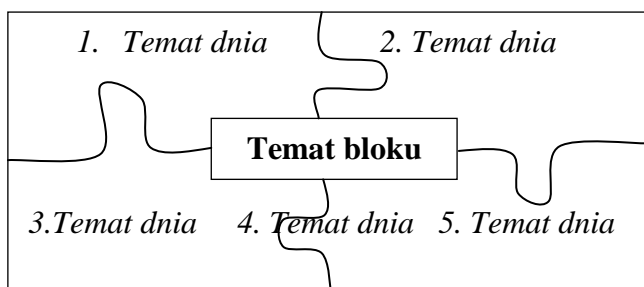
Projektowanie zajęć odbywa się wg schematu:

1. Temat bloku (blok realizowany od 1 dnia do kilku dni)
2. Temat dnia: TEMAT 1 dnia

TEMAT 2 dnia

TEMAT 3 dnia (...)

Schemat 3. Planowanie bloków tematycznych

Oto schemat jednostki metodycznej w oparciu o koncepcję **integralnego wychowania i nauczania Ł. Muszyńskiej**.

Schemat 4. Konstrukcja scenariusza integralnej jednostki tematycznej

Scenariusz integralnej jednostki tematycznej
Temat bloku
Temat dnia
Tematy poszczególnych edukacji realizowanych w danym dniu
Zapisy podstawy programowej - treści
Cele zajęć
Kształtowane postawy
Metody
Formy
Środki dydaktyczne
Tok zajęć

W programie edukacji zintegrowanej nie ma podziału na wyraźne odcinki. Nauczyciel elastycznie dysponuje czasem, dzieląc go w dowolny sposób na poszczególne edukacje, pamiętając o realizacji ramowego planu nauczania.

W programie „**Poznać i zrozumieć świat**” planowanie metodyczne odbywa się zgodnie z ideą **edukacji promującej rozwój**, pozwalającej na **progres oraz budowanie świadomości siebie** [za: K. Lubomirska, 2005r]. W tym podejściu do planowania postawiono na pomysłowość i kreatywność nauczyciela, który projektuje działania uczniów tak, aby mogli oni „**eksplorować własną pulę doświadczeń, dokonywać zabiegów interpretacyjnych, wczytywać w nie nowe znaczenia, doszukiwać się w nich głębszych sensów (...) świadomie doświadczać uczestnictwa w kulturze i skutecznie działać**”¹⁶. W naszym programie nauczyciel dostrzega rolę doświadczeń własnych ucznia, stanowiących punkt wyjścia do projektowania **sytuacji edukacyjnej**. Wykorzystanie zasobu doświadczeń poszczególnych uczniów, ich wiedzy i umiejętności pozwala każdemu dziecku pracować na własnym poziomie, rozwiązywać faktyczne problemy, a nie „wywarzać już otwarte drzwi”,

¹⁶ D. Klus-Stańska, Konstruowanie wiedzy w szkole, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002, s. 83

nudzić się na zajęciach i kolejny raz wykonywać to samo. Jest to również czas wzajemnego uczenia się dziecka od dziecka, konstruowania problemów i poszukiwania rozwiązań.

Nauczyciel, planując zajęcia, stawia więc sobie pytanie: Jakie **sytuacje edukacyjne** powinien zorganizować uczniom, aby im pomóc w zdobyciu określonych wiadomości i umiejętności? W programie „**Poznać i zrozumieć świat**” w trakcie zajęć **aktywni** powinni być przede wszystkim **uczniowie**, **nauczyciel zaś stwarza im ku temu odpowiednie warunki**. Uczniowie stają się partnerami nauczyciela w procesie konstruowania wiedzy, ucząc się stopniowo samodzielności poznawczej. Należy pamiętać, „że skuteczność i efektywność uczenia się jest tym większa, im większą aktywność w procesie tym przejawia sam uczący się”¹⁷.

Autorzy programu proponują, aby nauczyciel, planując jednostkę metodyczną stworzył **sytuację edukacyjną**, do której dzieci postawią odpowiedni **problem** a następnie podejmą próby związane z **samodzielnym proponowaniem, poszukiwaniem, analizowaniem, weryfikowaniem, sprawdzaniem, uzasadnianiem...** rozwiązania. Taki model projektowania sytuacji edukacyjnych dopuszcza popełnienie przez dzieci błędu, ale jednocześnie wymaga „**działań naprawczych**”, pozwalających na odkrycie błędu i podjęcie działań korygujących. Ważne w przyjętym modelu działania jest to, iż dzieci poprzez odpowiednie wskazówki ze strony nauczyciela same odkrywają błąd, nie otrzymują „gotowca” zawartego w informacji „*zadanie wykonałeś źle, w tym miejscu popełniłeś błąd*”. Nauczyciel używa komunikatu typu: „*Kasiu, ładnie napisałaś wyrazy, ale popełniłaś błędy, poszukaj ich*”, jeżeli uczeń potrzebuje dalszych wskazówek, wspieramy go dalej „*Kasiu, podpowiem Ci, popełniłaś dwa błędy, zastanów się, gdzie?*”, nauczyciel tak długo naprowadza ucznia, aż ten odkryje błąd i go poprawi.

8. Mózg na zajęciach

Kierunkiem, za którym podążają autorzy programu stała się **neurodydaktyka**. „Badania nad mózgiem dowodzą, że wiedza, uczucia i zdolności współpracują ze sobą i są od siebie uzależnione. Powstają w ten sposób zależności doświadczeń i zmysłów. Zatem uczenie się nie jest bierne – jest aktywnym procesem, w trakcie którego dochodzi do zmian w mózgu uczącego się. Stąd zalecenia, aby:

– szybko i elastycznie uczyć nowych rzeczy,

¹⁷ Cz. Plewka, M. Taraszkiewicz, *Uczymy się uczyć*, TWP oddział w Szczecinie, Szczecin 2010, s.18

- wykorzystywać w pełni rezerwy kreatywności i myślenia,
- uczyć działania na własną odpowiedzialność oraz przejmowania współodpowiedzialności,
- rozwijać umiejętność pracy w grupie,
- wzmacniać krytyczną świadomość,
- rozwijać integracyjny obraz samego siebie¹⁸.

Uczenia się uczymy się na różnych szczeblach neurologicznych: **środowiska, zachowań, przekonań, wartości, tożsamości i duchowości**. **Neurolingwistyczne programowanie (NLP)** akcentuje potrzebę obserwowania uczniów w rzeczywistości szkolnej. Dzięki zastosowaniu **NLP** w edukacji możliwe jest osiągnięcie takiego stanu, kiedy proces uczenia się przebiega najlepiej i najpełniej. Aby jednak tak było, niezbędna jest umiejętność efektywnego i skutecznego porozumiewania się nauczycieli z dziećmi. Porozumiewanie się – **komunikacja** – jest swoistym układem interakcji między co najmniej dwiema osobami, np.: nauczycielem i uczniem, uczniem i uczniem. Wówczas każda ze stron jest jednocześnie nadawcą i odbiorcą określonych sygnałów (przekazów), przy czym nadawane sygnały mogą mieć postać werbalną, bądź niewerbalną. Komunikujemy się słowami, brzmieniem głosu i ciałem: postawą, gestami, ekspresją. Informacje przekazywane są nawet wtedy, gdy nic nie mówimy lub pozostajemy w bezruchu.

Zastosowanie **NLP** w edukacji wymaga od nauczyciela rozpoznania preferowanej przez uczniów działalności sensorycznej i jej prawidłowego wykorzystania. I tak w **procesie dydaktycznym** nauczyciel wykorzystuje następujące modalności sensoryczne:

- wzrokową (przekaz i odbiór informacji za pomocą obrazów);
- słuchową (przekaz i odbiór informacji za pomocą dźwięków);
- kinestetyczną (przekaz i odbiór informacji za pomocą dotyku i odczuć).

W procesach percepcji, myślenia, uczenia się korzystamy ze wszystkich zmysłów, ale zwykle szczególnie faworyzujemy jeden z nich.

Dla wielu osób odbiór informacji jest najlepszy w sposób słuchowy (tzw. „słuchowcy”), czyli uwaga ich jest skierowana na bodźce audytywne. Inni odbierają informacje w sposób wzrokowy („wzrokowcy”), czyli myślą obrazami. Dla osób wykorzystujących zmysł kinestezji („kinestetycy”) wrażliwość w odbiorze bodźców skoncentrowana jest na dotyku, ruchu i odczuciach emocjonalnych. Nauczyciel zwracając się do grupy uczniów, powinien używać starannie wymieszanych **predykatów** (to oparte na doznaniach zmysłowych słowa,

¹⁸ I. Adamek, Uczenie uczenia się, w: Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności, red. I. Adamek, Z. Zbróg, Wydawnictwo LIBRON and Authors, Kraków 2011, s.37

przymiotniki, przysłówki i czasowniki np.: nie widzę tego, to brzmi dla mnie obco, łapię w lot, nie potrafię załapać...). Musi pozwolić wzrokowcom „zobaczyć, o czym mówi”, słuchowcom „usłyszeć” a kinestetykom „przekazać” ekspresją ciała, mowy sens wypowiedzi. Jeżeli ograniczy się do wyjaśnień tylko w jednym systemie reprezentacji, ryzykuje, że dwie trzecie klasy nie będzie podążać za przekazem. Dopasowanie preferowanej modalności sensorycznej nauczyciela do systemów reprezentacji jego uczniów sprawi, że będą oni mówić tym samym językiem. „Znajomość słów i wyrażań językowych, a także mikrozachowań niewerbalnych charakterystycznych dla wzrokowego, słuchowego i kinestetycznego systemu reprezentacji przyczynia się do wzrostu skuteczności komunikacji między nimi. Dzięki temu zabiegowi nauczyciele w procesie edukacyjnym nie będą kroczyć po omacku. Ich działania w obrębie danej sytuacji dydaktycznej staną się bardziej efektywne. Natomiast czynności wykonywane przez uczniów będą dostosowane do ich dominujących systemów sensorycznych. Będą oni przyswajając wiadomości i kształtować swoje umiejętności praktyczne i intelektualne sposobami dla nich najbardziej optymalnymi”¹⁹.

Dysponowanie przez nauczycieli wiedzą w zakresie NLP spowoduje, że będą oni realizowali zajęcia edukacyjne ciekawie i interesująco a **uczniowie będą na zajęciach konstruować wiedzę, aktywnie zdobywać wiadomości i sprawnie kształtować swoje umiejętności, zarówno intelektualne, jak i te charakterystyczne dla danego rodzaju edukacji.**

W programie „Poznać i zrozumieć świat” oparto się na **nauczaniu przyjaznym mózgowi**, które „bazuje na ciekawości poznawczej uczniów, wykorzystuje silne strony mózgu, łączy wiedzę czysto kognitywną z emocjami, pozwala uczniom na stawianie hipotez i samodzielne szukanie rozwiązań, nie ogranicza się jedynie do czysto werbalnego przekazu, odwołuje się do wielu modalności i ułatwia łączenie pojedynczych informacji w spójną całość. Najistotniejszym elementem i warunkiem osiągnięcia sukcesu jest niewątpliwie odwołanie się do ciekawości poznawczej uczniów, drugim, nie mniej ważnym bezpieczna i przyjazna atmosfera”²⁰.

Autorzy programu rozumieją uczenie się jako „**jako proces prowadzący do zmian w zachowaniu się osobnika**, które nie zależą wyłącznie od funkcji receptorów i efektorów, zachodzą na podłożu indywidualnego doświadczenia i jeżeli się nie odznaczają trwałością, to

¹⁹ J. O'Connor, J. Seymour, NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego, Zysk i S-ka, Poznań 1996, s.63

²⁰ M. Żylińska, Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013, s. 23

zawsze polegają na wystąpieniu elementów nowych w porównaniu z poprzedzającym je zachowaniem. Uczenie się nie zachodzi tylko w głowie, **w uczenie zaangażowane jest całe ciało - oczy, uszy, ręce i nogi** - poprzez które zdobywane informacje przekazywane są do mózgu²¹. Dlatego w nauczaniu tak ważny - obok przekazu wizualnego, audytywnego – jest także przekaz wykorzystujący dotyk, ruch, działanie. Wtedy poznanie ma charakter wielozmysłowy. „Im **więcej zmysłów** włączymy do procesu poznawczego, tym więcej spostrzeżeń i porównań, czyli „połączeń” znajdzie się w naszym mózgu²². Takie **uczenie się** sprzyja zapamiętywaniu, przetwarzaniu potem sięganiu do potrzebnych informacji.

Popatrzcie jakie to proste. Poproś ucznia, *aby stanął na jednej nodze i podał wynik mnożenia 7x5 (działanie jest eksponowane na kartce jednocześnie przesuwanej na sznurku i wypowiedziane przez nauczyciela), lub, aby uczeń stojąc na platformie równoważnej, balansując ciałem spróbował napisać na kartce wskazany ortogram (ortogram jest wypowiedziany przez nauczyciela, dzieci, wizualizowany na „ruchomej” kartce, lub, aby dzieci, stojąc w dwuszeregu, rzucając na przemian do siebie woreczek, dzieliły usłyszane i zapisane sekwencje słów na sylaby, lub, aby dzieci dodawały do wskazanej liczby np. 3, zapisywały wynik na „wędrującej kartce” i wykonywały to zadanie w rytm wybranej muzyki...* Przy tak zorganizowanych **sytuacjach** dziecko nawet nie zadaje sobie sprawy z tego, że się uczy, traktuje działania jako zabawę, a w jego mózgu i całym ciele zostaje uruchomionych wiele procesów integracji, zarówno na poziomie neurofizjologicznym, jak i poznawczo-intelektualnym.

„Informacje docierające do mózgu podlegają „obróbce” różnych procesów zachodzących w poszczególnych strukturach mózgu. Ostatecznie są zapisywane przez wytworzenie połączeń tzw. synaps. Synapsy te są tym bardziej stabilne, im przez większą liczbę zmysłów została zapamiętana informacja docierająca do mózgu. Informacja jest zapisywana w mózgu w formie siły połączeń między neuronami. Te siły poszczególnych połączeń synaptycznych sprawiają, że mózg w odpowiedzi na określone wejście wytwarza określone wyjście²³.

Poszczególne zmysły: wzrok, słuch, smak, powonienie, dotyk i narząd równowagi bardzo różnią się od siebie. Mają one charakterystyczne receptory, które są wrażliwe na określony typ bodźców. Bodźce dochodzące z nich do kory mózgowej, odczuwane są jako specyficzne wrażenia: światła, dźwięku, zapachu, dotyku czy położenia ciała i ruchów przez

²¹ Z. Włodarski, Psychologia uczenia się, Warszawa 1998, s.24

²² Cz. Plewka, M. Taraszkiewicz, Uczymy się uczyć, TWP oddział w Szczecinie, Szczecin 2010, s. 47

²³ Cz. Plewka, M. Taraszkiewicz, Uczymy się uczyć, TWP oddział w Szczecinie, Szczecin 2010, s.49

nie wykonywanych. Aby dziecko mogło prawidłowo funkcjonować, **wszystkie zmysły muszą prawidłowo działać i harmonijnie ze sobą współpracować**. Mózg musi sobie radzić z napływem bodźców, w prawidłowy sposób je integrować i przetwarzać, dostarczając człowiekowi dokładnej informacji o nim samym i otaczającym świecie.

Według J. Ayres u podstaw rozwoju integracji zmysłowej leżą trzy najwcześniej dojrzewające, podstawowe układy: **przedsionkowy, proprioceptywny** (czucia głębokiego) i **dotykowy**. To one tworzą wspólnie bazowy układ odpowiadający za stabilizację człowieka w polu grawitacji. Okazuje się, że ta stabilizacja ma ogromny wpływ na efektywność przebiegu procesów uczenia się, a jej zakłócenie powoduje manifestację wielu trudności szkolnych.

Narząd przedsionkowy znajduje się w uchu wewnętrznym i dostarcza informacji na temat siły grawitacji oraz ruchu. Pomaga w prawidłowym odbiorze wrażeń przez inne systemy sensoryczne (wzrokowy, słuchowy, proprioceptywny). Układ przedsionkowy odpowiada za:

- odbieranie informacji związanych z działaniem siły grawitacji,
- napięcie mięśniowe,
- ruch i równowagę,
- koordynację ruchową,
- utrzymanie stałego pola widzenia w czasie ruchów głowy,
- planowanie ruchu,
- bezpieczeństwo emocjonalne,
- funkcjonowanie społeczne,
- ma wpływ na rozwój mowy,
- wpływa na autonomiczny układ nerwowy (przewód pokarmowy, odruch wymiotny).

Propriocepcja dostarcza wrażeń z mięśni i stawów. Informuje mózg o położeniu ciała, jego poszczególnych części oraz tym jakie ruchy wykonuje. Zmysł propriocepcji ściśle związany jest ze zmysłem dotyku i układem przedsionkowym. Układ proprioceptywny odpowiada za:

- poczucie ciała, odczuwanie ciężaru i poszczególnych jego części w przestrzeni,
- poruszanie poszczególnymi częściami ciała bez kontroli wzroku,

- swobodne wykonywanie ruchów precyzyjnych,
- percepcję kształtów drobnych przedmiotów,
- percepcję położenia narządów jamy ustnej podczas mówienia,
- świadomość ciała.

Układ dotykowy ma receptory umiejscowione na skórze i na jej powierzchni, odbierające wrażenia lekkiego i głębokiego dotyku, nacisku, ciepła, zimna, bólu. Zmysł dotyku wpływa na:

- poznawanie swojego ciała,
- wczesne poznawanie przedmiotów,
- rozwój emocjonalny,
- różnicowanie bodźców dotykowych,
- rozpoznawanie przedmiotów bez pomocy wzroku,
- umiejętności szkolne [za: Violet F. Maas,2005].

Z badań neuronauk wynikają fundamentalne przesłania dla **projektowania optymalnych sytuacji edukacyjnych**. Uczenie się to proces, w który **zaangażowane jest całe ciało**, nie tylko jego głowa. **Efektywne uczenie się ma charakter polisensoryczny, angażujący funkcje obu półkul mózgowych, wymaga odpowiedniego stanu emocjonalnego** (limbiczny charakter uczenia się). Dodając do tego **wymóg samodzielnej aktywności osoby uczącej się** (konstruktywizm społeczny) i **główne cele edukacyjne** (wymienione na początku) stworzymy **kontekst do projektowania odpowiednich sytuacji edukacyjnych**. Te sytuacje zaplanowano w scenariuszach zajęć (z zestawem zadań, ćwiczeń, wykazem środków dydaktycznych), które tworzą obudowę do prezentowanego programu.

Warto podkreślić rolę **DŁONI** w uczeniu się, ze względu na bardzo dużą reprezentację w mózgu i **STYMULACJĘ** dużych połączeń kory mózgowej. Dlatego wszelkie zadania wymagające aktywności dłoni wpływają pozytywnie na rozwój mózgu i ułatwiają zapamiętywanie. Dotykanie otoczenia to badanie siebie i środowiska. **Dotyk** jest integralną, naturalną częścią życia. W ciągu całego życia stosowanie doświadczeń płynących z dotyku dłońmi lub manipulowanie przedmiotami podczas uczenia się w znacznym stopniu zwiększają jego efektywność. Zmysły formułują bazę rozumienia, z której rozwijają się koncepcje i myślenie. Dla uczenia się ważne jest otoczenie wzbogacone sensorycznie.

Istotą uczenia się jest stworzenie nowego obwodu neuronalnego zawierającego informacje o współwystępujących bodźcach, które spowodowały uczenie. Tu zmiana plastyczna (nabieranie nowych, trwałych własności) powoduje, że neuron reaguje na bodźce, na które nie reagował wcześniej, lub że jego reakcja na nie została spotęgowana. Za podstawę zmian plastycznych zachodzących przy uczeniu przyjmuje się **długotrwałe wzmocnienie synaptyczne**. DŁONIE stanowią świetne „źródło” poznania otaczającej rzeczywistości a zabawy dłońmi dostarczają nowych połączeń nerwowych, są sprzymierzeńcem w uczeniu się.

Nie zapominajmy o zabawach paluszkowych, które nie tylko rozwijają i doskonalą sprawność manualną, ale również stymulują korę mózgową. Motoryka mała to ruchy dłoni i palców, jej sprawność doskonalona jest przez każdą wykonaną tymi częściami ciała czynność. Dobierając ćwiczenia, nauczyciel musi pamiętać, że przynoszą one „najlepsze efekty, gdy wykonujący je musi pokonać określoną trudność...zadania zbyt łatwe nudzą, a zbyt trudne zniechęcają”²⁴. Zabawy paluszkowe umożliwiają przeżycie wielu radosnych chwil, wpływają korzystnie na ogólny rozwój dzieci, sprzyjają „**uczeniu się mózgu**”. Badania mózgu dowiodły, iż każdy uczeń ma inną strukturę sieci neuronalnej i inaczej przetwarza informacje, a to oznacza, że uczy się w inny sposób. Indywidualizacja nauczania staje się koniecznością, a ile wariantów i możliwości dają zabawy paluszkowe. Przekonajcie się o tym sami, zapoznając się z proponowanymi scenariuszami.

Poniżej Autorzy programu prezentują kilka ćwiczeń z zaangażowaniem obu półkul mózgowych:

²⁴ M. Barańska, Paluszkami taki i siak, Harmonia, Gdańsk 2012

Ćwiczenia wspierające:

- 1. koordynację ruchową i skupienie uwagi** - żonglowanie piłeczkami, wykonywanie sekwencji złożonej z kilku ruchów ☺
- 2. przerzutność uwagi** – dzieci rozstrzygają czy cyfra (pokazana przez nauczyciela) jest parzysta czy nieparzysta i czy jest mniejsza – większa (np. od 5), cyfry prezentowane są pojedynczo na różowym bądź niebieskim tle. Jeżeli cyfra zostanie wyświetlona na niebieskim tle, uczestnicy mają zgłosić najszybciej jak się da czy cyfra jest większa od 5 - klaśnięcie w dłonie, czy mniejsza- przysiad. Jeżeli tło jest różowe, należy jedną rękę szybko położyć na kartce z napisanymi literami **P**- parzysta, **N**- nieparzysta ☺
- 3. pamięć przestrzenną** - demonstrowanie na ekranie układów złożonych z kilku figur geometrycznych (do 6), czas demonstracji ograniczony, dzieci zapamiętują liczbę figur, które pojawiły się na ekranie, liczbę figur wyrażają podskokami obunóż (lub rzutami woreczków do obręczy), następnie starają się odtworzyć układ figur na kartce (ze zbioru figur leżących przed nimi, wybierają te, które pojawiły się na ekranie), dodatkowe utrudnienie, to odtworzenie układu figur wcześniej demonstrowanych na ekranie ☺
- 4. analizę i syntezę** – uczniowie podzieleni na grupy, losują kartki z wyrazami (droga, szafa, ulica...), biegnąc kozłują piłkę, w wyznaczonym miejscu sali każde dziecko zapisuje na kartce papieru kolejną literę wylosowanego wyrazu; lub dzieci losują kartki z zapisanymi cyframi, prowadzą piłkę przy nodze, dobiegając do wyznaczonego miejsca w sali, na kartce zapisują działanie, którego wynikiem będzie wylosowana na starcie liczba ☺

Prawda, że inne, ciekawe, angażujące w wykonanie zadania wiele funkcji ucznia, przecież o to Nam chodzi, aby dziecko uczyło się przez zabawę.

Zapraszamy do przejrzenia Naszych scenariuszy, zaproponowane przez Autorów **serie zadaniowe**, które są ciągłym poznawaniem, poszukiwaniem, dociekanie, doświadczeniem, działaniem, planowaniem, weryfikowaniem..., umożliwiają dziecku czynnym udział w

zajęciach z zastosowaniem **niekonwencjonalnych** sposobów nauczania i uczenia się ☺.
Zapraszamy!

9. Uczenie się w działaniu

Zgodnie z przyjętymi założeniami teoretycznymi programu, za najbardziej skuteczne **uczenie się** przyjęto działania wykorzystujące **przeżywanie, odkrywanie i motywację**. Małe dziecko uczy się przez naśladowanie i eksperymentowanie. Wykorzystajmy te aspekty **uczenia się** w szkole. Dajmy dzieciom możliwość manipulowania, doświadczania, badania, działania.

Tworząc środowisko dydaktyczne nauczyciel **MUSI** odnieść się do najskuteczniejszego sposobu **uczenia się** jakim jest **UCZENIE W DZIAŁANIU**. Obowiązkiem nauczyciela jest tworzenie jak najkorzystniejszych warunków samorealizacji i samodoskonalenia się uczniów, a szczególnie rozbudzenie emocji, ciekawości poznawczej, aspiracji, wyzwalanie aktywności, twórczości [za: M. Feiner, 2010].

UCZENIE W DZIAŁANIU to pewna droga do zrozumienia świata, to także droga do efektywnego rozwoju własnego. W **UCZENIU W DZIAŁANIU** nauczyciel:

- jest „ułatwiający” zdobywanie wiedzy, a nie jej „dostarczycielem”,
- zachęca do poszukiwań – zamiast podawać nudne informacje,
- stwarza warunki do dokonywania własnych odkryć,
- przywiązuje uwagę do przemyśleń ucznia,
- stawia pytania.

Zatem pozwólmy dzieciom **MYŚLEĆ, DZIAŁAĆ, TWORZYĆ...** ☺, **pozwólmy im być naukowcami, twórcami, eksperymentatorami...** ☺

Każdemu działaniu towarzyszą **emocje**, to one przyczyniają się do lepszego zapamiętywania. **Emocje** pełnią ważną rolę w *uczeniu się*, ponieważ modulują zachowanie. Są one źródłem informacji o sytuacji w jakiej znajduje się uczeń, i o własnej gotowości do różnych działań. Każda emocja wyraża reakcję na pewien typ zdarzeń i każda prowadzi do adaptacyjnych zachowań o charakterystycznej postaci. Emocje można uważać za czynnik motywujący do zachowań ukierunkowanych na radzenie ze zdarzeniami, które je wywołują.

Można je też traktować jako podstawowe źródło decyzji, a także i kontroli zachowań. Emocje, odzwierciedlające stosunek jednostki do rzeczywistości, pełnią ważną funkcję przystosowawczą - umożliwiają wykrywanie w otoczeniu tego, co dla człowieka ma znaczenie. Rola emocji w **sterowaniu działaniem** jest duża, zwłaszcza we wcześniejszych okresach rozwojowych. **Emocje** wywierają selekcyjny wpływ na czynności poznawcze. Dziecko **łatwiej dostrzega i lepiej zapamiętuje to, co dla niego ma wartość emocjonalną, natomiast ma trudności w dostrzeganiu tego, co wywołałoby u niego emocje ujemne.**

Czyli, **POZWÓLMY DZIECIOM UCZYĆ SIĘ W TOWARZYSTWIE POZYTYWNYCH EMOCJI ☺.**

10. Nauczyciel - realizator programu od A do Z

Nauczyciel realizujący program powinien:

- **akceptować** uczniów, ich potrzeby, zdolności i zainteresowania, być **aktywny i aktywizujący uczniów** – wychowanków w różnych sferach i typach aktywności: poznawczej-intelektualnej, emocjonalnej, komunikacyjnej, społecznej i praktycznej; być **ambitny** w swoich działaniach dydaktyczno-wychowawczych i w pracy na rzecz środowiska lokalnego, to **animator** i inspirator samodzielnej pracy uczniów, optymalny i twórczy,
- być **bogaty** w wiedzę, wartości oraz zachowania,
- **ciekawie** planować i organizować proces dydaktyczny,
- **dążyć** do optymalnego wykorzystania potencjału uczniów oraz udzielać im porad w rozwijaniu ich aspiracji i talentów,
- **eksperymentować**, odczuwać potrzebę podejmowania i wdrażania nowych treści i metod pracy,
- być **fachowy** w swoich działaniach wychowawczych i dydaktycznych oraz w kształtowaniu relacji interpersonalnych, w dostosowaniu procesu dydaktyczno-wychowawczego do potrzeb i możliwości uczniów,
- być **godny** zaufania i naśladowania,

- być **holistyczny**, dbający o wszechstronny rozwój: intelektualny, emocjonalny i fizyczny jego wychowanków,
- być **innovacyjny**, podejmujący nowatorskie rozwiązania programowe, metodyczne, organizacyjne i techniczne oraz poszukujący atrakcyjnych i efektywnych form, metod i środków pracy dydaktyczno – wychowawczej,
- być **kompetentny**,
- być **liberalny, lojalny, lubiany** przez dzieci,
- być **mądry**,
- znać dorobek **neurodydaktyki**,
- być **obiektywny, obowiązkowy, odpowiedzialny, optymistyczny**,
- być **pomocny, prowadzący** uczniów do poznawania świata i ludzi, aby umieli „kierować sobą”,
- być **refleksyjnym praktykiem, rzetelny**,
- być **sumienny, świadomy**,
- być **taktowny, tolerancyjny, twórczy**,
- być **ustawicznie** doskonalący się w umiejętnościach organizacji samokształcenia i wzbogacania własnego „warsztatu pracy”,
- być **wspierający, wyczulony, wyrozumiały, wymagający**,
- być **zdolny** do zachowań empatycznych, do dyskursu edukacyjnego i negocjacji oraz współpracy z różnymi wspólnotami ludzkimi, **zdyscyplinowany** w realizacji zadań,
- być **życzliwy**...

TEN NAUCZYCIEL TO – TY... ☺, na pewno świetnie zrealizujesz założenia programu.

Od realizatorów programu oczekuje się kreatywności, otwartości na to, co nowe, a co **SPRZYJA EFEKTYWNEMU UCZENIU SIĘ.**

11. Układ treści

„**Treści kształcenia** są zbiorem planowanych czynności ucznia wyznaczonych przez materiał nauczania i planowaną zmianę psychiczną”²⁵, czyli to wiadomości i umiejętności z różnych dziedzin rzeczywistości przewidziane do realizacji w procesie kształcenia. Treści w programie „**Poznać i zrozumieć świat**” uwzględniają możliwości psychofizyczne dzieci, możliwości i potrzeby społeczeństwa, w którym funkcjonuje grupa uczniów, do której kierowany jest program (m.in. ojczyzna, naród, inne narody, życie społeczno-obywatelskie kraju, edukacja, praca zawodowa, rodzina) oraz umożliwiają poznanie dóbr kultury, wytwarzanie przez uczących się różnych wartości i ich przeżywanie .

Autorzy programu „**Poznać i zrozumieć świat**” wzięli pod uwagę trzy składowe **treści**, mianowicie: **wiedzę** (materiał nauczania, wiadomości o faktach, pojęciach, terminach, prawach i prawidłowościach naukowych, teoriach naukowych, hipotezach, badaniach..), **zmiany** (zmiana psychiczna, która ma zajść w uczniach, w ich systemie wiedzy, w umiejętnościach, postawach, a także w systemie wartości, zmiana ma zajść w uczniach pod wpływem wiedzy oraz czynności dokonywanych na materiale nauczania, zmiany najczęściej opisywane są w kategoriach celów i zadań), **czynności ucznia** (są podejmowane na materiale w sposób celowy, nakierowany na wywołanie opisanej zmiany, czynności, które powodują, że zmiany te zachodzą, na czynności składa się szereg operacji przede wszystkim umysłowych np. odbiór, selekcja, porządkowanie, przetwarzanie, wartościowanie, wytwarzanie).

Po rozważaniach teoretycznych przejdźmy do układu treści obranego przez Autorów programu.

Program w całości uwzględnia treści zawarte w Podstawie Programowej Kształcenia Ogólnego dla Szkół Podstawowych (2014r.). Pamiętać należy, iż od 2008r. treści kształcenia wynikają ze szczegółowych celów kształcenia i ujęte są w **formie wymagań szczegółowych, stanowią opis umiejętności, które powinien osiąść uczeń pod koniec danego etapu edukacyjnego, stanowią wykaz efektów kształcenia.**

Program „**Poznać i zrozumieć świat**” posiada **spiralny układ treści kształcenia**, co znaczy, iż wielokrotnie i systematycznie uczniowie powracają do tych samych wartości i treści, a w każdym następnym roku nauki treści są powtarzane, poszerzane i pogłębiane. Wielokrotne powroty do tych samych treści umożliwiają ukazanie problemu z szerszej perspektywy, odwoływanie się do umiejętności i wiedzy już posiadanej oraz tworzyć nowe

²⁵ K. Kruszewski, Zmiana i wiadomość. Perspektywa dydaktyki ogólnej, PWN, Warszawa 1987, s. 124

powiązania między tym co znane, a tym co nieznanie. Materiał ułożony jest w następujące po sobie cykle. I tak pierwszy cykl obejmuje cały materiał nauczania w zakresie podstawowym. Kolejny cykl poszerza informacje, itd. Powtarzanie, pogłębianie i rozszerzanie treści zachodzi na kolejnych poziomach umiejętności. Taki układ jest gwarantem narastania umiejętności związanych z określonymi celami ogólnymi i szczegółowymi kształcenia.

Ze względu na specyfikę edukacji matematycznej układ treści w tym obszarze aktywności dziecka ma częściowo **układ liniowy**, co znaczy, iż każda następna część materiału jest dalszym ciągiem poprzedniej, dlatego uczeń danych treści uczy się tylko raz. Zasada przechodzenia do kolejnej porcji materiału opiera się na założeniu pełnego opanowania porcji poprzedniej.

„Dobrze uporządkowany materiał pozwala uczniom na szybkie opanowanie poszczególnych fragmentów wiedzy, dostarcza okazji do ich utrwalenia, sprzyja integrowaniu ich w obszerniejsze całości i ułatwia wykorzystanie podczas rozwiązywania teoretycznych i praktycznych problemów”²⁶. Dobór treści kształcenia wynika z podstawy programowej, ale jednocześnie uwzględnia kryteria typu: **rozwijający się człowiek** (dostosowanie treści do możliwości dziecka, jego etapu rozwoju, uwzględnienie przyjętej teorii rozwoju dziecka...), **zmieniające się społeczeństwo** (potrzeb społecznych obecnych i przyszłych, wielostronnego wykształcenia człowieka), **rozwój kultury i nauki** (treści zgodne ze współczesnymi osiągnięciami nauki, umożliwiające aktywny udział w życiu społeczeństwa, również tym kulturowym).

Układ treści przyjęty w programie jest uporządkowany i logiczny, sprzyja **aktywnemu uczeniu się, manipulowaniu przedmiotami, doświadczaniu, badaniu, eksperymentowaniu, przetwarzaniu, tworzeniu i zmienianiu rzeczywistości**. Warto zaznaczyć, iż program, oprócz treści związanych z poszczególnymi rodzajami edukacji zawartymi w podstawie programowej, wprowadza nowy rodzaj/obszar edukacji – **PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ**.

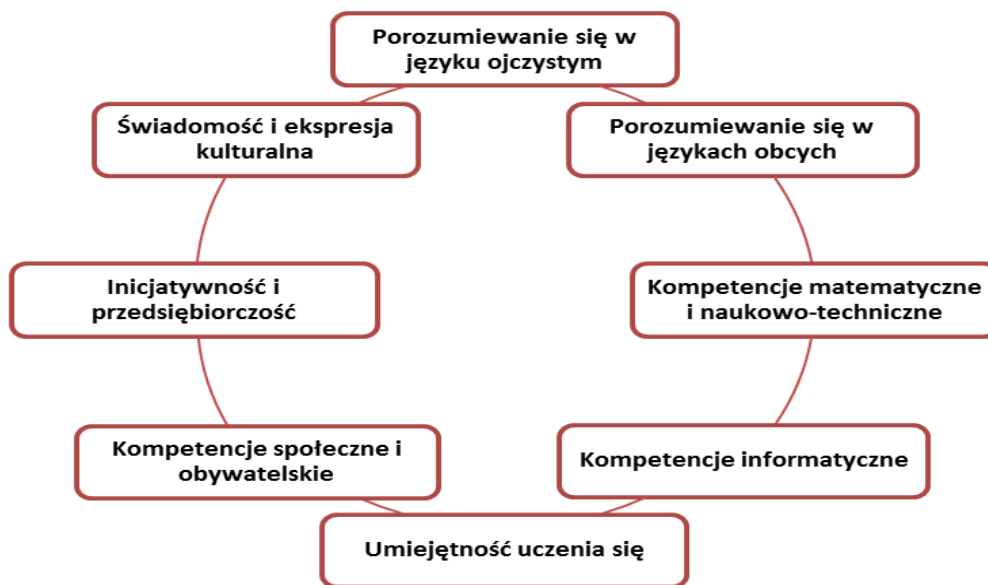
12. Trochę przedsiębiorczości

Europejska strategia rozwoju edukacji promuje **edukację przedsiębiorczości w szkołach** prowadzoną już od małego dziecka. **Inicjatywność i przedsiębiorczość**, składowe

²⁶ F. Bereźnicki, Dydaktyka kształcenia ogólnego, Implus, Kraków 2001, s.168- 170

kompetencji kluczowych uczenia się przez całe życie, zostały zdefiniowane jako: „(...) zdolność osoby do wcielania pomysłów w czyn. Obejmują one kreatywność, innowacyjność i podejmowanie ryzyka, a także zdolność do planowania przedsięwzięć i prowadzenia ich dla osiągnięcia zamierzonych celów”²⁷.

Schemat 5. Kompetencje kluczowe w uczeniu się przez całe życie [za: G. Filipowicz, 2011]

Przedsiębiorczość to postawa przyjmowana w życiu prywatnym, zawodowym i społecznym. Edukacja **przedsiębiorcza** jest zachętą do kreatywnego myślenia i promowania pomysłów, do podejmowania inicjatywy i wcielania nowych rozwiązań w życie. Edukacja **przedsiębiorcza** jest związana z rozwojem odpowiedniej wiedzy, umiejętności i postaw. Istnieje potrzeba promowania znaczenia dla **młodych ludzi umiejętności XXI wieku**. Zalicza się do nich: **krytyczne myślenie, rozwiązywanie problemów, współpraca, różne formy komunikacji**. Uczniowie potrzebują znacznie więcej niż zapamiętywać informacje – muszą wykorzystywać umiejętność myślenia. Powinni uczyć się pracy jako zespół i uczestniczyć w grupowych wysiłkach, a także słuchać innych i wyrażać swoje pomysły w sposób jasny i zrozumiały.

Aby umożliwić dzieciom realizację treści z zakresu **przedsiębiorczości** opracowano pakiet edukacyjny „**Mały przedsiębiorca**”, który stanowi załącznik do programu „**Poznać i zrozumieć świat**”. Realizowane w nim treści skupiają się wokół tematów:

1. Przedsiębiorczość, z czym to się je.

²⁷ Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady nr 2006/962/WE z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie [Dz.U. L 394 z 30.12.2006]

2. Planowanie i działanie.
3. Moje mocne i słabe strony.
4. Kreatywne myślenie, kreatywne działanie.
5. Przedsiębiorczość w gospodarstwie domowym.
6. Mały ekonom-„przedsiębiorca”.
7. Ze złotóweczką na ty.
8. Monety, banknoty.
9. Sklep, towar, cena.
10. Co oszczędzamy (oszczędzanie w szeroki zakresie, nie tylko pieniędzy, ale również wody, energii elektrycznej...).
11. Wizyta w zakładzie pracy.
12. Organizujemy mini festyn - elementy planowania (w klasie).

Osiągnięte efekty wdrożonych działań w obszarze **przedsiębiorczości** to:

- rozwijaniem myślenia kreatywnego, wyszukiwanie nowych rozwiązań i pomysłów lub zastosowanie starych w nowych układach, rozwijanie myślenia prowadzącego „do mądrości”, *myślenia skutecznego*”, „*myślenia świadomego*” i „*myślenia do działania*” [za: E. De Bono, 2010],
- rozwijanie umiejętności samodzielnego myślenia, podejmowania decyzji, świadomego planowania i konsekwentnej realizacji przyjętych celów oraz elastyczności w działaniu;
- zachęcanie dzieci do pracy nad sobą, rozwijanie umiejętności samodzielnego przyswajania wiedzy wykraczającej poza wymogi szkolne, efektywnego zarządzania własnym czasem;
- kształtowanie umiejętności logicznego myślenia, twórczego rozwiązywania problemów, skutecznego komunikowania się, współdziałania w zespole; rozwijanie zdolności przekładania wiedzy na praktyczne umiejętności;
- przysposabianie młodych osób do podejmowania właściwych wyborów poprzez uświadomienie im konieczności kierowania się zasadami etycznymi zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym;
- popularyzacja edukacji ekonomicznej, zachęcanie najmłodszych do bliższego zainteresowania się zagadnieniami gospodarczymi.

Pakiet wprowadza dzieci w terminologię związaną z małą ekonomią, planowaniem, gospodarowaniem, wykorzystaniem czasu, przestrzeganiem zasad związanych z ochroną środowiska (wyłączanie światła, zakręcanie wody...), odpowiedzialnością i twórczym myśleniem.

Oprócz typowo ekonomicznych zagadnień **dzieci poznają siebie, swoje mocne i słabe strony, uświadamiają sobie, że każdy jest indywidualnością, rozwijają twórcze myślenie, uczą się planowania i przewidywania efektów oraz uczą się odpowiedzialności za powierzone zadanie, zdobywają doświadczenia w prowadzeniu negocjacji i osiągnięciu porozumienia oraz kształtują umiejętność rozwijania samoświadomości.**

Zadania realizowane będą **metodą projektu edukacyjnego**, co pozwoli dzieciom wykształcić umiejętności, przydatne w życiu codziennym, typu: **planowanie, wykonanie, podsumowanie-rozliczenie** oraz nauczy odpowiedzialności za powierzone zadanie - fragment całości, przyczyni się do wzrostu świadomości związanej z terminowością wykonywanych działań, współodpowiedzialności za efekt końcowy. Proponowana metoda projektu edukacyjnego wymaga zastosowania **aktywizujących metod nauczania**, które umieszczają uczących się w centrum procesu nauczania, umożliwiają im wzięcie odpowiedzialności za swoje uczenie się. Umiejętności i wiedza są rozwijane przez praktyczne doświadczenia. Zaletą nauczania opartego na metodach aktywizujących jest to, że uczniowie są bardziej zmotywowani do działania (dostosowanie podejmowanych działań do ich własnych zainteresowań i potrzeb), a rezultat uczenia się przez doświadczenie może trwać dłużej. **Metody aktywizujące** dają uczącym się możliwość:

- aktywnego uczestniczenia w realno-życiowym doświadczeniach (learninig by doinig),
- poznania siebie i kierowania sobą,
- podejmowania inicjatywy i ryzyka,
- doświadczania różnorodnych środowisk uczenia się,
- nawiązywania kontaktu z doświadczonymi praktykami, refleksji nad ich doświadczeniami,
- komunikowania się i budowania relacji społecznych.

Edukację przedsiębiorczą najlepiej realizować w trakcie różnych rodzajów edukacji, jako element towarzyszący podejmowanym działaniom praktycznym, a nie jako aktywność dodatkową, specjalnie wyodrębnioną. Najlepsze dla rozwijania kultury przedsiębiorczej jest

umieszczenie jej w „ukrytym” programie działań. Nie mniej, projekt edukacyjny „**Mały przedsiębiorca**” wymaga odpowiedniego zaplanowania i realizacji. Autorzy programu sposób wdrożenia projektu pozostawiają nauczycielowi, dostarczając mu jednak gotowy produkt w formie pakietu z rozpisаныmi zadaniami i propozycją działań. Ważnymi przewodnikami po projekcie będą **AKTYWEK i LENIWEK**, którzy staną się inicjatorami i pomysłodawcami zadań. Zapraszamy do wędrówki po świecie ekonomii i małej przedsiębiorczości ☺.

13. Realizowane obszary tematyczne programu „Poznać i zrozumieć świat”

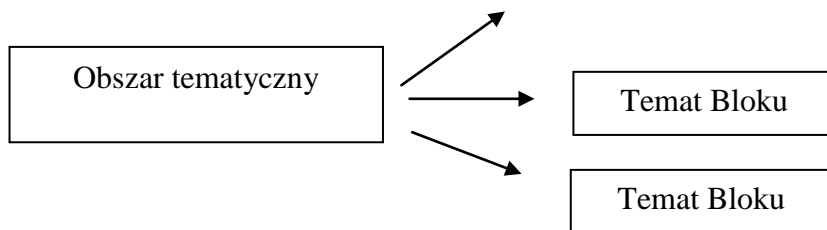
W programie *Poznać i zrozumieć świat* treści narastają spiralnie, w każdym kolejnym roku nauczania są one **powtarzane, pogłębiane i rozszerzane**, układ spiralny umożliwia wielokrotne powroty do ukazywanych treści w bogatszej i szerszej formie, jednocześnie wracamy do umiejętności już rozwijanych, aby na nich budować następne. Organizacja edukacji w oparciu o prezentowany program pozwoli na:

- poznawanie złożoności świata i miejsca człowieka w środowisku społecznym, przyrodniczym, kulturowym,
- rozwój ciekawości poznawczej, psychicznych sprawności oraz zainteresowań,
- przyswajanie narzędzi umożliwiających aktywność badawczą,
- zaspokajanie indywidualnych potrzeb i oczekiwań,
- wyrabianie stosunku do siebie, świata i wartości.

Szczególnym źródłem materiału nauczania – uczenia się jest środowisko społeczne, w którym dziecko funkcjonuje, jego najbliższe otoczenie. To ono stanowi punkt wyjścia dla **obszarów tematycznych**, stanowiących podstawę do planowania bloków tematycznych na poszczególne tygodnie.

Schemat 6. Planowanie obszarów tematycznych

Temat Bloku

W edukacji wczesnoszkolnej nie bez znaczenia dla planowania tematów zajęć, oprócz najbliższego środowiska, pozostają również kalendarz i zmiany zachodzące w przyrodzie-pory roku. Te elementy wyznaczają kierunek dla planowanie tematów poszczególnych bloków. Oto proponowane w programie obszary tematyczne, wokół których nauczyciel buduje bloki:

Tematyka zajęć w klasach I-III będzie się skupiać wokół 4 głównych obszarów:

I. Ja i moja rodzina;

II. Moja szkoła;

III. Moja mała ojczyzna (moja miejscowość, mój region);

IV. Moja ojczyzna Polska - Europa – świat.

których treści będą realizowane w poszczególnych klasach i odpowiednio poszerzane (układ spiralny treści). Dla zobrazowania tej idei, Autorzy, pod wybranym obszarem zaproponowali przykładowe treści, które będą angażować uwagę dzieci na zajęciach edukacyjnych w klasie, pozalekcyjnych i pozaszkolnych.

I. Obszar tematyczny - Ja i moja rodzina

(imię, nazwisko, adres, członkowie rodziny/drzewo genealogiczne, tradycje i zwyczaje rodzinne, normy i zasady panujące w rodzinie, obowiązki dziecka i członków rodziny, zawody rodziców/dziadków, hobby/czas wolny, muzykowanie, wspólne tworzenie, zdrowy styl życia mojej rodziny/sport i ruch, aktywny wypoczynek, racjonalne i zdrowe odżywianie się, ochrona własnego zdrowia, rodzinni sportowcy, rozrywki kulturalne dziecka i rodziny, przyroda w życiu dziecka i rodziny)

II. Obszar tematyczny - Moja szkoła

(moi koledzy, prawa i obowiązki dzieci, zachowanie się w klasie/szkole, zasady bezpieczeństwa, inni - ale tacy sami (uczniowie niepełnosprawni), kontrakt klasowy,

samorząd klasowy, samorząd szkolny, sposoby rozwiązywania konfliktów w klasie, koleżeńska pomoc, zabawy dziecka i kolegów, zainteresowania dzieci, szkoła i jej tradycje, szkolne obrzędy i zwyczaje, historia i dzień dzisiejszy szkoły, przyszkolne środowisko przyrodnicze, nauka i technika w szkole i życiu codziennym, szkolni artyści i sportowcy, znani absolwenci szkoły)

III. Obszar tematyczny - Moja mała ojczyzna

- **Moja miejscowość**

(nazwa, godło, przyroda, ekologia, historia, legendy i podania, gwara, dziedzictwo kulturowe, architektura, zabytki kultury, charakterystyczne budowle, życie mieszkańców, tradycje i obyczaje miejscowości, normy społeczne, zawody ludności, władze miejscowości, komunikacja i transport, przeszłość, teraźniejszość, przyszłość)

klasa I

- **Moja miejscowość dziś** (metoda pracy: wycieczka, forma: praca grupowa)

1) **Spacerkiem po wsi** (Czepielowicach, Komprachcicach, Landzmierzu, Naroku) – zbieramy informacje na temat

a) nazwy ulic,

b) najważniejsze miejsca,

c) wygląd domów mieszkalnych, elementy małej architektury, architektura terenów zielonych,

d) środowisko przyrodnicze i ekologia.

- **Mieszkańcy mojej wsi** (wywiad z członkiem rodziny)

a) nasi sąsiedzi, w tym sąsiedzi szkoły,

b) stosunki międzysąsiedzkie,

c) ważne dla wsi osoby (funkcje, zadania),

d) zawody mieszkańców mojej miejscowości.

- **Zwyczaje naszej wioski** (lekcja z gościem zaproszonym np. dyrektorem domy kultury, członkinią zespołu ludowego, strażakiem OSP itp.)

- **Zabawy i gry dzieci wczoraj i dziś** (elementy zajęć przygotowane przez chętnych rodziców)
- **Niezbędnik turysty** – co warto zobaczyć w mojej miejscowości? – przygotowanie prezentacji/plakatu/albumu

klasa II

- **Z kart przeszłości mojej miejscowości** (praca metodą mini-projektu)
 - 1) Szukamy śladów przeszłości naszej miejscowości / mojego domu.
 - 2) Legendy i podania o mojej miejscowości.
 - 3) Postaci, które zapisały się na kartach historii wsi.
 - 4) Co robili moi dziadkowie kiedy byli mali: pieśni i tańce, zabawy dziecięce, stroje.
 - 5) Najsmaczniej gotuje moja babcia (elementy zajęć przygotowane przez seniorów).
 - 6) Pocztówka sprzed lat- tak wyglądała wieś dawniej.
 - 7) Tak dbano dawniej o zdrowie w mojej wsi.

klasa III

- **Moja miejscowość za sto lat.**
 - 1) Nasza szkoła za sto lat.
 - 2) Nauka i technika przyszłości.
 - 3) Co chciałbym zmienić w mojej miejscowości?
 - 4) Mój dom przyszłości.
 - 5) Rozrywki dzieci przyszłości.

- **Mój region**

(nazwa, godło, flaga regionu, herb wsi, przyroda, formy ochrony przyrody, ekologia w regionie, aktywny wypoczynek, rodzaje turystyki w gminie, folklor / pieśni i tańce regionalne, legendy i podania, tradycje regionalne/kościelne, święta lokalne, dzieła sakralne, artyści ludowi)

IV. Obszar tematyczny Moja ojczyzna Polska - Europa - świat

(godło, flaga, hymn narodowy, stolica Polski, najważniejsze miasta Polski - legendy, herby, znaczenie dla historii i dnia dzisiejszego Polski, gospodarka, krajobrazy Polski, dziedzictwo kulturowe, sławni Polacy świata nauki, kultury i sportu, najważniejsze daty i święta państwowe, godło/flaga/hymn UE, kultura i zabawy dziecięce na innych kontynentach)

Klasa I

- 1) Polska – moja ojczyzna: godło, flaga i hymn narodowy,
- 2) Warszawa – stolica Polski,
- 3, 4) Legendy polskich miast– Kraków, Toruń, Wrocław, Opole, Kalisz...
- 5) Ważne daty naszej historii – święta narodowe.

Klasa II (praca metodą mini projektu)

- 1) Z kart historii Polski.
- 2) Nasze stolice (Gniezno, Kraków, Warszawa).
- 3) Sławni Polacy świata nauki i kultury.
- 4) Sławni sportowcy.
- 5,6) Ważne miasta Polski (Szczecin, Gdańsk, Poznań, Katowice).

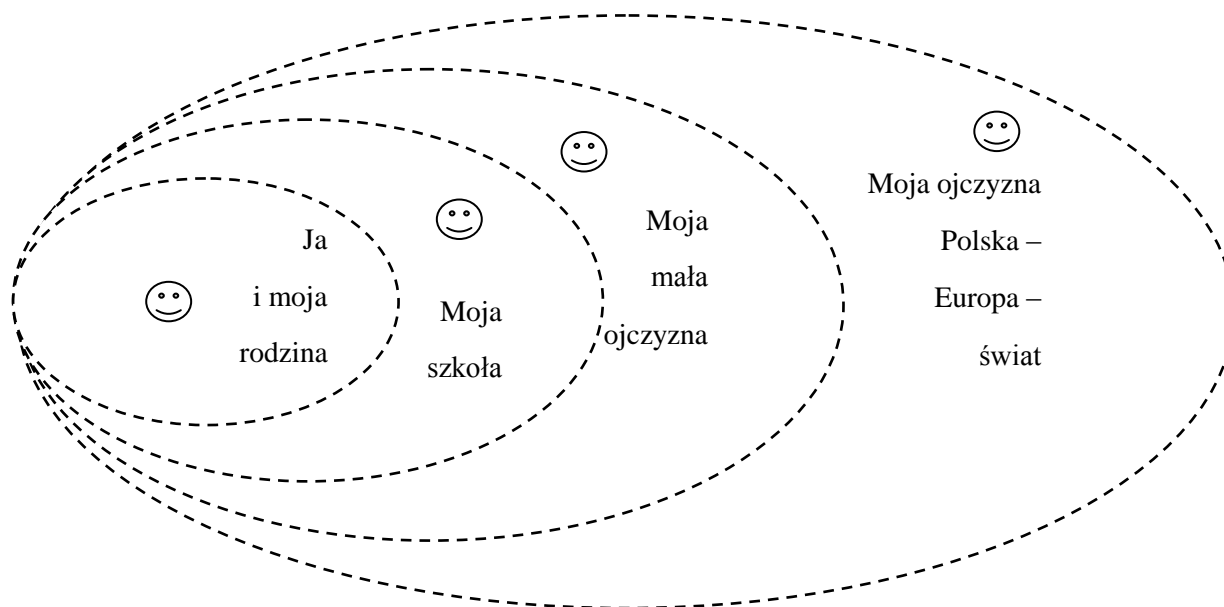
Klasa III

- 1) Opowieści mego dziadka
- 2) Sławni Polacy świata nauki, kultury, sportu
- 3, 4) Żywe obrazy naszej historii
- 5) I my tworzymy historię naszego kraju

Powyższą tematykę nauczyciel może swobodnie rozszerzać dostosowując do potrzeb i oczekiwań uczniów.

Schemat 7. Organizacja materiału nauczania

Organizacja materiału nauczania zamkniętego w obszarach tematycznych programu „Poznać i zrozumieć świat”:

Treści i zadania edukacyjne proponowane w OBSZARACH TEMATYCZNYCH umożliwiają uczniom:

- konstruowanie **WIEDZY** (budowanie systemu wiedzy o sobie i świecie, tworzenie i wzbogacanie narzędzi konstruowania wiedzy, konstruowanie sposobów poznawania świata),
- zdobywanie i rozwijanie **UMIEJĘTNOŚCI** (poznawanie siebie i kierowanie sobą, komunikowanie się i budowanie relacji społecznych, działanie w świecie w aspekcie praktycznym, poznawczym i symbolicznym, funkcjonowanie w różnych grupach społecznych),
- kształtowanie **POSTAW** (poczucie własnej tożsamości, zachowanie kultury duchowej i materialnej, przekonania i postawy).

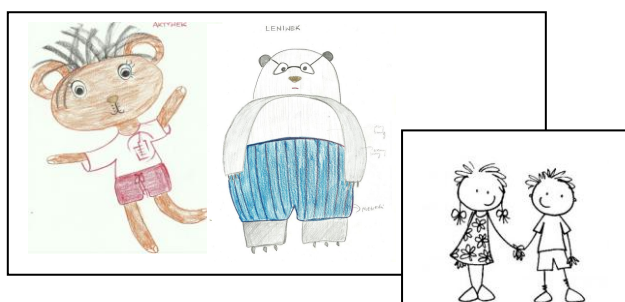
Autorzy programu zwracają szczególną uwagę na sposób realizacji treści, który pozwoli na **zaangażowanie mózgu**, takie ich „podawanie”, które w naturalny sposób pozwoli wyłapać

z otoczenia wszystko to, co nowe, nietypowe, nieprzewidywalne, odbiegające od banału lub tajemnicze. To wtedy neurony uwalniają niezbędne w procesie uczenia się neuroprzebieżniki. Wówczas uczniowie będą mieli możliwość przetwarzania informacji i wyciągania z nich ogólnych reguł. Dlatego trzeba tak dobrać treści zajęć, aby mówiąc o najbliższym otoczeniu uczniów, znaleźć fascynujące, niejednoznaczne czy wymagające wyjaśnienia informacje. Takie propozycje zawarto w obudowie programu, w opracowanych scenariuszach.

Realizacja treści zależy również w dużej mierze od atmosfery panującej w klasie. Atmosferę tworzą ludzie: nauczyciele i uczniowie. Wpływ na nią ma także otoczenie edukacyjne: klasa szkolna i jej wyposażenie (w tym pomoce dydaktyczne), organizacja przestrzeni, zarządzanie czasem. Nauczyciel pracując z uczniami od pierwszego spotkania z nimi zaczyna budować w klasie atmosferę, która towarzyszy uczeniu się. Nauczyciele, w specyficzny dla siebie sposób, wprowadzają elementy składające się na rozbudzenie w klasie ciekawości poznawczej, poczucia, że nauka jest wartością, potrzeby uczenia się i rozwijania umiejętności przydatnych w dalszej nauce oraz w życiu.

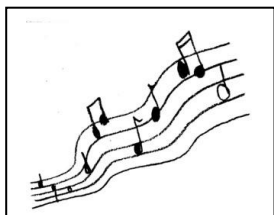
Każdy obszar tematyczny ma swoich przewodników **AKTYWKA** i **LENIWKA**, którzy swoją pomysłowością pozwolą dzieciom swobodnie i twórczo wchodzić w to, co nowe uczyć się i bawić.

Do poszczególnych obszarów, również bloków oraz zajęć, opracowano piktogramy, ich demonstracja będzie informować dzieci o wiodącym temacie zajęć, np.: realizując temat „Moi koledzy”, wystarczy do plakatu maskotek dołożyć piktogram:

Prawda, że proste. W ten sposób, dzieci będą wiedziały czego się uczą, jakim obszarem tematycznym się zajmują.

Oto przykłady innych piktogramów opracowanych dla konkretnego **rodzaju aktywności ucznia** oraz **realizowanego tematu**:

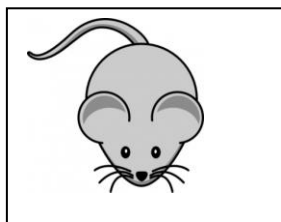
Śpiewamy

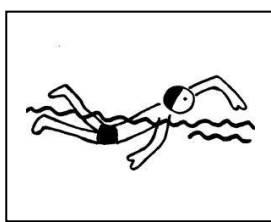
Piszemy

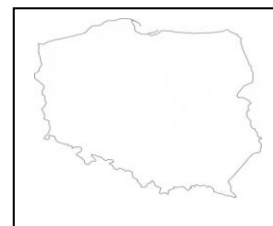
Liczymy

O zwierzętach

O zdrowym stylu życia

O Polsce

Przyjemnie będzie dzieciom poznawać nowe miejsca, udawać się w podróż w znane i nieznane wspólnie z przyjaciółmi - maskotkami, a informacja o aktywności kodowana poprzez piktogram stopniowo nauczy ich przewidywania co do tematu, rodzaju aktywności a jednocześnie wywoła budujący niepokój, **czy odgadnę, co będę robił na zajęciach, a może Pani wymyśliła coś, co mnie zaskoczy....** 😊

Treści i zadania edukacyjne proponowane w BLOKACH TEMATYCZNYCH związane z budowaniem systemu wiedzy dziecka o sobie i świecie, z tworzeniem i wzbogacaniem narzędzi jej konstruowania oraz ze sposobami poznawania świata przez dziecko.

Część II

1. Cele kształcenia i wychowania
2. Treści
3. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania
4. Opis założonych osiągnięć ucznia
5. Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia

1. Cele kształcenia i wychowania

Celem edukacji jest pomoc dzieciom w ukształtowaniu tych **umiejętności i wiadomości**, które pozwolą im poznawać i rozumieć otaczający je świat, oraz nazwać go i opisać po to by świadomie wpływać na świat i zmieniać go.

Celem głównym edukacji wczesnoszkolnej jest **wspomaganie dziecka w rozwoju intelektualnym, emocjonalnym, społecznym, etycznym, fizycznym oraz estetycznym oraz takie wychowanie**, które pozwoliłoby przygotować, każde dziecko do życia w zgodzie z samym sobą, ludźmi a także przyrodą, aby potrafiło odróżnić dobro od zła, aby było świadome przynależności społecznej (do rodziny, grupy rówieśniczej i wspólnoty narodowej) oraz rozumiało konieczność dbania o przyrodę. Jednocześnie dąży się do ukształtowania systemu **wiadomości i umiejętności** potrzebnych dziecku do poznawania i rozumienia świata, radzenia sobie w codziennych sytuacjach oraz do kontynuowania nauki w klasach starszych.

Dziecko oprócz **wiedzy**, w procesie edukacyjnym, nabywa różnego rodzaju **umiejętności**. Jest to dla niego, również ważny czas, kiedy kształtują się jego **postawy**, tak potrzebne, a czasami wręcz konieczne zarówno w codziennym życiu, jak społecznym.

Dziecko uczy się poprzez kontakt z drugą osobą, tj. nauczycielem, swoimi rówieśnikami i rodzicami. Ich wspólna praca pozwoli przygotować ucznia do **samodzielnego podejmowania kolejnych wyzwań rzeczywistości i otaczającego go świata**.

Podstawowe umiejętności zdobywane przez ucznia to:

1) **„czytanie** – rozumiane zarówno jako prosta czynność oraz jako umiejętność rozumienia, wykorzystywania i przetwarzania tekstów w zakresie umożliwiającym zdobywanie wiedzy, rozwój emocjonalny, intelektualny i moralny oraz uczestnictwo w życiu społeczeństwa;

2) **myślenie matematyczne** – umiejętność korzystania z podstawowych narzędzi matematyki w życiu codziennym oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych;

3) **myślenie naukowe** – umiejętność formułowania wniosków opartych na obserwacjach empirycznych, z wykorzystaniem wiadomości dotyczących przyrody i społeczeństwa;

4) **umiejętność komunikowania** się w języku ojczystym i w języku obcym, zarówno w mowie, jak i w piśmie;

5) **umiejętność posługiwania się nowoczesnymi technologiami informacyjnymi i komunikacyjnymi**, w tym także dla wyszukiwania i korzystania z informacji;

6) **umiejętność uczenia się**, jako sposobu zaspokajania naturalnej ciekawości świata, odkrywania swoich zainteresowań i przygotowania do dalszej edukacji;

7) **umiejętność pracy zespołowej**²⁸.

Cele szczegółowe kształcenia i wychowania, edukacji wczesnoszkolnej, wynikające z zadań szkoły zawartych w podstawie programowej, można ująć następująco:

- Kształtowanie u uczniów wiedzy i umiejętności w zakresie posługiwania się językiem ojczystym.
- Nabywanie przez uczniów umiejętności korzystania w życiu codziennym z podstawowych narzędzi matematyki oraz prowadzenia elementarnych rozumowań matematycznych.
- Nabywanie umiejętności wyszukiwania, porządkowania i wykorzystania informacji z różnych źródeł z zastosowaniem technologii informacyjno- komunikacyjnych.
- Kształtowanie postawy prozdrowotnej uczniów, oraz nawyku dbałości o własne zdrowie oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu.

²⁸ Rozporządzenie MEN z dnia 27 sierpnia 2012

- Wspieranie uczniów w procesie kształtowania postaw sprzyjających ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu, jak i społecznemu, takimi jak: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, poczucie własnej wartości, szacunek do ludzi, kreatywność, kultura osobista, podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.
- Nabywanie przez uczniów umiejętności komunikowania się w języku obcym w mowie i piśmie.
- Kształtowanie u uczniów postawy obywatelskiej w życiu społecznym – gotowość do uczestnictwa w kulturze i tradycji własnego narodu, postawy poszanowania odmienności innych kultur i tradycji.

Tak sprecyzowane cele edukacji wczesnoszkolnej pozwolą na przygotowanie działań nauczycielskich, zarówno dydaktycznych i wychowawczych w pracy z uczniem.

Oto **szczegółowe cele kształcenia i wychowania z zakresu poszczególnych edukacji:**

Edukacja polonistyczna

- sprawne komunikowanie się z uwzględnieniem sytuacji, osób i reguł konwersacji,
- opanowanie czytania i pisanie jako form komunikowania się,
- umiejętne przekazywanie doznań i przeżyć związanych ze światem realnym i inspirowanych literaturą,
- czytanie ze zrozumieniem jako przygotowanie do korzystania z różnych źródeł wiedzy,
- zainteresowanie książką i rozbudzenie zamiłowań czytelniczych,
- pisanie z wykorzystaniem znajomości elementarnych zasad pisowni,
- bogacenie słownika czynnego i biernego,
- posługiwanie się różnymi formami wypowiedzi pisemnej,
- umiejętne wypowiadanie się w małych formach teatralnych.

Język nowożytny:

- budzenie zaciekawienia językiem angielskim poprzez osłuchanie dzieci z tym językiem,

- kształcenie podstawowych kompetencji komunikacyjnych (uczenie się struktur, konstrukcji zdaniowych),
- pogłębianie wiedzy o otaczającym świecie poprzez zainteresowanie kulturą i obyczajami krajów anglojęzycznych, rozwijanie postawy akceptacji, tolerancji wobec innych kultur,
- motywowanie do nauki języka angielskiego poprzez wzbudzanie poczucia sukcesu i akceptacji oraz bezpieczeństwa (pozytywne ocenianie, dostosowanie sposobu nauczania do aktywności dziecka), wspieranie twórczych działań dzieci w zakresie uczenia się języka,

Edukacja muzyczna:

- rozbudzenie zainteresowania muzyką i przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu muzycznym,
- kształtowanie potrzeby muzykowania (indywidualnego lub zespołowego) i obcowania z muzyką,
- rozwój wyobraźni i ekspresji muzycznej (wszystkie formy aktywności),
- kształcenie umiejętności muzycznych: wokalnych, instrumentalnych, percepcyjnych,
- uwrażliwianie na piękno kultury narodowej.

Edukacja plastyczna:

- wyróżnianie i stosowanie podstawowych środków wyrazu plastycznego na płaszczyźnie i w przestrzeni,
- posługiwanie się podstawowymi narzędziami i materiałami w wyrażaniu sytuacji realnych i fantastycznych, własnych myśli i uczuć, inspirowanych literaturą i muzyką,
- organizowanie warsztatu własnej pracy, ekonomiczne wykorzystywanie materiałów,
- rozróżnianie podstawowych dziedzin sztuk plastycznych, postaci i funkcji dzieł z tych dziedzin,
- budzenie przynależności kulturowej poprzez kontakt ze sztuką oraz tradycjami regionalnymi i narodowymi.

Edukacja społeczna i etyka:

- odkrywanie zainteresowań, akceptacja siebie i swoich potrzeb oraz praw i potrzeb innych ludzi,
- dobre komunikowanie się z innymi w społeczności dziecięcej i w świecie dorosłych,
- przestrzeganie reguł i umiejętne współdziałanie oraz współzycie w grupie,
- budowanie świata wartości kształtujących postawy obywatelskie, tj.: uczciwość, wiarygodność, odpowiedzialność, wytrwałość, ciekawość poznawcza, kreatywność, przedsiębiorczość, kultura osobista i szacunek dla innych,
- sprawne korzystanie z dziedzictwa kultury narodowej, europejskiej i światowej.

Edukacja przyrodnicza:

- rozbudzanie ciekawości świata, obserwowania i badania najbliższego otoczenia,
- rozumienie i poszanowanie świata roślin i zwierząt, określanie swojego miejsca i związków ze światem przyrody,
- kształtowanie wrażliwości i odpowiedzialności za swoje zachowania wobec przyrody,
- poznawanie zjawisk i obiektów przyrody ożywionej i nieożywionej, służących potrzebom człowieka lub stanowiących zagrożenia,
- obserwowanie i charakteryzowanie zjawisk atmosferycznych, dostosowywanie własnych aktywności do panujących warunków pogodowych.

Edukacja matematyczna:

- rozumienie pojęć i wykonywanie czynności umysłowych związanych z rozwiązywaniem problemów matematycznych,
- świadome i sprawne rachowanie, radzenie sobie w sytuacjach życiowych wymagających formułowania i obliczania działań matematycznych,
- dostrzeganie i określanie zależności między osobami i przedmiotami znajdującymi się w przestrzeni,
- uważne słuchanie różnych komunikatów i reagowanie zgodne z ich treścią,

- logiczne myślenie w rozwiązywaniu problemów matematycznych, przekładanie sytuacji konkretnych na język symboli matematycznych,
- praktyczne stosowanie zdobytej wiedzy (porządkowanie, mierzenie, ważenie, kupowanie i płacenie, odczytywanie wskazań zegara i termometru, posługiwanie się kalendarzem i dostrzeganie rytmiczności w organizacji czasu).

Zajęcia komputerowe:

- znajomość budowy stanowiska komputerowego i umiejętne posługiwanie się klawiaturą i myszą,
- posługiwanie się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamianie programów,
- wykonywanie podstawowych zadań w wybranym programie graficznym i tekstowym,
- bezpieczne korzystanie z komputera, stosowanie się do obowiązujących ograniczeń,
- umiejętne korzystanie z komputera, Internetu i multimediów jako źródeł informacji.

Zajęcia techniczne:

- planowanie czynności, organizowanie warsztatu pracy (materiałów i narzędzi),
- rozumienie wartości pracy w życiu człowieka,
- stosowanie podstawowych zasad bezpieczeństwa i higieny pracy oraz udzielania pierwszej pomocy,
- posługiwanie się narzędziami i urządzeniami technicznymi, korzystanie z prostej informacji technicznej,
- wykonywanie przedmiotów użytkowych i montowanie modeli urządzeń technicznych,
- rozumienie wpływu sił przyrody i ich znaczenia w rozwoju myśli technicznej.

Wychowanie fizyczne:

- rozumienie potrzeby aktywności fizycznej i jej wpływu na sprawność organizmu,
- doskonalenie sprawności fizycznej w różnych formach aktywności ruchowej,
- kształtowanie nawyku prawidłowej postawy ciała w różnych sytuacjach życiowych,

- doskonalenie umiejętności gimnastycznych i lekkoatletycznych rozwijających naturalne formy ruchu: biegi, skoki, rzuty, czworakowanie, przetaczanie i wspinięcie,
- rozumienie wpływu aktywności ruchowej, hartowania, racjonalnego żywienia i profilaktyki medycznej na właściwy rozwój i sprawne funkcjonowanie organizmu,
- poznawanie i przestrzeganie zasad rywalizacji sportowej oraz zasad bezpieczeństwa podczas zabaw ruchowych prowadzonych w różnych warunkach.

Język mniejszości (niemiecki):

- poprawne posługiwanie się językiem w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych,
- rozumienie intencji komunikacyjnych rozmówcy i właściwą na nie reakcję,
- umiejętność odbioru utworów literackich i innych tekstów w języku niemieckim,
- korzystanie z dorobku kulturowego narodu niemieckiego.

Przedsiębiorczość:

- zdobycie wiedzy z szeroko rozumianej edukacji ekonomicznej oraz przedsiębiorczości
- rozwijanie postawy badawczej,
- eksponowanie indywidualnych możliwości, zainteresowań i umiejętności dziecka,
- rozwijanie umiejętności planowania,
- rozwijanie kreatywności,
- przyswajanie elementów propedeutyki wychowania ekonomicznego realizowane przez:
 - ✓ rozwijanie talentów organizatorskich, przedsiębiorczości dziecka oraz umiejętności współdziałania w grupie na poziomie jego psychomotorycznego rozwoju,
 - ✓ rozwijanie zdolności życiowych, pozwalających na samorealizację dziecka (umiejętności z zakresu wypowiedzania się, przekazywania i wyszukiwania informacji, sztuki negocjacji),

- zapoznanie dziecka z pojęciami ekonomicznymi w toku praktycznego działania przez:
 - ✓ organizowanie i uczestniczenie w przedsięwzięciach np. kiermaszach, festynach,
 - ✓ realizowaniu przedstawień teatralnych, reklamie,
 - ✓ udział w wycieczkach do zakładów produkcyjnych, usługowych, użyteczności publicznej,
 - ✓ przybliżenie dziecku struktur władz samorządowych.

2. Treści

I Edukacja polonistyczna

<i>Edukacja polonistyczna</i>	<i>Treści nauczania zgodne z podstawą programową</i>	<i>Przewidywane osiągnięcia ucznia po klasie I</i>	<i>Przewidywane osiągnięcia ucznia po klasie II</i>	<i>Przewidywane osiągnięcia ucznia po klasie III</i>
1) korzysta z informacji	<p>a) uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji,</p> <p>b) rozumie sens kodowania oraz dekodowania informacji; odczytuje uproszczone rysunki, piktogramy, znaki informacyjne, zna wszystkie litery alfabetu; czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci i wyciąga z nich wnioski,</p> <p>c) wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci,</p> <p>d) zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list,</p>	<ul style="list-style-type: none"> - słucha i rozumie co mówią inni, wie, o czym rozmawiają, słucha wypowiedzi i wyszukuje w nich odpowiedzi na postawione pytanie - rozumie polecenia nauczyciela, potrafi je powtórzyć i wykonać, - rozumie sens prostych obrazków / ilustracji, serii powiązanych obrazków (historyjka obrazkowa) - rysuje brakujący element / obrazek/część obrazka wg usłyszanych informacji - koduje informacje w formie niewerbalnego przekazu np. w postaci rysunku - dekoduje informacje zakodowane bez pomocy słów (np. muzykę, odtwarza gestem/ruchem jej charakter/nastroj) - koduje/dekoduje informacje wg przyjętego kodu (np. Emotki) - dekoduje stosowane w otoczeniu dziecka piktogramy, - zna litery alfabetu, tworzy z liter sylaby, a z sylab wyrazy – zdania, rozróżnia głoski od liter, rozpoznaje samogłoski / spółgłoski - czyta proste wyrazy jedno-, 	<ul style="list-style-type: none"> = ponadpodstawowe klasa I? - uczestniczy w rozmowach na dany temat w roli słuchacza i wypowiadającego się, odpowiada na pytania słowem / zdaniem, zadaje pytania, w usłyszanych rozmowach / wypowiedziach poszukuje odpowiedzi na postawione pytanie/zadanie - wypowiada się w kilku prostych zdaniach na temat obejrzonej historyjki obrazkowej, obrazu, muzyki, audycji tv, filmu, przedstawienia teatralnego, usłyszanego tekstu - rozumie ciąg zdarzeń historyjki obrazkowej, układa dalszy ciąg, dopowiada brakujący element odczytuje rysunek, opowiada o nim, nadaje tytuł historyjce obrazkowej / rysunkowi, tworzy ciąg dalszy/początek historyjki - rozpoznaje znaki informacyjne /piktogramy znajdujące się w najbliższym otoczeniu dziecka w szkole/w drodze do domu, w obiektach 	<ul style="list-style-type: none"> - przysłuchuje się wypowiedziom innych osób i wykorzystuje usłyszane informacje zgodnie z potrzebą - czyta instrukcję np. gry / obsługi urządzenia i stara się postępować zgodnie z jej zapisami - potrafi odczytać informacje zawarte w rysunkach, piktogramach, rozpoznaje znaki informacyjne i wie co oznaczają, zna wszystkie litery alfabetu, łączy litery z głoskami - czyta i rozumie teksty dla dzieci, potrafi znaleźć właściwą informację / odpowiedź na pytanie - korzysta ze słowników (w tym ortograficznych) oraz encyklopedii (także multimedialnych) w celu znalezienia potrzebnych informacji - poszukuje właściwych informacji w takich formach wypowiedzi jak: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki

	notatka do kroniki; potrafi z nich korzystać;	dwusylabowe z poznanych liter, czyta proste zdania, teksty zbudowane z poznanych liter, - wyszukuje informacje we wskazanym przez nauczyciela źródle wiedzy - wie, co to są życzenia, o czym mówi zawiadomienie, rozpoznaje list / notatkę do kroniki, potrafi powtórzyć i zapamiętuje informacje w nich zawarte	użyteczności publicznej (teatr filharmonia, urząd, sklep / hipermarket), czyta / koduje / dekoduje plan swoich zajęć, - zna litery alfabetu, czyta proste zdania i teksty, znajduje w nich odpowiednie informacje, odpowiada na pytania dotyczące przeczytanego tekstu, zadaje pytania do tekstu - korzysta ze źródeł wiedzy wskazanych przez nauczyciela, poszukuje w nich informacji - składa kolegom/członkom rodziny życzenia ustnie/pisemnie, przekazuje swoimi słowami informację zawartą w zawiadomieniu, pisze list / kartkę z życzeniami, - wie, co to jest adres i potrafi odczytać informacje adresowe, adresuje kopertę/kartkę pocztową	
2) analizuje i interpretuje teksty kultury	a) przejawia wrażliwość estetyczną, rozszerza zasób słownictwa poprzez kontakt z dziełami literackimi, b) w tekście literackim zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów, c) czyta teksty i recytuje wiersze, z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji, d) ma potrzebę	- słucha (czytanych przez nauczyciela) tekstów literackich, wskazuje bohatera, przywołuje z pamięci / na podstawie rysunku szczegóły dot. miejsca i czasu akcji, - czyta samodzielnie krótkie teksty (wiersze, rymowanki, fragmenty prozy) z zachowaniem zasad struktur intonacyjnych, - przegląda czasopisma dla dzieci, potrafi opowiedzieć o interesującym go artykule/zdjęciu - ogląda przedstawienia teatralne / filmy, multimedia i wypowiada się na ich temat - słucha słuchowisk dla dzieci i opowiada	- w skupieniu słucha czytanych przez nauczyciela utworów literackich, ustnie układa kilka spójnych zdań nt. usłyszanych / obejrzanych dzieł, ich bohaterów , miejsca i czasu akcji, - czyta proste teksty i recytuje z pamięci krótkie utwory (wiersz, proza) przestrzega zasad interpunkcji i intonacji, - czyta czasopisma dla dzieci i opowiada o interesującym go artykule / zdjęciu - korzysta z biblioteczki klasowej/biblioteki szkolnej	- czyta dzieła literackie wskazane przez nauczyciela i wypowiada się na ich temat, - gromadzi słownictwo na określony temat - w czytanych tekstach określa czas, miejsce akcji oraz wyznacza osoby pierwszoplanowe - czyta płynnie i wyraziście teksty pisane prozą i wierszem - czyta czasopisma zgodnie z osobistymi zainteresowaniami

	kontakty z literaturą i sztuką dla dzieci, czyta wybrane przez siebie i wskazane przez nauczyciela książki, wypowiada się na ich temat;	o ich treści		
3) tworzy wypowiedzi	<p>a) w formie ustnej i pisemnej: kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie, krótki opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie,</p> <p>b) dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych,</p> <p>c) uczestniczy w rozmowach, także inspirowanych literaturą: zadaje pytania, udziela odpowiedzi, prezentuje własne zdanie i formułuje wnioski; poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,</p> <p>d) dba o kulturę wypowiedzianą; poprawnie artykułuje głoski, akcentuje wyrazy, stosuje pauzy i właściwą intonację w zdaniu oznajmującym, pytającym</p>	<p>- opowiada ustnie o obrazku/ilustracji /rysunku/ obrazie,</p> <p>- ustnie opisuje, co widzi na obrazku/ilustracji / rysunku / obrazie</p> <p>- ustnie opowiada usłyszany fragment bajki /baśni / dzieła literackiego, odpowiada na pytania dot. wiersza, prozy</p> <p>- ustnie opowiada obejrzany fragment filmu dla dzieci</p> <p>- ustnie opisuje wygląd / zachowanie głównej postaci</p> <p>- ustnie informuje z jakich części składa się list prywatny i układa jego części</p> <p>- ustnie zaprasza na swoje urodziny /uroczystość rodzinną/szkolną</p> <p>-ustnie składa życzenia kolegom / członkom rodziny</p> <p>-wypowiada się zrozumiale, odpowiada słowem na pytania, stosuje formuły grzecznościowe,</p> <p>- udziela odpowiedzi na pytania dot. usłyszanych tekstów, bajek, baśni, wierszy itd., układa odpowiedzi do nich, wyraża własną opinię na temat zdarzeń, postaci,</p> <p>- stosuje struktury intonacyjne</p> <p>- wie, że są litery / głoski, pisze litery, sylaby, wyrazy i proste zdania, dba o</p>	<p>- tworzy / przepisuje z tablicy / druku zdania</p> <p>- tworzy / przepisuje krótki opis (np. ulubionego zwierzątka, zabawki)</p> <p>- ustnie tworzy opowiadanie na dany temat</p> <p>- pisze zaproszenie na uroczystość rodzinną</p> <p>- pisze życzenia dla babci/dziadka</p> <p>- pisze list/kartkę z życzeniami do mamy / taty, kolegi/koleżanki</p> <p>- mówi zrozumiale dla innych, wymawia głoski i słowa poprawnie, przestrzega zasad kulturalnego wypowiadania się, stosuje i rozpoznaje zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące po właściwej intonacji</p> <p>- rozpoznaje głoski i litery, wskazuje literę do usłyszanej głoski, dzieli wyrazy na sylaby, wskazuje wyrazy w zdaniu, znajduje zdania w tekście</p> <p>- pisze wielkie i małe litery, pisze wyrazy i zdania z druku i z tablicy</p> <p>- pisze litery z zachowaniem prawidłowych elementów jej budowy</p> <p>- pisze sylaby/wyrazy z zachowaniem prawidłowych łączy między literami</p> <p>- pisze krótkie zdania oznajmujące,</p>	<p>- pisze na dany kilkuzdaniową wypowiedź: potrafi napisać opowiadanie z zachowaniem zasady kompozycji, samodzielnie / z pomocą tworzy opis przedmiotu / osoby / bohatera literackiego</p> <p>- samodzielnie/ z pomocą redaguje odpowiedzi do pytań / układa pytania do odpowiedzi</p> <p>- wie, co to jest głoska, samogłoska i spółgłoska, odróżnia głoskę od litery, zna głoski oznaczone dwoma literami (dwuznaki), zapisuje poprawnie wyrazy ze spółgłoskami miękkimi (ze znakiem diakrytycznym i zmiękczone przez „i”), pisze poprawnie wyrazy, w których spółgłoska traci dźwięczność na końcu wyrazu (np. staw, sad), tworzy z głosek słowa, a z liter wyrazy, sylaby (otwarte i zamknięte) i zdania, dzieli wyrazy na sylaby (również z podwójną spółgłoską i dyftongami np. auto, autobus)</p> <p>- w tekście rozpoznaje i zaznacza zdania oznajmujące, pytające i wykrzyknikowe</p> <p>-zna wszystkie litery wielkie i małe, porządkuje wyrazy wg pierwszej/drugiej litery (układa alfabetycznie), stosuje zasady kaligrafii (zna i stosuje</p>

	<p>i rozkazującym; stosuje formuły grzecznościowe, e) rozumie pojęcia: wyraz, głoska, litera, sylaba, zdanie; dostrzega różnicę między literą i głoską; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, zdania w tekście, f) pisze czytelnie i estetycznie (przestrzega zasad kaligrafii), dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną oraz interpunkcyjną, g) przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu;</p>	<p>prawidłowe pisanie elementów liter oraz połączeń międzyliterowych, - przepisuje z tablicy / z druku proste wyrazy/ zdania, wie, co to jest kropka, pytajnik, wykrzyknik, - pisze z pamięci litery i wyrazy</p>	<p>pytające i wykrzyknikowe, - stosuje znaki interpunkcji w przepisywanych zdaniach / stosuje przecinek przy wyliczeniach - wie, że wyrazy można grupować w rodziny wyrazowe (np. dom, szkoła), - wie, że wyrazy oznaczają ludzi, rzeczy, zwierzęta, rośliny (rzeczowniki) i tworzy takie kolekcje - nazywa czynności, które wykonuje sam lub kolega/koleżdy (czasowniki) - opisuje wygląd osoby / rzeczy / zjawiska (przymiotniki) - wyszukuje, przepisuje z tablicy/druku wyrazy z trudnościami ortograficznymi w zakresie opracowywanego słownictwa - pisze z pamięci wyrazy i proste zdania</p>	<p>prawidłowe elementy liter i łączenia liter w sylaby), układa z rozsypanki sylabowej wyrazy, z rozsypanki wyrazowej zdania, zapisuje zdania oznajmujące, pytające i wykrzyknikowe stosując kropkę, pytajnik i wykrzyknik, stosuje przecinek w podstawowych sytuacjach (przy wliczaniu, przed wyrazami typu że, bo, który) oraz dwukropek - zna, odczytuje i stosuje skróty używane w otoczeniu dziecka: np. ul., nr, str., ćw., zad., zł, sms, e-mail, tel., WWW., - rozumie i tworzy rodzinę wyrazową - wie, że są wyrazy bliskoznaczne (synonimy) i przeciwstawne (antonimy) oraz wyrazy, które brzmią tak samo, ale oznaczają inne hasła, - wie, zna i stosuje rzeczowniki jako nazwy ludzi, rzeczy, zwierząt i roślin, zna i stosuje liczbę pojedynczą i mnogą w rzeczownikach, ich rodzaj, stosuje prawidłową formę rzeczownika w połączeniu z czasownikiem / przymiotnikiem (bez nazywania jego przypadków) -wie, zna i stosuje czasowniki jako nazwy czynności i zjawisk, rozpoznaje i stosuje formy osobowe, liczbę i czas (prosty i złożony, teraźniejszy, przeszły i przyszły), stosuje prawidłową formę czasownika w połączeniu z rzeczownikiem /przymiotnikiem -wie, zna i stosuje przymiotniki jako wyrazy oznaczające cechy ludzi i</p>
--	--	---	--	---

				<p>przedmiotów, stosuje ich prawidłową formę gramatyczną w połączeniu z rzeczownikiem / czasownikiem, zna i stosuje stopnie przymiotnika, rozpoznaje i stosuje liczbę pojedynczą i mnogą przymiotników</p> <p>- zna, potrafi wskazać i zapisać liczebniki główne w zakresie stosowanym na edukacji matematycznej</p> <p>- zna, potrafi wskazać, pisze przysłówki jako nieodmienną część mowy określającą cechy czynności / stany</p> <p>- stosuje wielką literę na początku zdania, w nazwach własnych (imionach, nazwiskach, nazwach geograficznych, tytułach książek i czasopism)</p> <p>- pisze poprawnie wyrazy z <i>q</i> i <i>ę</i> zgodnie z ich wymową</p> <p>- zna zasady ortografii polskiej w zakresie opracowywanego słownictwa: pisze wyrazy z <i>ó</i> i <i>rz</i> wymiennym, niewymiennym, <i>rz</i> po spółgłoskach, <i>-ów, ówka, ówna</i> w zakończeniach wyrazów, zna wyjątki w pisowni (pszenica, kształt, itp.)</p> <p>- pisze wyrazy z <i>h, ch</i> w zakresie opracowywanego słownictwa (w tym chleb, chustka, herbata)</p> <p>- pisze wyrazy z <i>ź</i> wymiennym i niewymiennym w zakresie opracowywanego słownictwa</p> <p>- rozmieszcza tekst na stronie, zapisuje kilkuzdaniową wypowiedź na dany temat z zastosowaniem form</p>
--	--	--	--	---

				użytkowych
4) wypowiada się w małych formach teatralnych	a) uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania bohatera literackiego lub wymyślonego, b) rozumie umowne znaczenie rekwizytu i umie posłużyć się nim w odgrywanej scenie.	- bierze udział w scenkach, dramowych zabawach parateatralnych - posługuje się rekwizytem podczas przedstawień	- bierze udział w scenkach, zabawach parateatralnych - występuje przed klasą i rodzicami /seniorami - podczas występów posługuje się rekwizytem	- słowem / ruchem odgrywa postać w scenie/ przedstawieniu, - wykorzystuje rekwizyt zgodnie z przeznaczeniem

II Język nowożytny (angielski)

KL. I	KL.II	KL.III
<p><u>Słuchanie</u></p> <p>- rozumienie prostych, krótkich poleceń nauczyciela wspartych gestem lub materiałem wizualnym; - rozumienie ogólnego sensu prostych, krótkich tekstów: piosenek, wierszyków, historyjek oraz reakcja niewerbalna, a później werbalna (pojedyncze słowa) na pytania do tekstu.</p>	<p><u>Słuchanie</u></p> <p>- rozumienie poleceń nauczyciela; - rozumienie ogólnego sensu prostych tekstów i sytuacji komunikacyjnych; - reakcje werbalne i niewerbalne na komunikat nauczyciela; - umiejętność wyszukiwania pojedynczych szczegółowych informacji w nieskomplikowanych wypowiedziach i dialogach.</p>	<p><u>Słuchanie</u></p> <p>- rozumienie poleceń nauczyciela; - rozumienie ogólnego sensu prostych tekstów i sytuacji komunikacyjnych; - umiejętność wyszukiwania pojedynczych szczegółowych informacji w nieskomplikowanych wypowiedziach i dialogach.</p>

<p style="text-align: center;"><u>Mówienie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - powtarzanie (chórem i indywidualnie) wyrazów i zwrotów z poprawną wymową - nazywanie ludzi, przedmiotów, zwierząt, czynności - recytowanie rymowanek, śpiewanie piosenek; - odpowiedzi (jedno-dwuwyrzowe) na pytania nauczyciela. 	<p style="text-align: center;"><u>Mówienie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zadawanie prostych pytań (np. na podstawie modelu, podanych słówek, fraz, materiału wizualnego); - udzielanie odpowiedzi; - formułowanie krótkiej wypowiedzi o sobie, rodzinie, najbliższym otoczeniu - opanowanie poprawnej wymowy w zakresie poznanego materiału językowego 	<p style="text-align: center;"><u>Mówienie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - zadawanie prostych pytań (np. na podstawie modelu, podanych słówek, fraz, materiału wizualnego); - udzielanie odpowiedzi; - formułowanie krótkiej wypowiedzi o sobie, rodzinie, najbliższym otoczeniu - opanowanie poprawnej wymowy w zakresie poznanego materiału językowego.
<p style="text-align: center;"><u>Czytanie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - głośne czytanie pojedynczych wyrazów i krótkich zwrotów (globalne) - rozumienie pojedynczych, krótkich wyrazów wspartych materiałem wizualnym. 	<p style="text-align: center;"><u>Czytanie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumienie ogólnego sensu prostych tekstów i dialogów; 	<p style="text-align: center;"><u>Czytanie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - rozumienie ogólnego sensu prostych tekstów i dialogów; - umiejętność wyszukiwania szczegółowych informacji w prostych tekstach i dialogach; - głośne czytanie krótkich tekstów z poprawną wymową
<p style="text-align: center;"><u>Pisanie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - kreślenie liter według norm polskiej kaligrafii; - pisanie po śladzie; - przepisywanie krótkich, prostych wyrazów; - dostrzeganie różnic między fonetyczną a graficzną formą wyrazu. 	<p style="text-align: center;"><u>Pisanie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - umiejętność poprawnego zapisu większości poznanych słów; - podpisywanie obrazków; - pisanie krótkich, prostych wypowiedzi pisemnych o sobie i najbliższym otoczeniu (wg modelu) 	<p style="text-align: center;"><u>Pisanie</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - umiejętność poprawnego zapisu większości poznanych słów; - podpisywanie obrazków; - pisanie krótkich, prostych wypowiedzi pisemnych o sobie i najbliższym otoczeniu (np. według podanego modelu, z użyciem podanych słów, na podstawie materiału wizualnego)
	<p style="text-align: center;"><u>Gramatyka</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - odmiana czasownika <i>be</i> w czasie teraźniejszym 	<p style="text-align: center;"><u>Gramatyka</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - odmiana czasownika <i>be</i> w czasie teraźniejszym

	<ul style="list-style-type: none">- konstrukcja <i>there is/there are</i>- odmiana czasownika <i>have got</i>- czasownik modalny <i>can</i>- liczba pojedyncza i mnoga	<ul style="list-style-type: none">- konstrukcja <i>there is/there are</i>- odmiana czasownika <i>have got</i>- czasownik modalny <i>can</i>- tryb rozkazujący- czas <i>Present Simple</i>- czas <i>Present Continuous</i>- konstrukcja <i>Let's ...</i>- przyimki miejsca i czasu- liczba pojedyncza i mnoga rzeczowników- określnik <i>some</i>- przedimki <i>a</i> i <i>the</i>- zaimki wskazujące <i>this/that</i>- zaimki dzierżawcze- dopełniacz saksoński 's
--	---	---

III Edukacja muzyczna

Treści nauczania	Osiągnięcia ucznia po klasie I	Osiągnięcia uczniów po klasie II	Osiągnięcia uczniów po klasie III
<p>1) w zakresie odbioru muzyki: a) zna i stosuje następujące rodzaje aktywności muzycznej: -śpiewa proste melodie, piosenki z repertuaru dziecięcego; wykonuje śpiewanki i rymowanki, śpiewa w zespole piosenki ze słuchu (nie mniej niż 10 utworów w roku); śpiewa z pamięci hymn narodowy</p>	<p>- powtarza poprawnie prostą melodię -Zna i śpiewa wszystkie poznane piosenki -Wykonuje i sam układa śpiewanki i rymowanki -śpiewa piosenkę z akompaniamentem nauczyciela lub nagraniem z płyty CD - świadomie i aktywnie słucha muzyki - wyraża emocje, przeżycia związane ze słuchaniem muzyki (np. poprzez pracę plastyczną, taniec)</p>	<p>-śpiewa indywidualnie i zbiorowo piosenki -rozróżnia rodzaje głosów ludzkich (bas, sopran) - aktywnie słucha muzyki -śpiewa hymn państwowy -wie, w jakich okolicznościach powstał hymn państwowy.</p>	<p>-śpiewa indywidualnie i w poznane piosenki z repertuaru dziecięcego -śpiewa z pamięci hymn państwowy - przyjmuje właściwą postawę podczas śpiewania hymnu narodowego -śpiewa a cappella -śpiewa z akompaniamentem -śpiewa z zestawem karaoke -przestrzega prawidłowej postawy przy śpiewie</p>
<p>-odtwarza proste rytmy głosem</p>	<p>-rytmizuje teksty według podanego wzoru - wykonuje ćwiczenia oddechowe - powtarza ćwiczenia dykcji.</p>	<p>-rytmizuje teksty według własnej inwencji</p>	<p>- wykazuje własną inwencję twórczą podczas rytmizowania głosem</p>

<p>-odtwarza i gra na instrumentach perkusyjnych proste rytmy i wzory rytmiczne -odtwarza i gra na instrumentach melodycznych proste melodie i akompaniamenty</p>	<p>-gra na prostych instrumentach perkusyjnych (bębenek, kołatka, trójkąt, tamburyn) - gra na instrumentach perkusyjnych (instrumentarium Orffa) - gra na instrumentach melodycznych</p>	<p>-układa i wykonuje akompaniament do piosenki -muzykuje zespołowo -gra i śpiewa jednocześnie</p>	<p>- gra w udoskonalonej technice na instrumentach perkusyjnych, -gra na instrumencie melodycznym: flet, dzwonki – muzykuje zespołowo, gra połączona ze śpiewem</p>
<p>– realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne; reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany, zmiany tempa, metrum i dynamiki (maszeruje, biega, podskakuje); realizuje proste schematy rytmiczne</p>	<p>-odtwarza akompaniament do piosenek i zabaw za pomocą naturalnych dźwięków akustycznych: klaskanie, tupanie, pstrykanie -porusza się do muzyki: właściwie reaguje na sygnały muzyczne, zmianę tempa,</p>	<p>- rytmizowanie utworu muzycznego za pomocą: klaskania, tupania, pstrykania itp. i z wykorzystaniem instrumentarium Orffa.</p>	<p>-odtwarza sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne -reaguje ruchem na puls rytmiczny i jego zmiany tempa, metrum i dynamiki. -koryguje wady postawy, relaksuje się, rozwija sprawność ruchowa</p>
<p>- wyraża nastrój i charakter muzyki, płasząc i tańcząc ; tańczy podstawowe kroki i figury krakowiaka, polki oraz innego, prostego tańca ludowego</p>	<p>-odpoczywa i odpręża się przy muzyce – porusza się w marszu, biegu, po obwodzie koła, w różnych kierunkach – przedstawia podstawowe kroki taneczne: dostawny, podskoki, cwał – opanowanie tańca – polki, krakowiaka -chodzi, siedzi z zachowaniem prawidłowej postawy ciała</p>	<p>-koncentruje się w ćwiczeniach ruchowych i rytmicznych – poruszanie się, w przestrzeni w różnych figurach geometrycznych – umiejętnie wykonuje przytupy, doskoki, kroki i układ krakowiaka i innych tańców: regionalnego, dawnego lub współczesnego</p>	<p>-porusza się w zależności od: tempa, frazy, kierunku, układu grupy itp., –odtwarza kroki walca, -tańczy oberka, kujawiaka, chodzonego lub innych tańców regionalnych, –wykonuje układ w formach ABA i ronda - koreluje ruch nóg i rąk</p>

<p>b) rozróżnia podstawowe elementy muzyki (melodia, rytm, wysokość dźwięku, akompaniament, tempo, dynamika) i znaki notacji muzycznej (wyraża ruchowo czas trwania wartości rytmicznych, nut i pauz)</p>	<p>-reaguje na zmiany tempa, szybko reagowanie na sygnały muzyczne -rozpoznaje dźwięki długie, krótkie</p>	<p>– realizuje ruchem wartości rytmicznych w metryczne -zauważa w słuchanym utworze zmiany tempa, dynamiki, nastroju</p>	<p>-rozumie wartości rytmiczne oraz pauze -odróżnia melodię od akompaniamentu - rozpoznaje różne zjawiska akustyczne, dźwięki niskie -wysokie</p>
<p>c) aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy</p>	<p>-rozróżnia poznane głosy, instrumenty – interpretuje nastrój utworu jego charakter – dostrzega ilustracyjność utworu</p>	<p>-rozpoznaje formy: AB, ABA -odróżnia brzmienie poznanych instrumentów – rozpoznaje metrum słuchanych utworów</p>	<p>-rozpoznaje głosy (sopran, alt, tenor, bas) -rozpoznaje brzmienia instrumentów perkusyjnych oraz fletu, fortepianu, skrzypiec, wiolonczeli, kontrabas, trąbki -odróżnia instrument, głos solowy od zespołu, chóru -aktywnie słucha muzyki klasycznej poprzez zabawy ruchowe, taneczne, instrumentalne Batti Strauss</p>

<p>2. W zakresie tworzenia muzyki:</p> <p>a) wie, że muzykę można zapisać i odczytać</p> <p>b) tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki</p> <p>c) improwizuje głosem i na instrumentach według ustalonych zasad</p> <p>d) wykonuje proste utwory, interpretuje je zgodnie z ich rodzajem i funkcją</p>	<p>-tworzy rytm do tekstów przysłów, działań matematycznych, echa rytmicznego</p> <p>– improwizuje melodię do tekstów poetyckich, zagadek, zakończenia melodii głosem</p> <p>-naśladuje zjawiska przyrody, naśladuje głosy zwierząt</p> <p>-improwizuje zabawy ruchem oraz z użyciem instrumentów perkusyjnych</p>	<p>-improwizuje melodię głosem i na instrumentach melodycznych</p> <p>-tworzy kompozycję i w formach: AB, ABA</p> <p>–improwizuje akompaniament do piosenek</p> <p>-tworzy rytmy z użyciem instrumentów perkusyjnych w oparciu o znane wartości rytmiczne</p>	<p>-komponuje barwy dźwiękowe w oparciu o różne zjawiska akustyczne i instrumenty</p> <p>- buduje instrument własnego pomysłu</p> <p>-komponuje utwór na klasową „orkiestrę”</p> <p>-tworzy muzykę z wykorzystaniem zjawisk akustycznych</p> <p>-komponuje ilustrację muzyczną do bajki, wiersza itp.;</p>
---	--	---	--

IV Edukacja plastyczna

Treści nauczania	Osiągnięcia ucznia po klasie I	Osiągnięcia uczniów po klasie II	Osiągnięcia uczniów po klasie III
<p>W zakresie percepcji sztuki :</p> <p>a) określa swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziełami sztuki, zabytkami i z tradycją w środowisku rodzinnym, szkolnym i lokalnym; uczestniczy w życiu kulturalnym tych środowisk, wie o istnieniu placówek kultury działających na ich rzecz</p>	<ul style="list-style-type: none"> - na miarę możliwości uczestniczy w życiu kulturalnym środowiska (wystawy prac konkursowych, zwiedzanie zabytków) - wymienia miejsca, w których można obcować ze sztuką (np.: zabytkowy kościół). -tworzy przedmioty charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu - identyfikuje się z tradycjami narodowymi i rodzinnymi -dba i szanuje wytwory sztuki jako pracę ludzi -potrafić zachować się w miejscach publicznych 	<ul style="list-style-type: none"> -bierze udział w wydarzeniach artystycznych w środowisku lokalnym - tworzy i szanuje sztukę ludową zwraca uwagę na jej piękno w regionie. -dąży do poznania regionalnej sztuki i kultury - wykonuje prace plastyczne typowe dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka - szanuje dzieła sztuki jako pracę ludzi 	<ul style="list-style-type: none"> - Uczestniczy w życiu kulturalnym poprzez czynny udział w wydarzeniach artystycznych w szkole i w placówkach działających na rzecz przybliżania świata sztuki w regionie(wystawy, konkursy i inne) - korzysta z dóbr kultury, czerpiąc pomysły do swoich prac nadając im swoisty oryginalny wyraz plastyczny -rozpoznaje zabytki i tradycję swojego regionu -zauważa charakterystyczne elementy i cechy przedmiotów znajdujących się w dziele -wykonuje prace plastyczne typowe dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka - ćwiczy spostrzegawczość - przyjmuje postawę szacunku wobec sztuki
<p>1b) korzysta z przekazów medialnych; stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora);</p>	<ul style="list-style-type: none"> -w miarę możliwości korzysta z narzędzi medialnych w swojej działalności twórczej -tworzy w komputerze prostą grafikę komputerową -poznaje Internet jako źródło informacji - wymienia pozytywne i negatywne strony korzystania z mediów 	<ul style="list-style-type: none"> - Chętnie i samodzielnie korzysta z narzędzi multimedialnych - Uczestniczy w życiu kulturalnym, biorąc udział w imprezach organizowanych w placówkach kultury działających w najbliższym środowisku - Korzysta z przekazów medialnych, stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej 	<ul style="list-style-type: none"> - Chętnie i samodzielnie korzysta z narzędzi multimedialnych -poszukuje informacji o sztuce, kulturze zwiedzając wirtualne muzea i galerie -stosuje samodzielnie z przekazów medialnych do swoich działań twórczych
<p>2. W zakresie ekspresji przez sztukę.</p> <p>a)Ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane</p>	<ul style="list-style-type: none"> -maluje pracę plastyczną do wysłuchanej muzyki, opowiadania, baśni -tworzy prace plastyczne inspirowane 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia w ciekawy sposób prace plastyczne na podstawie własnych przeżyć, utworów literackich i muzycznych 	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawia w ciekawy i oryginalny sposób tematy z wyobraźni oraz inspirowane muzyką i literaturą

<p>wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem, muzyką korzysta z narzędzi multimedialnych</p>	<p>własnymi przeżyciami i wyobraźnią -ilustruje sceny z wyobraźni z uwzględnieniem fantastycznych postaci, zjawisk, wydarzeń -wykazuje się pomysłowością przy wykonywaniu prac plastycznych realnych oraz fantastycznych -projektuje prace plastyczne trafnie oddając ich nastrój i treść - przedstawia wydarzenia realne inspirowane pogodą i porą roku</p>	<p>-przedstawia swoistą ekspresję ilustrując sceny i sytuacje zarówno realne jak i fantastyczne -dokładnie i starannie wykonuje pracę plastyczną</p>	<p>- tworzy prace czerpiąc pomysły z własnych przeżyć, doświadczeń, wyobraźni, snów i marzeń -estetycznie i twórczo wykonuje pracę plastyczną -aranżuje prace w sposób pomysłowy ubogacając je w szczegóły</p>
<p>2b) podejmuje działalność twórczą, posługując się takimi środkami wyrazu plastycznego jak: kształt, barwa, faktura w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki plastyczne)</p>	<p>-stosuje różnorodne techniki plastyczne na płaszczyźnie i w przestrzeni: – używa środków wyrazu plastycznego takich jak: kształty (proste i złożone), barwy (podstawowe i pochodne), faktura, kompozycja (rytmiczna, symetryczna, otwarta i zamknięta, statyczna i dynamiczna) -rozdziela i wskazuje barwy podstawowe i pochodne - określa różnice między malowaniem a rysowaniem - tworząc pracę plastyczną emocjonalnie wyraża swoje nastroje, emocje: radość, dumę, smutek, strach, złość -wykonuje prace malarskie i graficzne, charakterystyczne dla sztuki ludowej regionu, w którym mieszka -wykonuje rzeźby w plastelinie, glinie, masie solnej, formuje z gazet, masy papierowej -określa fakturę materiałów –przygotowuje proste rekwizyty (lalka, pacynka itp.) i wykorzystuje je w teatryku klasowym</p>	<p>-w wykonywanych pracach stosuje poznane techniki plastyczne - zna koło barw, tworzy prace używając barwy podstawowe i pochodne - nazywa barwy ciepłe i zimne -poprawnie przedstawia w pracach proporcje, wielkość i perspektywę - rozumie pojęcie: martwa natura</p>	<p>- stosuje ciekawe materiały, narzędzia i techniki plastyczne -wymienia barwy podstawowe i pochodne -tworzy prace posługując się całą paletą kolorów (dostrzega bogactwo barw oraz ich tonację) -swobodnie posługuje się różnymi rodzajami kresek - tworzy dzieło w sposób świadomy (przemysłowy) lub intuicyjny (natchnienie) - dba o estetykę i oryginalność prac plastycznych -rozumie terminy dotyczące malarstwa artystycznego: reprodukcja, oryginał, kompozycja, pejzaż, portret; -wyjaśnia różnice pomiędzy portretem a autoportretem i karykaturą</p>

	<ul style="list-style-type: none"> -projektuje pracę przestrzenną z różnych materiałów -układa za pomocą środków plastycznych barwną kompozycję z zachowaniem odpowiednich kształtów, wielkości i barw (np. z materiałów przyrodniczych inspirowanych porą roku) -przygotowuje elementy makiety -bezpiecznie posługuje się narzędziami -dba o prawidłową postawę podczas wykonywani prac plastycznych. 		
<p>2c)realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu własnego wizerunku i otoczenia oraz upowszechnianiu kultury w środowisku szkolnym (stosując określone narzędzia i wytwory przekazów medialnych);</p>	<ul style="list-style-type: none"> -projektuje i wykonuje za pomocą barwnych płaszczyzn ornament pasowy -tworzy płaskie i przestrzenne formy użytkowe z uwzględnieniem faktury na własne potrzeby - korzysta z różnych narzędzi multimedialnych -wie jak obsługiwać program multimedialny -umie uruchomić program Paint -korzysta z poznanych narzędzi do tworzenia prac plastycznych w programie Paint - stosuje narzędzia multimedialne w realizacji własnych zadań twórczych -w miarę możliwości korzysta z narzędzi medialnych w swojej działalności twórczej. 	<ul style="list-style-type: none"> -projektuje i wykonuje ciekawe prace użytkowe z wykorzystaniem różnych materiałów -wykonuje małe formy dekoracyjne na własne potrzeby: laurki, zakładki, ozdoby bożonarodzeniowe i wielkanocne -rozwija wrażliwość estetyczną 	<ul style="list-style-type: none"> -wykorzystuje poznane techniki: rysunkowe, malarskie, collage, frottage, wyklejanie, mozaiki, witraże papierowe, modelowanie oraz inne do wykonania formy użytkowej na potrzeby własne oraz szkolne -wyraża siebie poprzez środki rozwijające predyspozycje twórcze -docenianie znaczenia estetyki w życiu
<p>3. W zakresie recepcji sztuki. a) rozróżnia takie dziedziny działalności twórczej człowieka jak: architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografika, film) i przekazy medialne (telewizja, Internet), a</p>	<ul style="list-style-type: none"> -rozpoznaje wybrane dziedziny sztuki: architekturę (także architekturę zieleni), malarstwo, rzeźbę, grafikę -poznaje słownictwo związane z wybranymi dziedzinami sztuki (malarstwo, malarz, dzieło sztuki, portret, autoportret, ilustrator, rzeźba, 	<ul style="list-style-type: none"> -rozróżnia poznane dziedziny działalności twórczej człowieka oraz dyscypliny sztuki - swobodnie wypowiada się na temat architektury, dzieł malarskich, rzeźby, grafiki -trafnie wskazuje charakterystyczne cechy i różnice wybranych dziedzin sztuki 	<ul style="list-style-type: none"> -rozróżnia dziedziny działalności twórczej człowieka, takie jak architektura, sztuki plastyczne oraz inne określone dyscypliny sztuki (fotografika, film) i przekazy medialne (telewizja, internet), a także rzemiosło artystyczne i sztukę ludową

<p>także rzemiosło artystyczne i sztukę ludową</p>	<p>rzeźbiarz, architektura, architekt, scenografia, scenograf, zdobnictwo w sztuce ludowej) - udziela odpowiedzi i zadaje pytania na temat poznanych dziedzin sztuki</p>		
<p>3b) rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; opisuje ich cechy charakterystyczne (posługując się elementarnymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej).</p>	<p>-tworzy prace plastyczne opierając się na wielkich dziełach charakterystycznych dla polskiego i europejskiego dziedzictwa - czerpie inspiracje dla siebie -poznaje sprawdzone techniki plastyczne</p>	<p>- Rozróżnia poznane dziedziny działalności twórczej człowieka oraz dyscypliny sztuki w Polsce i Europie -zna wybrane dzieła architektury, malarstwa, rzeźby charakterystyczne dla polskiej i europejskiej sztuki (J.Pankiewicz; T.Makowski; J.Chełmoński; S.Wyspiański; C.Monet; P.Gauguin; V. van Gogh; P. Cezanne -korzysta ze sztuk pięknych do swojej pracy twórczej</p>	<p>-rozpoznaje wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury; zna ich cechy charakterystyczne, posługując się podstawowymi terminami właściwymi dla tych dziedzin działalności twórczej -rozbudza ciekawość wielkimi dziełami dla Polski i Europy -szuka różnic i podobieństw w dziełach polskich i europejskich dawniej i dziś (polska w europie – nawiązanie do wspólnych fascynacji w sztuce)</p>

V Edukacja społeczna z elementami etyki

KL. I	KL. II	KL.III
<p>Ocenia postępowanie swoje i innych, potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Współpracuje z innymi w zabawie, w nauce szkolnej i w sytuacjach życiowych; przestrzega reguł obowiązujących w społeczności 	<p>Stara się oceniać postępowanie swoje i innych, potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe. Rozpoznaje sygnały alarmowe (akustyczne) w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych, właściwie na nie reaguje. Zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego, policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112.</p>	<p>Ocenia postępowanie swoje i innych, potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozpoznaje sygnały alarmowe (akustyczne) w sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych, właściwie na nie reaguje. • Zna numery telefonów: pogotowia ratunkowego,

<p>dziecięcej oraz w świecie dorosłych, grzecznie zwraca się do innych w szkole, w domu i na ulicy.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wie, co wynika z przynależności do swojej rodziny, jakie są relacje między najbliższymi, wywiązuje się z powinności wobec nich. <ul style="list-style-type: none"> • Ma rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę; dostosowuje swe oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny. <p>Zna zagrożenia ze strony ludzi; wie, do kogo i w jaki sposób należy się zwrócić o pomoc.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wie, gdzie można bezpiecznie organizować zabawy, a gdzie nie można i dlaczego. <ul style="list-style-type: none"> • Potrafi wymienić status administracyjny swojej miejscowości (wieś, miasto); wie, czym zajmuje się np. Policjant, strażak, lekarz, weterynarz; wie, jak można się do nich zwrócić o pomoc. • Wie, jakiej jest narodowości, że mieszka w Polsce, a Polska znajduje się w Europie; zna symbole narodowe (flaga, godło, hymn narodowy), rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej. <p>Ponadpodstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Trafnie ocenia postępowanie swoje i 	<p>Stara się właściwie reagować w sytuacjach trudnych, niebezpiecznych, szuka lub udziela pomocy w sytuacjach zagrożenia.</p> <p>Rozumie swoje role i przestrzega norm postępowania jako członek różnych społeczności</p> <p>Nawiązuje pozytywne kontakty w grupie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zna prawa i obowiązki ucznia. • Wykazuje poczucie przynależności do rodziny, społeczności szkolnej, lokalnej. • Wykazuje szacunek i zrozumienie dla innych osób. • Szanuje pracę własną i innych; wie, że pieniądze otrzymuje się za pracę. • Poznaje pracę ludzi różnych zawodów i rozumie jej znaczenie. • Podejmuje zadania wymagające troskliwości i opiekuńczości. • Akceptuje różnice między ludźmi, przejawia zachowania tolerancyjne i szacunek dla odmienności. • Potrafi właściwie zachowywać się w sytuacji zagrożenia ze strony innych ludzi. • Wie, do kogo zwrócić się o pomoc. • Uczy się współpracować z innymi w różnych sytuacjach. • Zna zawody osób, które mogą pomóc w trudnych i niebezpiecznych sytuacjach. • Poznaje swoją najbliższą okolicę i jej najważniejsze obiekty oraz region, w którym mieszka. • Zna swoją narodowość i symbole narodowe oraz rozpoznaje flagę i hymn Unii Europejskiej. • Wie, że są ludzie zasłużeni dla miejscowości, w której mieszka, Polski i świata. <p>Ponadpodstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zna i opowiada o informacjach dotyczących: życie rodziców, życie dziadków wydarzenia z przeszłości za życia rodziców, dziadków; pamiątki i zdjęcia rodzinne; 	<p>policji, straży pożarnej i numer alarmowy 112.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Właściwie reaguje w sytuacjach trudnych, niebezpiecznych, szuka lub udziela pomocy w sytuacjach zagrożenia. • Rozumie swoje role i przestrzega norm postępowania jako członek różnych społeczności <p>Rozumie, że trzeba dostosować swoje wymagania do sytuacji ekonomicznej rodziny.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nawiązuje pozytywne kontakty w grupie. • Zna prawa i obowiązki ucznia. • Wykazuje poczucie przynależności do rodziny, społeczności szkolnej, lokalnej. • Uczestniczy w wydarzeniach organizowanych przez lokalną społeczność. • Wykazuje szacunek i zrozumienie dla innych osób. • Szanuje pracę własną i innych; wie, że pieniądze otrzymuje się za pracę. • Poznaje pracę ludzi różnych zawodów i rozumie jej znaczenie. • Podejmuje zadania wymagające troskliwości i opiekuńczości. • Respektuje prawo innych do wypoczynku. • Rozumie konieczność utrzymywania dobrych relacji z sąsiadami. • Akceptuje różnice między ludźmi, przejawia zachowania tolerancyjne i szacunek dla odmienności; jest tolerancyjny wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej . • Potrafi właściwie zachowywać się w sytuacji zagrożenia ze strony innych ludzi. • Wie, do kogo zwrócić się o pomoc. <p>Ponadpodstawowe:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Jest otwarty na nowe sytuacje i potrafi się w nich
--	---	--

<p>innych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokonuje samooceny. • Wie, jak należy się zachować w sytuacji zagrożenia ze strony innych ludzi. • Chętnie i zgodnie współpracuje w grupie 	<ul style="list-style-type: none"> • Sąsiedzi naszej szkoły; środowisko szkoły; sąsiedzi moich rodziców; sąsiedzi bliscy i dalecy. • Wymienia instytucje życia publicznego: w naszej miejscowości; instytucje publiczne w stolicy kraju; parlament; prezydent; rząd; sądy. 	<p>odnaleźć.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zna i zawsze przestrzega praw oraz chętnie wypełnia obowiązki ucznia, dziecka. • Chętnie uczestniczy w działaniach charytatywnych na rzecz potrzebujących pomocy. • Wie, że należy dbać o poprawne relacje z innymi ludźmi.
<p>Przybliżanie ważnych wartości etycznych na podstawie baśni, bajek i opowiadań oraz obserwacji życia codziennego. Kształtowanie postawy tolerancji.</p>		
<p>Uczeń: przestrzega norm obowiązujących w społeczności dziecięcej oraz w świecie dorosłych;</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma na uwadze dobro innych; • jest prawdomówny; • szanuje cudzą własność; • pomaga potrzebującym; • okazuje innym szacunek; • wie, że jest częścią przyrody, chroni ją i szanuje. 		

VI Edukacja przyrodnicza

Edukacja przyrodnicza		
KL. I	KL.II	KL.III
<p>Rozpoznaje rośliny i zwierzęta żyjące w takich środowiskach przyrodniczych jak: park, las, pole uprawne, sad i ogród (działka).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zna sposoby przystosowania się zwierząt do poszczególnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Obserwuje zmiany zachodzące w otaczającej rzeczywistości przyrodniczej i społecznej, dostrzega przyczyny i skutki, uczy się formułować wnioski. • Dostrzega w swoim otoczeniu przyrodniczym 	<ul style="list-style-type: none"> • Obserwuje zmiany zachodzące w otaczającej rzeczywistości przyrodniczej i społecznej, dostrzega przyczyny i skutki, formułuje wnioski. • Dostrzega w swoim otoczeniu przyrodniczym i społecznym cykle i regularności, funkcjonujące

<p>pór roku: odloty i przyloty ptaków, zapadanie w sen zimowy.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wymienia warunki konieczne do rozwoju roślin i zwierząt w gospodarstwie domowym, w szkolnych uprawach i hodowlach itp.; prowadzi proste hodowle i uprawy (w szczególności w kąciку przyrody). • Wie, jaki pożytek przynoszą zwierzęta środowisku • Zna zagrożenia dla środowiska przyrodniczego ze strony człowieka: wypalanie łąk i ściernisk, zatrucie powietrza i wód, pożary lasów, wyrzucanie odpadów i spalanie śmieci itp.; chroni przyrodę: nie śmieci, szanuje rośliny, zachowuje ciszę w parku i w lesie, pomaga zwierzętom przetrwać zimę i upalne lato. • Zna zagrożenia ze strony zwierząt (niebezpieczne i chore zwierzęta) i roślin (np. trujące owoce, liście, grzyby) i wie jak zachować się w sytuacji zagrożenia. • Wie, że należy oszczędzać wodę; wie, jakie znaczenie ma woda w życiu człowieka, roślin i zwierząt. • Wie, że należy segregować śmieci; rozumie sens stosowania opakowań ekologicznych. • Obserwuje pogodę i prowadzi obrazkowy kalendarz pogody. • Wie, o czym mówi osoba zapowiadająca pogodę w radiu i w telewizji i stosuje się do podanych informacji o pogodzie np. ubiera się odpowiednio do pogody. • Nazywa zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla poszczególnych pór roku, podejmuje rozsądne decyzje i nie naraża się na niebezpieczeństwo wynikające z pogody. 	<p>i społecznym cykle i regularności, funkcjonujące prawa i zależności.</p> <p>Wymienia kilka charakterystycznych i typowych zwierząt dla danego regionu Polski.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wymienia i rozpoznaje niektóre zwierzęta egzotyczne. • Rozumie konieczność ochrony środowiska przyrodniczego, również w najbliższej okolicy. • Wie, że człowiek powoduje zniszczenia w przyrodzie. • Zna wpływ światła, powietrza i wody na życie ludzi, roślin i zwierząt. • Zna znaczenie wybranych skał i minerałów. • Zna podstawowe zasady zdrowego odżywiania. • Wie, że należy stosować się do zaleceń lekarzy. • Dostrzega niebezpieczeństwa związane z: kąpielą, zabawami na śniegu i lodzie, zjawiskami atmosferycznymi (burza, huragan, powódź, śnieżycy). 	<p>prawa i zależności.</p> <p>Wymienia charakterystyczne cechy krajobrazów Polski: nadmorskiego, nizinnego, górskiego.</p> <p>Wymienia kilka charakterystycznych i typowych zwierząt dla danego regionu Polski.</p> <p>Wymienia i rozpoznaje niektóre zwierzęta egzotyczne.</p> <p>Obserwuje zmiany zachodzące w przyrodzie oraz dostrzega ich przyczyny i skutki.</p> <p>Potrafi opisać życie w wybranych ekosystemach.</p> <p>Rozumie konieczność ochrony środowiska przyrodniczego, również w najbliższej okolicy; podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku.</p> <p>Wie, jakie zniszczenia w przyrodzie powoduje człowiek.</p> <p>Zna wpływ światła, powietrza i wody na życie ludzi, roślin i zwierząt.</p> <p>Zna znaczenie wybranych skał i minerałów.</p> <p>Wyróżnia i nazywa części ciała oraz organy wewnętrzne, np. serce.</p> <p>Dostrzega niebezpieczeństwa związane z: kąpielą, zabawami na śniegu i lodzie, zjawiskami atmosferycznymi.</p>
---	---	--

VII Edukacja matematyczna

KL. I	KL.II	KL.III
<p style="text-align: center;"><u>Czynności umysłowe</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Tworzy i klasyfikuje zbiory. • Układa elementy rosnąco i malejąco oraz je numeruje; określa obiekty poprzednie i następne w danej serii. • Dąży do wykonania rozpoczętego zadania. • Rozumie i określa kierunki w przestrzeni. • Wyprowadza kierunki od siebie i innych osób. • Dostrzega symetrię i rysuje drugą połowę danej figury lub przedmiotu. • Dostrzega różnice w wielkości obiektów. • Umie dokończyć wzór szlaczka. • Rozwiązuje zadania jednodziałaniowe z treścią i stosuje zapis cyfrowy oraz znaki działań. 	<p style="text-align: center;"><u>Czynności umysłowe</u></p> <p>Odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII.</p> <p>Rozpoznaje i nazywa figury geometryczne: koło, kwadrat, prostokąt, trójkąt.</p> <p>Rozpoznaje i nazywa figury nietypowe, np. zachodzące na siebie.</p> <p>Rysuje figury symetryczne.</p> <p>Rysuje figury w powiększeniu i pomniejszeniu oraz zachowuje regularność w prostych motywach.</p> <p>Rozwiązuje proste zadania tekstowe.</p> <p>Rozwiązuje proste zadania tekstowe na porównywanie różnicowe.</p>	<p style="text-align: center;"><u>Czynności umysłowe</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozpoznaje i nazywa figury geometryczne: koło, kwadrat, prostokąt, trójkąt. • Rozpoznaje i nazywa figury nietypowe, np. zachodzące na siebie. • Rysuje figury symetryczne. • Rysuje figury w powiększeniu i pomniejszeniu oraz zachowuje regularność w prostych motywach. • Rozwiązuje proste zadania tekstowe. • Rozwiązuje zadania tekstowe na porównywanie różnicowe
<p style="text-align: center;"><u>Liczenie i sprawność rachunkowa</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Przelicza zbiory w zakresie 20, korzystając z konkretów lub rysunków; porównuje liczby. • Liczy kolejno i wstecz w zakresie 20. • Wymienia liczebniki porządkowe w zakresie 20. • Zapisuje liczby cyframi w zakresie 10. • Wyznacza sumy i różnice w zakresie 10, operując konkretami. • Dodaje i odejmuje liczby w zakresie 10. • Wykorzystuje dodawanie i odejmowanie w sytuacjach życiowych. 	<p style="text-align: center;"><u>Liczenie i sprawność rachunkowa</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Przelicza zbiory w zakresie 100. • Zapisuje liczby cyframi. • Liczy dziesiątkami w zakresie 100. • Liczy setkami w zakresie 1000 (w przód i w tył). • Porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 100 (słownie i z użyciem znaków $<$, $>$, $=$). • Dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100. Sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania. • Rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka. • Pamięciowo mnoży i dzieli liczby w zakresie 50. • Sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia 	<p style="text-align: center;"><u>Liczenie i sprawność rachunkowa</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Liczy (w przód i w tył) od danej liczby po 1. • Liczy dziesiątkami w zakresie 100 i setkami w zakresie 1000. • Zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000. • Porównuje dowolne dwie liczby w zakresie 1000 (słownie i z użyciem znaków $<$, $>$, $=$). • Dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100. • Sprawdza wyniki odejmowania za pomocą dodawania. • Rozwiązuje łatwe równania jednodziałaniowe z niewiadomą w postaci okienka. Pamięciowo mnoży i dzieli liczby w zakresie tabliczki mnożenia.

	i odwrotnie.	<ul style="list-style-type: none">• Sprawdza wyniki dzielenia za pomocą mnożenia i odwrotnie.• Oblicza długości linii łamanych, obwody prostokątów, trójkątów, kwadratów.• Dokonuje obliczeń kalendarzowych (pełne miesiące).• Wykonuje proste obliczenia zegarowe (pełne godziny).• Wykonuje proste obliczenia, używając miar masy, pojemności.
--	--------------	--

<p style="text-align: center;"><u>Dokonywanie pomiarów</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Mierzy długości (różnymi miarkami), ilości płynów (dowolną miarką), masy (wagą). • Zna pojęcia: centymetr, kilogram, litr, godzina.. • Posługuje się kalendarzem, nazywa dni w tygodniu i miesiące w roku. • Rozpoznaje godziny na zegarze. • Porównuje wyniki pomiarów. 	<p style="text-align: center;"><u>Dokonywanie pomiarów</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokonuje obliczeń użytecznych w życiu, związanych z: długością, ilością płynów, masą, temperaturą, czasem. • Stosuje pojęcia: pół i ćwierć litra, pół kilograma, pół godziny. • Posługuje się oznaczeniami i skrótami jednostek: długości, pojemności, czasu, masy. • Oblicza długości linii łamanych. • Mierzy i zapisuje wyniki pomiarów, stosuje jednostki miary. • Waży przedmioty, używa jednostek masy, wykonuje proste obliczenia. Stosuje określenia kilogram, pół kilograma. • Odmierza płyny różnymi miarkami, używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra. • Odczytuje wskazania zegarów, posługuje się pojęciami: pół godziny, kwadrans, minuta. • Wykonuje proste obliczenia zegarowe (pełne godziny). • Dokonuje obliczeń kalendarzowych (pełne miesiące). • Zapisuje i porządkuje chronologicznie daty. • Odczytuje temperaturę. • Rysuje odcinki o podanej długości. • Dokonuje prostych obliczeń pieniężnych (cena – ilość – wartość). 	<p style="text-align: center;"><u>Dokonywanie pomiarów</u></p> <p>Dokonuje pomiarów użytecznych w życiu związanych z: długością, ilością płynów, masą, temperaturą, czasem.</p> <p>Stosuje pojęcia: pół i ćwierć litra, pół kilograma, pół godziny.</p> <p>Posługuje się oznaczeniami i skrótami jednostek: długości, pojemności, czasu, masy.</p> <p>Mierzy i zapisuje wyniki pomiarów, stosuje jednostki miary (metr, centymetr, milimetr), używa pojęcia kilometr w sytuacjach życiowych.</p> <p>Waży przedmioty, używa jednostek masy: kilogram, pół kilograma, dekagram, gram.</p> <p>Odmierza płyny różnymi miarkami, używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra.</p> <p>Odczytuje wskazania zegarów, posługuje się pojęciami: pół godziny, kwadrans, minuta.</p> <p>Zapisuje i porządkuje chronologicznie daty</p> <p>Odczytuje temperaturę.</p> <p>Odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII.</p> <p>Rysuje odcinki o podanej długości.</p>
<p style="text-align: center;"><u>Obliczenia pieniężne</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Zna monety i banknoty, będące obecnie w obiegu. • Posługuje się pieniędzmi (do 10 zł). • Zna pojęcie długu i wie, że trzeba go spłacić. 	<p style="text-align: center;"><u>Obliczenia pieniężne</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokonuje obliczeń pieniężnych 	<p style="text-align: center;"><u>Obliczenia pieniężne</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dokonuje obliczeń pieniężnych (cena – ilość – wartość) i radzi sobie w codziennych sytuacjach wymagających takich umiejętności.

VIII Zajęcia komputerowe

Zajęcia komputerowe		
KL. I	KL.II	KL.III
<p>Posługuje się komputerem w podstawowym zakresie: uruchamia program, korzystając z myszy i klawiatury.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wie, jak trzeba korzystać z komputera, żeby nie narażać własnego zdrowia. • Stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera. 	<p><u>Obsługa komputera</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Posługuje się myszą i klawiaturą. • Poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego. • Posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania. • Korzysta z opcji w programach. <p>Wyszukiwanie i korzystanie z informacji</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe zna stronę swojej szkoły. • Dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie. <p>Tworzenie tekstów i rysunków</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania. 	<p><u>Obsługa komputera</u></p> <p>Posługuje się myszą i klawiaturą. Poprawnie nazywa główne elementy zestawu komputerowego.</p> <p>Posługuje się wybranymi programami i grami edukacyjnymi, rozwijając swoje zainteresowania; Korzysta z opcji w programach.</p> <p>Wyszukiwanie i korzystanie z informacji</p> <p>Przegląda wybrane przez nauczyciela strony internetowe zna stronę swojej szkoły.</p> <p>Dostrzega elementy aktywne na stronie internetowej, nawiguje po stronach w określonym zakresie.</p> <p>Odtwarza animacje i prezentacje multimedialne.</p> <p>Tworzenie tekstów i rysunków</p> <p>Wpisuje za pomocą klawiatury litery, cyfry i inne znaki, wyrazy i zdania.</p> <p>Wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur.</p>

	<p style="text-align: center;"><u>Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimedków</u></p> <p>Wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwyręza kręgosłup. Ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu. Stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimedków.</p>	<p style="text-align: center;"><u>Zagrożenia wynikające z korzystania z komputera, Internetu i multimedków</u></p> <ul style="list-style-type: none">• Wie, że praca przy komputerze męczy wzrok, nadwyręza kręgosłup, ogranicza kontakty społeczne.• Ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z anonimowości kontaktów i podawania swojego adresu, stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera, Internetu i multimedków.
--	--	---

IX Zajęcia techniczne

KL. I	KL.II	KL.III
<p style="text-align: center;"><u>Wychowanie techniczne</u></p> <p>Wie, jak ludzie wykorzystywali dawniej siły natury.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wykonuje proste zabawki napędzane siłami natury. • Ma elementarną wiedzę z zakresu techniki niezbędnej w jego życiu. • Zna ogólne zasady działania niektórych urządzeń domowych <p>Projektuje i wykonuje różnorodne płaskie i przestrzenne formy użytkowe, korzysta z różnorodnych przedmiotów i materiałów dostępnych w otoczeniu.</p> <ul style="list-style-type: none"> • W miarę możliwości konstruuje urządzenia techniczne z gotowych zestawów do montażu. <ul style="list-style-type: none"> • Zna właściwości materiałów papierniczych. • Potrafi łączyć: kleić papier, bibułę. • Posługuje się prostymi narzędziami. • Wie, dlaczego należy oszczędnie gospodarować materiałami. 	<p style="text-align: center;"><u>Środowisko techniczne</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Dowiaduje się, w jaki sposób powstały przedmioty codziennego użytku, np. meble. • Poznaje rodzaje środków transportu (samochody, statki, samoloty...). • Poznaje podstawowe narzędzia i przyrządy. • Rozpoznaje urządzenia informatyczne (komputer, laptop, telefon komórkowy). • Rozróżnia rodzaje budowli. • Rozpoznaje urządzenia elektryczne, np. latarka. 	<p style="text-align: center;"><u>Środowisko techniczne</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Orientuje się, w jaki sposób powstały przedmioty codziennego użytku, np. meble. • Rozpoznaje rodzaje środków transportu (samochody, statki, samoloty...). • Rozpoznaje podstawowe narzędzia i przyrządy. • Rozpoznaje urządzenia informatyczne (komputer, laptop, telefon komórkowy). • Rozróżnia rodzaje budowli: budynki mieszkalne, biurowe, przemysłowe oraz wieże, tunele i mosty. • Rozpoznaje urządzenia elektryczne, np. latarka. • Określa wartość urządzeń technicznych • • Oraz treści realizowane w kl. I, II

<ul style="list-style-type: none"> • Organizuje własną pracę i doprowadza ją do końca. 		
<ul style="list-style-type: none"> • Dbą o bezpieczeństwo własne i innych • Utrzymuje ład i porządek wokół siebie • Właściwie używa narzędzi, nie stwarza zagrożenia dla kolegów • Wie, jak bezpiecznie poruszać się po drogach 		

X Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna

<i>Edukacja wf i edukacja zdrowotna</i>	<i>Treści nauczania zgodne z postawą</i>	<i>Efekty kształcenia - przewidywane osiągnięcia kl.1</i>	<i>Efekty kształcenia - przewidywane osiągnięcia kl 2</i>	<i>Efekty kształcenia - przewidywane osiągnięcia kl 3</i>
<p>"WYPRAWA PO SPRAWNOŚĆ"</p> <p>strefa sprawności fizycznej</p>	<p>Realizuje marszobieg trwający co najmniej 15 min</p>	<p>Bierze udział w zabawach i ćwiczeniach ukierunkowanych na kształtowanie wytrzymałości, poznaje zasady trzymania prawidłowej postawy ciała, prawidłowej techniki oraz oddechu podczas marszu, truchtu i biegu.</p> <p>Rozwija orientację przestrzenną oraz spstrzegawczość w grach i zabawach orientacyjno - porządkowych - orientuje się jak poruszać się we właściwym kierunku na sali i w terenie, rozróżnia prawą i lewą stronę ciała.</p>	<p>Realizuje krótkie marszobiegi ukierunkowane na rozwój wytrzymałości - kontroluje prawidłową postawę ciała, technikę oraz oddech podczas marszu i biegu, rozróżnia prawą i lewą stronę ciała oraz podstawowe kierunki poruszania się w terenie.</p> <p>Poznaje możliwości usprawniania się na świeżym powietrzu - rozwija świadomość dbałości o swoje serce i płuca (układ krążeniowo-oddechowy) – rozumie, że musi pokonywać zmęczenie w codziennym życiu, rozwija ambicję i wytrwałość w dążeniu do celu.</p>	<p>Kontroluje prawidłową postawę ciała i technikę podczas marszobiegu.</p> <p>Realizuje marszobieg trwający co najmniej 15 minut, podaje przykłady usprawniania się na świeżym powietrzu, wzmacnia, serce i płuca (układ krążeniowo-oddechowy).</p> <p>Stosuje zasady przygotowania organizmu do wysiłku (rozgrzewka) i wie jak go uspokoić po wysiłku (ćwiczenia oddechowe, rozciągające, uspokajające).</p> <p>Ma świadomość, że musi pokonywać zmęczenie w codziennym życiu.</p> <p>Ambitnie i wytrwale realizuje postawione przez nauczyciela zadania.</p>

	Potrafi pokonywać przeszkody naturalne i sztuczne.	<p>Uczestniczy w zabawach ruchowych o charakterze ogólnorozwojowym rozwijającym wszechstronie psychomotorykę: bezpiecznie pokonuje przeszkody naturalne i sztuczne - w różnych miejscach: las, park, podwórko, sala gimnastyczna, plac zabaw i w zmiennych warunkach terenu: wzniesienia, obniżenia, kamienie, zwalone drzewa, wysokie krawężniki, rowy.</p> <p>Pokonuje przeszkody różnymi sposobami: bieg, skok, czworakowanie, pełzanie, dźwiganie, rzut, wspinanie na przeszkody i bezpieczne schodzenie w dół - rozwija kompleksowo sprawność ruchową.</p> <p>Rozwija koordynację ruchową, równowagę i koncentrację pokonując przeszkody w chodzie po zmiennym podłożu, odwróconej ławeczce i ruchomej kładce, leżącym drzewie w terenie.</p>	<p>Aktywnie uczestniczy w zabawach ruchowych o charakterze ogólnorozwojowym, rozwijającym wszechstronie psychomotorykę.</p> <p>Bezpiecznie pokonuje przeszkody naturalne i sztuczne w różnych miejscach: las, park, podwórko, sala gimnastyczna, plac zabaw oraz w zmiennych warunkach terenu: wzniesienia, obniżenia, kamienie, zwalone drzewa, wysokie krawężniki, rowy.</p> <p>Pokonuje przeszkody różnymi sposobami: bieg, skok, czworakowanie, pełzanie, dźwiganie, rzut, wspinanie na przeszkody i bezpieczne schodzenie w dół, rozwijając kompleksowo sprawność ruchową.</p> <p>Rozwija koordynację ruchową, równowagę i koncentrację pokonując przeszkody: w chodzie po zmiennym podłożu, odwróconej ławeczce i ruchomej kładce, leżącym drzewie w terenie.</p>	<p>Z zaangażowaniem podejmuje gotowość do działania rozwijając wszechstronnie sprawność ruchową poprzez naturalne formy ruchu i zabawy: orientacyjno-porządkowe, skoczne, bieżne, na czworakach, rzutne, z mocowaniem, bezpiecznie pokonuje przeszkody naturalne i sztuczne różnymi sposobami i w różnych warunkach-skacze przez przeszkody, bierze udział w sztafetach wahadłowych z pokonywaniem różnorodnych przeszkód.</p> <p>Twórczo rozwiązuje proste zadania problemowe: samodzielnie ustawia tor przeszkód i pokonuje go dowolnym sposobem</p> <p>Rozwija koordynację ruchową, równowagę i koncentrację pokonując przeszkody np.: w chodzie po zmiennym podłożu, odwróconej ławeczce, ruchomej kładce, leżącym drzewie w terenie.</p>
	Umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę	Poznaje prawidłową technikę wykonywania ćwiczeń kształtujących, korekcyjnych	Rozwija prawidłową technikę wykonywania poznanych ćwiczeń, doskonali ćwiczenia	Demonstruje prawidłową technikę wykonania poznanych ćwiczeń. Samodzielnie wykonuje próbę siły

	gibkości dolnego odcinka kregostupa	wzmacniających poszczególne grupy mięśniowe oraz sposoby rozciągania mięśni. Chętnie uczestniczy w różnych zabawach i aktywnościach ukierunkowanych na rozwój siły, wytrzymałości siłowej i gibkości. Umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kregostupa, poznaje ćwiczenia i zabawy kształtujące z przyborami typowymi i nietypowymi (woreczek, szarfa lub plastikowa butelka napełniona wodą lub piaskiem, gazeta, pasek od spodni, zwinięty ręcznik itp)	wzmacniające poszczególne grupy mięśniowe oraz ćwiczenia rozciągające z użyciem przyborów gimnastycznych typowych oraz nietypowych, umie wykonać próbę siły mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kregostupa Chętnie uczestniczy w różnych zabawach i aktywnościach rozwijających siłę, wytrzymałość siłową i gibkość. Poznaje sposoby pomiaru swojej sprawności fizycznej (wybrane próby).	mięśni brzucha oraz próbę gibkości dolnego odcinka kregostupa. Z pomocą dokonuje samooceny podjętej próby sprawności. Systematycznie rozwija swoją sprawność, ma świadomość, że dokładność i technika są ważne do tego by robić postępy.
"WYPRAWA PO ZDROWIE" strefa treningu zdrowotnego	Przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń	Poznaje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń: wysokie, półwysokie, niskie-izolowane, stosuje je w różnych dyscyplinach np. gimnastyce, lekkoatletyce. Ustawia się w pary, trójki, szereg, dwuszereg itd. Rozwija spostrzegawczość i szybką reakcję w zabawach orientacyjno-porządkowych, szybkościowych (przyjmowanie pozycji wyjściowych na sygnał dźwiękowy, wzrokowy)	Przyjmuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń : wysokie, półwysokie, niskie-izolowane. Potrafi je zastosować w grach i zabawach, oraz w różnych dyscyplinach np. gimnastyce, lekkoatletyce, sprawnie ustawia się w pary, trójki, szereg, dwuszereg, w kole. Rozwija spostrzegawczość i szybką reakcję w zabawach orientacyjno-porządkowych, przyjmuje pozycje wyjściowe na sygnał dźwiękowy, wzrokowy.	Wykorzystuje pozycje wyjściowe i ustawienia do ćwiczeń w codziennej aktywności fizycznej na lekcjach i zajęciach pozalekcyjnych- sprawnie ustawia się i reaguje na sygnały nauczyciela. Twórczo rozwiązuje zadania problemowe postawione przez nauczyciela
	Wykonuje przewrót	Bierze aktywny udział w grach i	Bierze aktywny udział w grach i	Proponuje zabawy zwinnościowe do

	w przód	zabawach oraz ćwiczeniach zwinnościowo-akrobatycznych przygotowujących do przewrótów w przód (kołyski, przetaczania, zabawy na czworakach, skoki zajęcze), poprawnie wykonuje ćwiczenia przygotowawcze do przewrotu, wykonuje przewrót w przód samodzielnie lub z pomocą nauczyciela.	zabawach zwinnościowo-akrobatycznych przygotowujących do przewrótów w przód (kołyski, przetaczania, zabawy na czworakach, skoki zajęcze), samodzielnie wykonuje przewrót w przód, pomaga przy asekuracji.	wspólnych zabaw z rówieśnikami. Swobodnie i dokładnie wykonuje przewrót w przód bez dodatkowej pomocy, rozwinął współdziałanie z partnerem przez pomoc- mniej sprawnym- przy asekuracji, współuczestniczy w kontroli i ocenie wykonywanego zadania.
	Skacze przez skakanek, wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami	Skacze przez skakanek- skoki jednonóż i obunóż nad małymi przeszkodami – zabawy skocznościowe, sztafety skocznościowe, skoki jednonóż i obunóż z użyciem przyborów i przyrządów do ćwiczeń, indywidualnie i drużynowo-uczestniczy w grach i zabawach z użyciem skakanek, pokonuje tory przeszkód z uwzględnieniem ćwiczeń i zadań skocznościowych, skoki zawrotne przez ławeczkę, skoki zajęcze, z wyznaczonych miejsc, skoki nad przeszkodami i skoki z przyborem typowym i nietypowym, wieloskoki, wyskoki w górę z miejsca i rozbiegu. Rozwijają skoczność i wzmacniają wytrzymałość przez podskoki w rytm muzyki-fitness-aerobik. Pokonuje ogólnorozwojwe-skocznościowe tory przeszkód. "Skoczny jak żabka" demonstruje	Sprawnie skacze przez skakanek indywidualnie i drużynowo, wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad małymi przeszkodami (zabawy skocznościowe, gra w klasy, sztafety skocznościowe, skoki jednonóż i obunóż z użyciem przyborów i przyrządów do ćwiczeń, gry i zabawy z użyciem skakanek, pokonywanie torów przeszkód z uwzględnieniem ćwiczeń i zadań skocznościowych, skoki zawrotne przez ławeczkę, skoki zajęcze) - poznaje sposoby pomiaru skoków doskonali skoczność i wzmacnia wytrzymałość przez podskoki w rytm muzyki-fitness-aerobik. "Skoczny jak wiewióra" demonstruje poznane skoki podczas mini zawodów klasowych.	Wzmacnia skoczność przez realizację różnorodnych zadań ruchowych połączonych z rozwiązywaniem zadań: matematycznych, przyrodniczych, polonistycznych. Z chęcią skacze przez skakanek, sprawnie wykonuje przeskoki jednonóż i obunóż nad niskimi przeszkodami na sali gimnastycznej i w terenie. Dokonuje pomiaru dowolnego skoku np. skoku w dal z miejsca -bez użycia miary za pomocą: stóp, kroków, przyborów: szarfa, skakanka i z użyciem taśmy mierniczej. Wymyśla własne propozycje ćwiczeń skocznościowych do muzyki. "Skoczny jak kangur" demonstruje wybrane skoki podczas mini zawodów klasowych.

		poznane skoki podczas mini zawodów klasowych.		
	Wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie	<p>Wykonuje proste ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie (podstawowe elementy gimnastyki)</p> <p>Rozwija równowagę przez ćwiczenia "sensoryczne"-z zamkniętymi oczyma i w sytuacjach nietypowych (podążanie w kierunku źródła dźwięku, wytrzymywanie pozycji równoważnej z zamkniętymi oczami) - sytuacje nietypowe "neurobik".</p> <p>Poznaje sposoby rozwijania równowagi w zabawach koordynacyjnych oraz z użyciem sprzętu rekreacyjnego np. rower, deskorolka, piłka fiitball, platformy równoważne, zwinięty ręcznik lub mata.</p> <p>Używa ćwiczeń równoważnych podczas improwizacji ruchowej przy muzyce - moja wyobraźnia - ruch inspirowany muzyką, rozwija zmysł równowagi w różnych zadaniach ruchowych np. chodzie po narysowanej linii po podłożu, ułożonej linie, odwróconej ławeczce i ruchomej kładce, chodzi na szczudłach lub ćwiczy z piłką fitball lub na innym</p>	<p>Wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru, z przyborem i na przyrządzie w gimnastyce podstawowej. Rozwija równowagę przez ćwiczenia "sensoryczne"- z zamkniętymi oczami i w sytuacjach nietypowych (podążanie w kierunku źródła dźwięku, wytrzymywanie pozycji równoważnej z zamkniętymi oczami) – sytuacje nietypowe "neurobik".</p> <p>Rozwija równowagę w terenie podczas różnorodnych zadań ruchowych.</p> <p>Doskonali sposoby rozwijania równowagi w zabawach koordynacyjnych oraz z użyciem sprzętu rekreacyjnego (rolki, rower, deskorolka, piłka fiitball, platformy lub poduszki równoważne, ćwiczenia cyrkowe).</p> <p>Używa ćwiczeń równoważnych podczas improwizacji ruchowej przy muzyce.</p>	<p>Dokonuje samooceny swojej sprawności - demonstruje sposoby utrzymania równowagi w sytuacjach typowych i zadaniach problemowych stawianych przez nauczyciela.</p> <p>Bezpiecznie wykonuje ćwiczenia równoważne lub układy ćwiczeń bez przyboru, z przyborem typowym i nietypowym i na przyrządzie.</p> <p>Wykorzystuje ćwiczenia równoważne do stawianych przez nauczyciela zadań - w grach i zabawach.</p> <p>Demonstruje sposoby utrzymania równowagi z użyciem dowolnego sprzętu rekreacyjnego np. (rower, deskorolka, piłka fiitball, platformy równoważne, zwinięty w rulon ręcznik lub mata do ćwiczeń lub plastikowa butelka z piaskiem).</p> <p>Wie, że równowaga i świadomość ciała są kluczem do efektywnego wykonywania ruchów w życiu codziennym (trening unikania upadków) i sporcie oraz poprawia uczenie się (rozwój obu półkul mózgowych).</p>

		<p>niestabilnym podłożu. Rozwija wyobraźnię przestrzenną o ruchu przez naśladownictwo przy muzyce np. występy w cyrku – poznaje ćwiczenia usprawniające pracę obu półkul mózgowych.</p>		
<p>"WYPRAWA PO SPORT"</p> <p>strefa sportu całego życia i aktywnego wypoczynku</p>	<p>Postępuje się piłką: rzuca, chwytą, kozłuje, odbija i prowadzi ją</p>	<p>Nabył nowych umiejętności ruchowych - w grach i zabawach przygotowujących do mini gier zespołowych (podstawowe elementy techniki - poznał sposoby poruszania się po boisku). Postępuje się piłką w różnych zadaniach - grach, zabawach, rozgrzewce - toczy, chwytą piłkę, prowadzi nogą, rzuca nią do celu stałego i ruchomego, na odległość, kozłuje piłkę prawą i lewą ręką, odbija piłkę balonową sposobem górnym. Rozwija ekspresję twórczą przy muzyce - używając różnego typu piłek, postępuje zgodnie z zasadami ustalonymi wspólnie z nauczycielem (na sali, w terenie, między rówieśnikami, słucha z uwagą). Stosuje podstawowe zasady bezpieczeństwa na lekcji i zajęciach pozalekcyjnych - stara się przestrzegać zasad współpracy</p>	<p>doskonali umiejętności ruchowe w grach i zabawach przygotowujących do mini gier zespołowych (podstawowe elementy techniki - sposoby poruszania się po boisku). Postępuje się piłką w różnych zadaniach - grach, zabawach, rozgrzewce - toczy, chwytą piłkę, prowadzi nogą, rzuca nią do celu i na odległość, kozłuje piłkę prawą i lewą ręką, odbija piłkę balonową sposobem górnym i dolnym. Rozwija ekspresję twórczą i sprawność przy muzyce - używając różnego typu piłek postępuje zgodnie z zasadami ustalonymi wspólnie z nauczycielem (na sali, w terenie, między rówieśnikami, słucha z uwagą). Ćwiczy "motorykę małą" z użyciem różnego typu piłek: tenisowych, piłeczek do tenisa stołowego, sensorycznych-</p>	<p>Wykorzystuje nabyte umiejętności ruchowe w grach i zabawach oraz czynnościach codziennych - uzyskuje postępy w rozwoju zdolności motorycznych. Sprawnie postępuje się piłką: rzuca, chwytą, kozłuje, odbija i prowadzi ją w zabawach i grach ruchowych - indywidualnie i w zespole, wykazuje się znajomością podstawowych przepisów oraz podstawowej techniki wybranej mini gry zespołowej. Na miarę swoich możliwości demonstruje postawę godną małego zawodnika - współpracuje z rówieśnikami respektując reguły koleżeńskiej współpracy. Wymyśla ćwiczenia z użyciem piłeczek różnej faktury i wielkości.</p>

		z partnerem podczas pracy z piłką w różnych zabawach i grach zespołowych.	języków podczas przekazywania z ręki do ręki np. w sztafetach, wyścigach lub zabawach.	
--	--	---	--	--

	<p>Jeździ np. na rowerze, na wrotkach, przestrzega zasad poruszania się po drogach.</p>	<p>Zna podstawowe zasady ruchu drogowego - wie jak bezpiecznie przejść przez ulicę. Poznał technikę jazdy na rowerze, wrotkach lub rolkach - nauka stania, jazdy po prostej i slalomie, hamowanie, tory przeszkód - postawowe zasady bezpieczeństwa, wie jak ochronić ciało przed upadkiem (bezpieczna odzież ochronna). Uczestniczy w grach i zabawach na śniegu - hartowanie, właściwy ubiór, poznaje zasady rekreacji w czasie wolnym - zachęca rodziców i rodzeństwo do wspólnego uczestnictwa w różnych formach ruchu. Rytm – muzyka - taniec – fitness - zna przykładowe zabawy ze śpiewem, zabawy naśladowcze, zabawy z użyciem prostych instrumentów - dostosowuje własny ruch do rytmu, wykonuje różnorodne ruchy w podanym rytmie, bierze udział w improwizacji ruchowej przy muzyce - odtwarza gestem, ciałem, różne formy ruchu z wyobraźni np. zwierząt, osób, zjawisk, bajek, dyscyplin sportowych, sytuacji z życia - ze współwzajemnym i indywidualnie, z przyborami i bez, ćwiczy formy muzyczno - ruchowe do wyboru: fitness (salsa, zumba, hip-hop) lub</p>	<p>W zakresie podstawowym, umożliwiającym dalsze doskonalenie ma opanowaną jazdę na rowerze wrotkach lub rolkach. Zna podstawowe przepisy ruchu drogowego dotyczące pieszych i rowerzystów. Stosuje postawowe zasady bezpieczeństwa, chroni ciało przed upadkiem (bezpieczna odzież ochronna, kask). Aktywnie uczestniczy w grach i zabawach na śniegu - hartowanie, właściwy ubiór. Uczestniczy w rekreacji rodzinnej w chwilach wolnych od zajęć w szkole. Rytm – muzyka - taniec – fitness - zna zabawy ze śpiewem, zabawy naśladowcze, zabawy z użyciem prostych instrumentów lub opowieści ruchowe przy muzyce - odtwarza gestem, ciałem, różne formy ruchu z wyobraźni np. zwierząt, osób, zjawisk, bajek, dyscyplin sportowych, maszyn. Ze współwzajemnym i indywidualnie, z przyborami i bez - do wyboru ćwiczy formy taneczne, fitness przy muzyce (salsa, zumba, hip-hop), potrafi zatańczyć dowolny krok tańca regionalnego np. krakowiaka lub polki, improwizuje ruchowo do wybranej muzyki z użyciem przyboru - wstążka, hula-hop,</p>	<p>Doskonali umiejętność jazdy na rowerze, sankach, na wrotkach lub rolkach. Zna podstawowe przepisy ruchu drogowego - przestrzega zasad poruszania się po drogach. Aktywnie i bezpiecznie spędza czas w szkole - na przerwach, zajęciach pozalekcyjnych i w czasie wolnym od zajęć. Uprawia wybraną aktywność rekreacyjną lub dyscyplinę sportową stosując zasady bezpieczeństwa i ochrony przed upadkami. Rytm – muzyka - taniec – fitness - chętnie śpiewa, tańczy wykonuje różnorodne ruchy w określonym rytmie. Wykonuje własny układ ruchowy do muzyki z dowolnie wybranym przyborem lub bez. Wyraża w ruchu własne emocje i przeżycia, tworzy improwizacje ruchowe.</p>
--	---	--	---	--

		<p>zapoznaje się z dowolnym tańcem regionalnym np. krakowiakiem lub polką, improwizuje ruchowo do wybranej muzyki z użyciem przyboru - wstążka, hula-hop, piłeczka, właściwie zachowuje się na dyskotecie szkolnej i imprezach tanecznych</p>	<p>piłeczka, właściwie zachowuje się na dyskotecie szkolnej i imprezach tanecznych. Ćwiczy w rytmie z przyborami, ilustruje dowolnie rytm znanych piosenek i utworów muzycznych, ćwiczy w rytmie, wyraża w ruchu emocje i przeżycia, z chęcią improwizuje na zadany temat.</p>	
--	--	---	--	--

	<p>Bierze udział w zabawach, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego.</p>	<p>Rozwija sprawność i umiejętności ruchowe biorąc udział w zabawach, minigrach, grach terenowych i zawodach sportowych respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego. Postępuje zgodnie z zasadami ustalonymi wspólnie z nauczycielem (na sali, w terenie, między rówieśnikami, podczas ćwiczeń i gier zespołowych, słucha z uwagą). Stosuje podstawowe zasady bezpieczeństwa na lekcji i zajęciach pozalekcyjnych - poznaje zasady współdziałania i uczciwej rywalizacji - respektowania określonych zasad (fair play). Poznaje symbole olimpijskie i zasady olimpizmu oraz zasady kulturalnego kibicowania.</p>	<p>Rozwija sprawność i umiejętności ruchowe biorąc udział w zabawach, minigrach i grach rekreacyjnych np. ringo, kometka, dwa ognie, terenowych np. określanie stron świata, zabawy z tropieniem np. podchody, zawodach sportowych: szkolnych i międzyszkolnych respektując reguły i podporządkowując się decyzjom sędziego. Pokazuje przykładem, że warto stosować określone reguły i zasady postępowania i uczciwej współpracy i rywalizacji. Dostosowuje swoje zachowanie do poleceń nauczyciela. "I ty możesz zostać Olimpijczykiem"- opisuje symbole olimpijskie, wymienia najświetniejszych polskich sportowców oraz zasady kulturalnego kibicowania.</p>	<p>Rozwija sprawność i umiejętności ruchowe biorąc udział w zabawach, minigrach i grach terenowych, zawodach sportowych. Respektuje reguły i podporządkowuje się decyzjom sędziego - daje dobry przykład rówieśnikom. Stosuje poznane zasady i reguły w praktyce we wszystkich działaniach ruchowych, także poza szkołą. Jest inicjatorem prostych zabaw i gier np. podwórkowych: gra w klasy, ziemniaka, chowanego, szczura oraz drużynowych stosując zasadę fair play, wspiera mniej sprawnych kolegów potrzebujących pomocy, utożsamia się z powiedzeniem: "I ty możesz zostać Olimpijczykiem" Wymienia kilku polskich olimpijczyków, walczy o medal w klasowych lub szkolnych zawodach, wymienia cechy dobrego kibica - zachowuje się właściwie w roli kibica i zawodnika.</p>
	<p>Wie jak należy zachować się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości.</p>	<p>Poznaje zasadę "nie zawsze można zwyciężać, ważne by uczestniczyć". Wie jak należy zachować się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami w miarę swoich możliwości. Rozpoznaje własne emocje - pokonuje nieśmiałość, niepewność i lęk.</p>	<p>Poznaje zasadę "nie zawsze można zwyciężać, ważne by uczestniczyć", wie jak należy zachować się w sytuacjach zwycięstwa i radzi sobie z porażkami, rozpoznaje swoje emocje i radzi sobie z nimi. Potrafi rozładować emocje przez aktywność ruchową.</p>	<p>Uczestniczy w różnych formach rywalizacji sportowej. Stosuje zasadę "nie zawsze można zwyciężać, ważne by uczestniczyć". Radzi sobie ze swoimi emocjami - w sytuacji wygranej i przegranej rozpoznaje swoje mocne i słabe strony. Współpracuje w grupie w celu osiągnięcia wyniku, współdziała z innymi w toku zabaw i gier, akceptuje różnice między</p>

				<p>ludźmi, jest tolerancyjny wobec innych, pomaga słabszym, wyraża własne uczucia i rozpoznaje uczucia innych.</p> <p>Potrafi rozładować przez ruch własne emocje i przeżycia.</p>
<p>"WYPRAWA PO EDUKACJĘ"</p> <p>Strefa bezpieczeństwa i edukacji zdrowotnej</p>	<p>Dbą o higienę osobistą i czystość odzieży.</p>	<p>Stosuje podstawowe zasady higieny osobistej, czystości odzieży i otoczenia.</p> <p>Utrzymuje porządek w tornistrze, w klasie, na korytarzu, na boisku szkolnym i w swoim pokoju.</p> <p>Dbą o swój wygląd (czesze włosy, myje zęby i ręce, dbą o higienę własnego ciała fizyczną i psychiczną).</p>	<p>Dbą o higienę osobistą i czystość odzieży, otoczenia. Rozumie potrzebę stosowania koniecznych dla zdrowia zabiegów higienicznych np. mycia zębów, mycia rąk, zmiany bielizny, skarpet, przebierania się na lekcje wf, utrzymania czystości w toalecie.</p>	<p>Ma nawyk związany z higieną osobistą i higieną codziennego życia, systematycznie dbą o siebie.</p> <p>Rozumie potrzebę stosowania wszystkich koniecznych dla zdrowia zabiegów higienicznych w zakresie zdrowia fizycznego i psychicznego.</p>
	<p>Wie, jakie znaczenie dla zdrowia ma właściwe odżywianie się oraz aktywność fizyczna.</p>	<p>Podjęmuje działalność artystyczną, tworząc wierszyki i rymowanki o zdrowiu i ruchu, opracowuje krótkie zasady zdrowego stylu życia w wybranej formie plastycznej, uprawia wybraną aktywność rekreacyjną lub dyscyplinę sportu.</p> <p>wykonuje ćwiczenia śródlekcyjne.</p> <p>Podaje przykłady z gier i zabaw na świeżym powietrzu - chętnie w nich uczestniczy.</p> <p>Wie jak bardzo potrzebna dla organizmu jest woda - pije odpowiednią ilość wody.</p>	<p>Wyjaśnia na przykładach, jak można dbać o zdrowe odżywianie oraz sprawność - aktywnie uczestniczy w różnych działaniach promujących zdrowie. Rozwija aktywność ruchową podczas wypraw w teren – z pomocą tworzy szkolną ścieżkę zdrowia z prostymi zadaniami ruchowymi do wykonania,</p> <p>Posiada nawyk codziennej aktywności ruchowej.</p> <p>Wykonuje ćwiczenia śródlekcyjne.</p> <p>Podaje przykłady gier i zabaw na świeżym powietrzu.- aktywnie spędza czas wolny.</p>	<p>Wyjaśnia na przykładach, jak można dbać o zdrowe odżywianie i aktywność fizyczną - wypoczynek i ruch na świeżym powietrzu oraz jak hartować organizm. Aktywnie i twórczo uczestniczy w różnych działaniach promujących zdrowie na terenie szkoły i poza nią.</p> <p>Porównuje i ocenia zawartość swojego pierwszego i drugiego śniadania - wymienia wartości odżywcze warzyw i owoców. Dbą o higienę spożywania posiłków.</p> <p>Przedstawia kilka ćwiczeń śródlekcyjnych. Postrzega swoją indywidualność. Jest świadomy własnych możliwości ruchowych. Aktywnie spędza czas wolny.</p>

			Pije odpowiednią ilość wody.	Przeprowadza zabawy rekreacyjne na podwórku szkolnym - chętnie bawi się z rówieśnikami. Rozpoznaje potrzeby swojego organizmu - uzupełnia płyny - wodę.
	Wie, że nie może samodzielnie zażywać leków i stosować środków chemicznych niezgodnie z przeznaczeniem.	Ma świadomość, że nie wolno zażywać leków ani korzystać z żadnych środków chemicznych np. środków czystości, środków ochrony roślin. Wie jak należy postępować gdy ma katar, jak zapobiegać przeziębieniom i chorobom. Zna podstawowe choroby zagrażające zdrowiu.	Wymienia jak zapobiegać przeziębieniom i chorobom. Zna choroby zagrażające zdrowiu. Wie, że nie wolno zażywać leków ani korzystać z żadnych środków chemicznych np. środków czystości, środków ochrony roślin. Wymienia niebezpieczeństwa związane z zatruciami pokarmowymi, środkami chemicznymi, narkotykami, grzybami, różnymi używkami, lekami, ogniem, urządzeniami elektrycznymi i gazowymi.	Wie, że nie może zażywać leków bez uzgodnienia z osobą dorosłą ani korzystać z żadnych środków chemicznych np. środków czystości, środków ochrony roślin. Zna choroby zagrażające zdrowiu oraz wymienia sposoby zapobiegania im. Wymienia i analizuje niebezpieczeństwa związane z zatruciami pokarmowymi, środkami chemicznymi, narkotykami, grzybami, różnymi używkami, lekami, ogniem, urządzeniami elektrycznymi i gazowymi.
	Dbą o prawidłową postawę siedząc np. w ławce, przy stole.	Dbą o prawidłową postawę ciała. Ćwiczy z różnymi przyborami typowymi i nietypowymi do tego by „trzymać się prosto”. Poznaje nowe ćwiczenia wzmacniające mięśnie posturalne oraz sposoby relaksacji kregosłupa po długim siedzeniu w ławce (elongacyjne, oddechowe). Chętnie uczestniczy w różnych zabawach i aktywnościach rozwijających świadomość ciała. Przy pomocy nauczyciela	Kontroluje prawidłową postawę ciała w czasie stania, chodzenia, siedzenia, ćwiczeń. Chętnie wykonuje ćwiczenia korekcyjne i kształtujące wskazane przez nauczyciela. Rozwija nowe umiejętności w zakresie dbałości o ciało i umysł - poprzez różnorodne ćwiczenia z przyborem i oporem własnego ciała (stabilizacja) doświadcza nowych sposobów	Posiada nawyk dbałości o prawidłową postawę ciała w różnych sytuacjach - w czasie pracy i odpoczynku. Dbą o nią, chętnie wykonuje różne ćwiczenia korekcyjne, kształtujące, wzmacniające wskazane przez nauczyciela. Rozwija nowe umiejętności ruchowe w zakresie dbałości o ciało i umysł - poprzez różnorodne ćwiczenia z przyborem typowym (woreczek, szarfa, piłka, skakanka) i nietypowym (zwinięty ręcznik, gazeta, rolka papieru toaletowego, książka), oporem

		<p>koryguje prawidłową postawę ciała - ćwiczenia korekcyjne.</p>	<p>relaksacji kregostupa po długim siedzeniu w ławce oraz rozwija koncentrację przez ćwiczenia jogi, pilates, stretching, ćwiczenia kinezylogiczne lub inne. Chętnie uczestniczy w różnych zabawach i aktywnościach rozwijających świadomość ciała. Dokonyje autokorekcji swojej postawy podczas siedzenia w ławce, podczas ćwiczeń. Rozumie, że prawidłowa postawa ciała jest kluczem do efektywnego wykonywania ruchów w życiu codziennym i sporcie - ćwiczy propriocepcję - czucie głębokie (podłóże stabilne np. ławeczka, równowaznia), podłóże niestabilne (bosu, piłka, fitball etc.).</p>	<p>własnego ciała. Doświadcza nowych sposobów relaksacji kregostupa po długim siedzeniu w ławce (stretching, joga, pilates, etc), ćwiczenia elongacyjne, oddechowe. Chętnie uczestniczy w różnych zabawach i aktywnościach rozwijających świadomość ciała - improwizacja ruchowa, trening wyobraźni - wizualizacja Wymienia sposoby dbałości o prawidłową postawę ciała- wie, że jest ważna do wykonywania ruchów w życiu codziennym i sporcie. Ćwiczy propriocepcję -czucie głębokie (podłóże stabilne np. ławeczka, równowaznia), podłóże niestabilne (bosu, piłka fitball).</p>
--	--	--	---	--

XI Język mniejszości (niemiecki)

Kl. I	KL.II	KL.III
<p>potrafi przywitać się z kolegą i osobą starszą</p> <p>reaguje na pytanie <i>Was ist das?</i>, udziela odpowiedzi całym zdaniem ze wskazaniem na wybrane przedmioty (zabawki, przybory szkolne, owoce itp.)</p> <p>potrafi zadawać wybrane pytania i budować</p>	<p>utrwała treści poznane w klasie I</p> <p>potrafi zastosować zwrot <i>Was hast du denn da?</i>, <i>Wo ist meine Zuckertüte?</i></p> <p>potrafi nazywać miejsca, do których chętnie chodzi,</p>	<p>rozumie krótkie i proste wypowiedzi dialogowe zawierające znane struktury leksykalne i gramatyczne, polecenia nauczyciela związane z lekcją, instrukcje nauczyciela związane z wykonywaniem zadania</p> <p>rozumie i potrafi sformułować krótką wypowiedź z zakresu powitania, przedstawiania się, nazywania i</p>

<p>odpowiedzi (<i>Wie geht's?, Wer bist du?, Wie alt bist du?, Was spielst du gern? Wo ist meine Katze?, Was möchtest du essen/trinken?...</i>)</p> <p>potrafi reagować na pytanie <i>Wer ist das?</i> i potrafi przedstawić członków swojej rodziny, potrafi nazywać ulubione zajęcia członków swojej rodziny</p> <p>potrafi zareagować na propozycję zjedzenia czegoś lub wypicia (<i>Möchtest du eine Banane? Ja, bitte, Nein, danke</i>)</p> <p>potrafi powiedzieć, że chce im się pić lub jeść oraz wyrazić swoje upodobania odnośnie picia i jedzenia</p> <p>potrafi samodzielnie zaśpiewać piosenki, recytować wierszyki lub wycieczki, pojawiające się w kolejnych rozdziałach tematycznych.</p>	<p>potrafi reagować na pytanie <i>Wohingehst du?</i></p> <p>nazywa czynności, które dobrze i chętnie wykonuje</p> <p>rozumie polecenia wydawane w szkole</p> <p>potrafi samodzielnie wydać polecenie i zareagować na nie</p> <p>potrafi całym zdaniem wskazywać części ciała, zareagować na pytanie <i>Was ist mit dir?</i> oraz powiedzieć co boli</p> <p>potrafi zapytać <i>Was ziehst du heute an?</i> i udzielić odpowiedzi</p> <p>nazywaj niektóre warzywa i owoce w l. mn.</p> <p>potrafi zapytać o cenę i podać ją</p> <p>potrafi powiedzieć co chciałby kupić na stoisku z warzywami i owocami</p> <p>potrafi odpowiedzieć na pytanie <i>Was möchtest du essen / trinken?</i></p> <p>potrafi nazywać nazwy produktów spożywczych potrzebnych do pieczenia ciasta</p> <p>potrafi nazywać ulubione zwierzęta domowe, zwierzęta żyjące w zoo i określić ich wygląd, potrafi powiedzieć co zwierzęta potrafią robić</p> <p>potrafi samodzielnie odegrać krótkie role w</p>	<p>określenia: nastroju i samopoczucia, upodobań, ilości (0–12), pór roku, pogody, miesięcy, kolorów, czynności wykonywanych w szkole, w domu, w czasie wolnym, w wakacje, w ferie zimowe, świąt rodzinnych, miejsca i kierunku, nazywania i opisywania członków rodziny i osób – imię, ulubione czynności, zwierząt domowych i mieszkających w ZOO – kolory i cechy, przedmiotów – kolory, przyborów szkolnych i części garderoby – kolory, mebli – cechy i kolory; nazywania owoców, warzyw, artykułów spożywczych, części ciała, instrumentów muzycznych, środków lokomocji; formułowania życzeń świątecznych</p> <p>potrafi rozpocząć i zakończyć rozmowę, zaśpiewać piosenkę, wyrecytować wycieczkę, rymowaną i wierszyk</p> <p>potrafi liczyć w zakresie 0–12</p> <p>zna alfabet, potrafi połączyć graficzną i fonetyczną formę słowa</p> <p>rozumie podpisy pod obrazkami, proste teksty informacyjne dotyczące życia codziennego dziecka – dialogi, krótkie monologi, wierszyki i rymowanki, piosenki, proste teksty narracyjne zawierające znane struktury leksykalno-gramatyczne</p> <p>potrafi przeczytać z odpowiednią intonacją i poprawnie fonetycznie znany tekst, krótkie dialogi, wiersz lub piosenkę</p> <p>potrafi odwzorować wyraz, napisać zdanie z rozsypanki</p>
--	--	---

	<p>przedstawieniu</p> <p>potrafi nazywać święta rodzinne, napisać życzenia świąteczne</p> <p>potrafi zaśpiewać piosenki, recytować wierszyki lub wyliczanki pojawiające się w kolejnych rozdziałach tematycznych</p>	<p>wyrazowej, podpisać obrazki, zapisać wyrazy według szyfru, zapisać słowo z lustrzanego odbicia, zapisać znany wyraz ze słuchu i proste zdanie</p> <p>potrafi aktywnie uczestniczyć w pracy zbiorowej, pracować w parach i indywidualnie</p> <p>potrafi korzystać ze słowników obrazkowych, książeczek i środków multimedialnych.</p>
--	--	---

XII Przedsiębiorczość

Przedsiębiorczość		
Kl. I	KL. II	KL.III
Rozwój osobisty i umiejętności współdziałania		
<ul style="list-style-type: none"> • poznawanie siebie: wykazanie mocnych i słabych stron, • budowanie pewności siebie, • zachęcanie do oceny samego siebie, • nawiązanie kontaktów, • rozwijanie empatii, • aktywne zaangażowanie wszystkich członków grupy, rozmawianie, zachęcanie do współpracy 	<ul style="list-style-type: none"> • uświadomienie uczniom, że każdy z nich jest indywidualnością, • rozwijanie twórczego myślenia, • planowanie pracy w grupach, • przydział zadań, • samodzielne planowanie i przeprowadzanie obserwacji przyrodniczych, • rozwijanie pracy zespołowej, • ćwiczenie logicznego myślenia, • ćwiczenie umiejętności współpracy z ludźmi, 	<ul style="list-style-type: none"> • rozwijanie samoświadomości, • uświadomienie cech niezbędnych do osiągnięcia sukcesu, • uświadomienie uczniom, że mogą być odbierani niezgodnie ze swoimi oczekiwaniami, • samoocena, • planowanie własnej pracy, • przewidywanie jej skutków, rozwiązywanie problemów, zastosowanie „burzy mózgów”, • szukanie rozwiązań,

	<ul style="list-style-type: none"> • prowadzenie negocjacji, • osiąganie jednomyślności, • poznanie techniki pracy grupowej, jej poszczególnych etapów, 	<ul style="list-style-type: none"> • pobudzenie umiejętności twórczych
Poznawanie podstawowych pojęć ekonomicznych		
<ul style="list-style-type: none"> • porównywanie cen, • pojęcie ceny, • ceny producenta, -hurt, detal • sporządzanie kosztorysu zakupów warzyw na rynku, • dokonywanie zakupu warzyw i owoców, • planowanie wycieczek, • układanie pytań do wywiadów -sonda uliczna 	<ul style="list-style-type: none"> • porównywanie cen nasion, (popyt, podaż, monopolista, konkurencja), • przybliżenie pojęć „producent, konsument, • cykl produkcyjny, usługowy, zakup hurtowy, • oszczędzanie i gospodarowanie finansami, • pojęcie budżetu, • wpływy i wydatki, • plan budżetu, • inwestycje. 	<ul style="list-style-type: none"> • kosztorys, historia pieniądza, • waluty świata, nominały, • konsument, • budżet klasy, • budżet państwa, • podatki poznanie funkcji jednego z narzędzi marketingowych REKLAMA, • pojęcie promocji reklamy, • rodzaje reklamy, • uświadomienie wpływu reklamy na wyrób lub usługę, • cele reklamy.

3. W świecie książek - lektur

Książka winna towarzyszyć dziecku w sposób naturalny:

jest szkoła → jest klasa → jest nauka → jest książka.

O wyborze lektury, częstotliwości czytania i sposobie pracy z książką decyduje nauczyciel mając na uwadze współczesny świat i środowisko w jakim przyszło żyć dzieciom. Z pewnością należy zapoznać dzieci z wybranymi dziełami z klasyki literatury dla dzieci, ale także z książkami pojawiającymi się aktualnie na rynku wydawniczym i traktującymi o problemach dziecka w dzisiejszym świecie. Nie należy zapominać o dziedzictwie kulturowym „małej ojczyzny” – w tym przekazom ustnym czy źródłach pisanych – poznawanie legend czy baśni własnego regionu wspomogą pracę wychowawczą nauczyciela.

W aktualnych uwarunkowaniach nauki na I etapie edukacyjnym sala lekcyjna podzielona jest na dwie części: dydaktyczną i rekreacyjną. Miejsce książki jest zarówno w jednej, jak i drugiej części. W części rekreacyjnej nauczyciel znajdzie miejsce na klasową biblioteczkę – biblioteczkę dla dzieci, dostępną fizycznie dla każdego dziecka (wysokość półek, książki na wysokości oczu dziecka, oprawione w folię lub nie oprawione, otwarta półka z książkami). Zgromadzone w niej będą zarówno książeczki w formie tradycyjnej jak i e-booki. Książki mogą być wypożyczane z biblioteki szkolnej lub pozyskiwane od rodziców dzieci (nowe, wypożyczone itd.). Dobrze jest przygotować 2-3 piktogramy o sposobie korzystania z książek, np.

Tematyka książek może obejmować szeroki wachlarz propozycji zmieniany raz w tygodniu np. w piątek po zajęciach tak, aby dziecko przychodziło do szkoły w poniedziałek z zaciekawieniem „co nowego się pojawi na półce?”. Tematyka może być skorelowana z aktualną porą roku / planowanymi do przeczytania lekturami, lub polecane nowości, ilustrowane encyklopedie, albumy, foldery i inne wydawnictwa dla dzieci, w tym ilustrowane słowniczki ortograficzne dla dzieci. Na półeczce / starym kufrze/ skrzyni itp. może być tylko kilka książek, a dzieci mogą je przeglądać i dyskutować w parach czy kilkusobowych grupach. W sąsiedztwie biblioteczki klasowej może się znaleźć stolik z przyborami do malowania (kredki różnego rodzaju), aby dziecko mogło wypowiedzieć się pozawerbalnie (jeśli chce) o treści książki. Dziecko powinno mieć możliwość samodzielnego słuchania e-

booków ze słuchawkami na uszach, jednak z zachowaniem zasad bezpieczeństwa oraz czasu słuchania. W miarę zwiększania stopnia opanowania umiejętności czytania może dziecko czytać książki korzystając z witryn internetowych np.

<http://wolnelektury.pl/katalog/lektury/literatura-dla-dzieci-i-mlodziezy/>

Jeśli dziecko będzie obcowało z książką na co dzień, będzie traktowało ją jak coś naturalnego, nie będzie znało ograniczeń typu „nie znasz wszystkich liter”, lub „jutro święto – będzie pasowanie na czytelnika i pierwszy raz wypożyczycie książkę” – być może pierwszy, ale żeby nie ostatni.

Proponowane książki do wspólnego głośnego czytania przez nauczyciela (bez podziału na klasy)

literatura polska:

1. Brzechwa J., *Brzechwa dzieciom*
2. Chotomska W., *Legendy polskie*
3. Duszyńska J., *Cudaczek - Wyśmiewaczek*
4. Janczarski Cz., *Miś Uszatek*
5. Kasdepke G., *Niesforny alfabet, i inne pozycje*
6. Kostyrko H., *Klechdy domowe*
7. Makuszyński K., *120 przygód Koziołka Matołka*
8. Papuzińska J., *Nasza mama czarodziejka*
9. Ratajczak J., *Ziarenka maku*
10. Rusinek M., *Wierszyki domowe*
11. Strzałkowska M., *Wiersze łamiące języki, i inne pozycje*
12. Tuwim J., wybór wierszy
13. Twardowski J., *Patyki i patyczki* (wybrane wiersze)
14. Wajrak A., *Zwierzaki Wajraka*
15. Wawilow D., Usenko N., *Wierzbowa 13*

16. Wawilow D., *Wierszykarnia*
17. Wortman S., *U złotego źródła*

literatura obca:

1. Andersen H. Ch., *Baśnie* (wybrane)
2. Bond M., *Miś Paddington* (wybrana seria)
3. Grimm J., W., *Baśnie* (wybrane)
4. Janson T., *Muminki* (fragmenty)
5. Lewis C.S., *Opowieści z Narnii*
6. Lindgren A., *Dzieci z Bullerbyn* (wybrane rozdziały)
7. Lofting H., *Doktor Dolittle i jego zwierzęta*
8. Milne A.A., *Kubuś Puchatek*
9. Perrault Ch., *Baśnie* (wybrane)
10. Stadtmüller E., *Opowiastki o zwierzętach*

literatura regionalna:

1. Eichendorf J.von, Górnośląskie baśnie i podania
2. Simonides D., Opolskie legendy
3. Glauer A., 150 lat – podróż w czasie
4. Świtała-Mastalerz J., O duchach, strzygach, utopiach... Spichlerzowe podania i legendy
5. Heska-Kwaśniewicz K., Najpiękniejsze legendy o przeszłości Śląska
6. Hauptstock Georg, Niekrawietz Hans i inni poeci niemieckojęzyczni

Powyższe pozycje nie stanowią zamkniętej listy książek dla dzieci – należy je traktować jako te, które dziecko powinno poznać na tym etapie kształcenia. Pomocne będą także strony internetowe, na których nauczyciel może znaleźć wykaz dobrej współczesnej literatury dla dzieci, np.

<http://www.annaland.pl/turystyka/ciekawostki/lokalne-legendy/legenda-o-smoku-z-gory-sw.-anny#/ciekawostki/lokalne-legendy/legenda-o-smoku-z-gory-sw-anny> (legendy regionalne)

<http://www.calapolskaczytadzieciom.pl/zlota-lista>

<http://www.ibby.pl>

<http://www.institutksiazki.pl/ksiazki-dla-dzieci,aktualnosci.html>

<http://www.msib.pl/biblioteki/bp/Warszawa/MKD2/Strony/Polecamydoczytania.aspx>

<http://www.ryms.pl>

<http://www.mbp-opole.art.pl> zakładka *Dla dzieci*

kwartalnik „Poezja i dziecko” red. nacz. S. Grabowski

książki i pozycje regionalne do wyboru przez nauczyciela

Jak pracować z lekturą?

Po pierwsze: skutecznie – to znaczy tak, żeby dziecko nie zatraciło ciekawości.

A jak konkretnie? zależy od celu, dla którego czytamy.

Przykładowy sposób pracy z lekturą:

- czytamy fragment książki (rozdział, część rozdziału – fragment na tyle krótki, żeby nie zniechęcić dzieci do słuchania) – osoby czytające: nauczyciel, rodzic, inny nauczyciel, członek rodziny dziecka, inne osoby (ksiądz, woźna, wójt, policjant itp.)
- pytamy o:

→ najważniejsze informacje / wydarzenia: co się stało? kto... co... - fakty

- pytamy o odczucia dziecka na temat wydarzenia, postaci ... emocje towarzyszące dziecku podczas czytania
- skojarzenia z podobną sytuacją / zdarzeniem / osobą w innych książkach / w obejrzanych przez dziecko filmach / sztukach teatralnych itp. / w życiu codziennym – skojarzenia
- dalszy ciąg przygody bohatera / wydarzenia – co się stanie? wg dziecka
- co ci się najbardziej podobało? – emocje pozytywne
- czego się nauczyłeś? dlaczego warto było poznać tego bohatera? – morał²⁹.

4. Sposoby osiągnięcia celów kształcenia i wychowania

Tutaj opiszemy sposoby osiągnięcia celów, czyli to, jakimi metodami i za pomocą jakich form organizacyjnych nauczyciel może pokierować edukacją □ dzieci. W programie wyznacznikiem **skuteczności oddziaływania pedagogicznego** jest organizowanie przez nauczyciela **celowych sytuacji dydaktycznych**, umożliwiających dziecku uczenie się w indywidualnym i grupowym działaniu, w interakcji z rówieśnikami i dorosłymi, dobór skutecznych metod nauczania i uczenia się uczniów.

Autorzy jak **metodę nauczania** rozumieją „systematycznie stosowany sposób pracy nauczyciela z uczniami, umożliwiający osiągnięcie celów kształcenia..., jest to układ czynności nauczycieli i uczniów realizowanych świadomie w celu spowodowania założonych zmian w osobowości uczniów”³⁰. Ta definicja odpowiada koncepcji *programu*, eksponuje wartościujące elementy *metody*, czyli: **charakter czynności uczniów i nauczycieli, aktywność, samodzielność i zaangażowanie samych uczniów**. W programie przyjęto podział **metod** na:

1. **podające** – oparte na mechanizmie uczenia się poprzez przyswajanie gotowych informacji (metody słowne i częściowo oglądowe);
2. **problemowe** – inaczej zwane **poszukującymi**, przez niektórych dydaktyków zwane również **aktywizującymi** polegającymi na samodzielnym dochodzeniu

²⁹ opr. na podstawie <http://www.houstonisd.org>

³⁰ W. Okoń, Słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1999, s.174

uczniów do wiedzy poprzez rozwiązywanie problemów o charakterze poznawczym, decyzyjnym lub praktycznym, jej poszukiwanie w toku własnej, wielostronnej aktywności wywołanej sytuacją zadaniową lub problemową, do tej grupy zalicza się również: gry dydaktyczne, metody symulacyjne, metody zadaniowe oraz niektóre programowe;

3. **waloryzacyjne** – to metody nauczania przez przeżywanie, to stwarzanie takich sytuacji, w których uczniowie obserwują, odtwarzają, wytwarzają, przeżywają określone wartości o charakterze społecznym, moralnym, estetycznym..., wyróżnić tutaj można metody impresyjne oraz ekspresyjne;
4. **praktyczne (operacyjne)** – z przewagą aktywności wykonawczej, polegają na zmienianiu uczniów poprzez kształtowanie umiejętności motorycznych, oraz zmienianiu rzeczywistości, będącej przedmiotem działania uczniów [za: I. Adamek, 1997].

Uwzględniając sposób uczenia się dzieci w klasach niższych, ich możliwości psychofizyczne Autorzy programu wskazują na szczególnie znaczenie przedstawionych poniżej metod (dokładny opis metod w SŁOWNICZKU).

1. METODY PODAJĄCE	
Słowne	<ul style="list-style-type: none"> • rozmowy • pogadanka • opowiadania • opis • anegdota • dyskusja • praca z książką • instruktaż • społeczne porozumiewanie się (umowy, regulaminy, zasady)

Oglądowe	<ul style="list-style-type: none"> • obserwacja • pokaz • pomiar • wycieczki • spacer
-----------------	--

2. METODY PROBLEMOWE

- gry dydaktyczne (symulacyjne, decyzyjne, psychologiczne)
- metoda przypadków
- metoda prób i błędów
- metoda sytuacyjna
- metoda samodzielnych doświadczeń
- eksperymentowanie
- metoda kierowania własną aktywnością
- metoda czynnościowa
- metody integracyjne (pajęczynka, kłębek, graffiti)
- metody tworzenia i definiowania pojęć (kula śniegowa, burza mózgów, mapa pojęciowa)
- metody hierarchizacji (promyczkowe i diamentowe uszeregowanie, piramida priorytetów, poker kryterialny)
- metody twórczego rozwiązania problemu (burza mózgów, 635, rybi szkielet, metod trójkąta, mapy mentalne, sześć myślących kapeluszy)
- metody pracy w grupie (puzzle, składanki, zabawa na hasło)
- metody ewaluacji (kosz i walizka, tarcza strzelecka, rybi szkielet)
- inscenizacja

<ul style="list-style-type: none"> • seminarium • portfolio 	
3. METODY WALORYZACYJNE	
Impresyjne	<ul style="list-style-type: none"> • prezentacja (dzieł, filmów, przedstawień) • ekspozycja • rozmowa
Ekspresyjna	<ul style="list-style-type: none"> • realizacja przedsięwzięć typu: przedstawieni, teatrzyk, drama, tworzenie obrazów, rzeźby, filmów, komiksów
4. METODY PRAKTYCZNE	
<ul style="list-style-type: none"> • metoda laboratoryjna • zajęć praktycznych • samodzielne działanie praktyczne • pomiar • pokaz z objaśnieniem • pokaz z instruktażem • ćwiczenia przedmiotowe • ćwiczenia produkcyjne • metoda projektów • metoda przewodniego tekstu 	

Oczywiście powyższy podział jest tylko propozycją, do której nauczyciele wdrażający program mają prawo odnieść się krytycznie. Ważne jest to, aby wybrać i zaproponować taką metodę, która w danym momencie procesu edukacyjnego będzie najbardziej efektywna. Należy również pamiętać o tym, aby decydując się na daną metodę zachować proporcję

między aktywizacją a asymilacją, aby nie zapomnieć, że uczeń ma pewien „*próg możliwości*” i trudno mu być aktywnym w tym samym stopniu o każdej porze dnia.

W czasie zajęć można stosować kilka metod, ale należy mieć świadomość, w którym momencie jaką i po co (w jakim celu).

Neurodydaktyka bardzo jasno wskazuje, że „uczniowie rozwijają się różnie w zależności od środowiska, jakie im stworzymy. Nie zmienimy im mózgu. Mózg ludzki nie został stworzony do reprodukcji danych, ale do tego, by uczyć się przez przetwarzanie informacji i wyciąganie ogólnych wniosków na podstawie doświadczeń. Mózg uczy się w sposób bardzo efektywny w momencie, kiedy uczniowie mogą eksperymentować i popełniać błędy. W szkole błędy są tępiące i nikt nie uważa ich za dobrą drogę do poznawania świata. Jeśli pozwolilibyśmy dzieciom uczyć się w odpowiednich dla nich warunkach, biorąc pod uwagę to, jak uczy się mózg, to one miałyby bardzo silną motywację do nauki”³¹. Takie nauczanie zaplanowali Autorzy programu, wykorzystując do tego wymienione **metody kształcenia**.

Kolejnym czynnikiem ważnym dla procesu edukacyjnego są **techniki** „sposoby pracy, przy pomocy których tę pracę w rozmaitych sytuacjach wykonuje się w różnych warunkach i różnymi środkami”³². Techniki mają charakter **usprawniający, ćwiczebny**, poprzez ich zastosowanie uczniowie ćwiczą konkretną umiejętność lub sprawność (kaligrafia, ćwiczenia ortograficzne, doskonalenie techniki czytania, sprawności rachunkowych...).

Program pozwala na planowanie zajęć w taki sposób, aby nauczyciel mógł zastosować tzw. **metody wspierania edukacyjnego**, szczególnie istotne w przypadku pracy w klasie zróżnicowanej wiekowo (6,7-latki). Metody te umożliwiają pracę z uwzględnieniem potrzeb i możliwości dzieci. **R. Więckowski** klasyfikuje **metody wspierania rozwoju** na:

- informacyjne
- heurystyczne.

Ze względu na szczególnych adresatów programu - dzieci ☺, Autorzy postanowili zwrócić uwagę na kilka metod nauczania, niezwykle istotnych dla tego etapu edukacyjnego (tutaj tylko wymienione, szczegółowy opis w dołączonym do programu w **SŁOWNICZKU**, **SŁOWNICZEK** zawiera również opisy metod typowych dla edukacji plastycznej,

³¹ M. Żylińska, Mózg idzie do szkoły i... się nudzi, Życie Szkoły, 2014/5, s.5

³² T.W. Nowacki, Nowy słownik pedagogiki pracy, WSP TWP, Warszawa, 2000, 2. 260

muzycznej oraz rozwiązywania zadań tekstowych, nauczania czytania, ortografii, edukacji przyrodniczej):

- **Metoda odimiennej nauki czytania Ireny Majchrzak,**
- **Metoda Dobrego Startu Marty Bogdanowicz,**
- **Metoda 18 struktur wyrazowych,**
- **Metoda E. Gruszczyk-Kolczyńskiej,**
- **Metoda Batii Strauss,**
- **Metoda twórcza C. Orfa i R. Labana,**
- **Metody Pedagogik zabawy- Klanza,**
- **Gimnastyka Mózgu P. Dennisona,**
- **Metoda terapeutyczna Domana i Delacato,**

Specyfika zajęć z **wychowania fizycznego** pozwala wskazać na następujące metody:

- **metoda naśladowcza-ścisła** (mimo odtwórczego charakteru metody, jest ona jedną z głównych metod pracy na zajęciach z wychowania fizycznego, dlatego Autorzy postanowili ją tutaj również przytoczyć),
- **metoda zadaniowa-ścisła,**
- **metoda bezpośredniej celowości ruchu,**
- **metoda zabawowa,**
- **metody kreatywne - twórcze (ruchowa ekspresja twórcza i problemowa),**
- **metoda ekspresji ruchowej Alfreda i Marii Kniessów,**
- **metody nauczania ruchu- poszczególnych czynności ruchowych (syntetyczna, analityczna, mieszana, kompleksowa).**

Wachlarz proponowanych metod pozwoli nauczycielowi na wybór tych odpowiednich, pozwoli również na zaaranżowanie ciekawej sytuacji dydaktycznej. Aktywizując dziecko do działania, doświadczania i przeżywania, nauczyciel pomaga mu samodzielnie odkrywać

wiedzę, wyzwala różnorodne emocje towarzysząc uczeniu się, wzbogaca zasób słownictwa, inspirując do wypowiedania myśli i sądów - **STWARZA WARUNKI DO PEŁNEGO ROZWOJU.**

5. Opis założonych osiągnięć ucznia

Poznanie **osiągnięć uczniów** pozwala na zaprojektowanie określonych działań dydaktyczno – wychowawczych, mogących zapewnić każdemu uczniowi powodzenie w nauce. **Osiągnięcia szkolne** to „korzystne zmiany zarówno w **sferze instrumentalnej** ucznia (w zasobach informacji, w sprawnościach intelektualnych, umiejętności korzystania z tych informacji w działaniu), jak i w **sferze kierunkowej** (w motywacji do działania, w aspiracjach, uczuciach oraz postawach)”³³. Osiągnięcia szkolne to wyniki procesu dydaktyczno-wychowawczego, to zdobyta wiedza i umiejętności, zdolności, zainteresowania, motywacja, przekonania i postawy.

Nas interesują **osiągnięcia ucznia** pod koniec etapu edukacyjnego Dotyczą one sprawnościowych cech osobowości ucznia, takich jak umiejętność mówienia, czytania, pisanie, liczenia...

Poniżej przedstawiono osiągnięcia ucznia w odniesieniu do poszczególnych edukacji.

Edukacja polonistyczna	
Uczeń:	<ul style="list-style-type: none">• uczestniczy w rozmowach, właściwie komunikuje się w różnych sytuacjach społecznych,• swobodnie posługuje się poprawnym językiem ojczystym, tworząc kilkuzdaniowe wypowiedzi,• dba o kulturę wypowiedzenia się, poszerza zakres słownictwa i struktur składniowych,• bierze udział w dyskusjach, argumentuje własne zdanie w dyskusji,• składa ustne sprawozdania z wycieczek, uroczystości, innych imprez i zdarzeń

³³ K. Kuligowska – Doskonalenie lekcji, WSiP, Warszawa 1984, s. 29 - 30

szkolnych i lokalnych,

- czyta teksty z uwzględnieniem interpunkcji i intonacji, zaznacza wybrane fragmenty, określa czas i miejsce akcji, wskazuje głównych bohaterów,
- przejawia wrażliwość estetyczną, ma potrzebę kontaktu z literaturą i sztuką dla dzieci,
- pisze czytelnie i estetycznie, dba o poprawność gramatyczną, ortograficzną i interpunkcyjną,
- przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu, w miarę swych możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe,
- redaguje samodzielnie i zapisuje kilkuzdaniową wypowiedź, list prywatny, życzenia, zaproszenie, notatkę do kroniki, zawiadomienie,
- układa swobodne, spontaniczne, spójne wypowiedzi i wielozdaniowe opowiadania twórcze na podstawie własnych przeżyć, doświadczeń, obserwacji, przeczytanych utworów literackich itp.
- bierze czynny udział w organizacji przedstawienia teatralnego do wybranego utworu.

Język obcy nowożytny

Uczeń:

- rozróżnia znaczenia słów o podobnym brzmieniu,
- rozpoznaje i posługuje się zwrotami stosowanymi na co dzień,
- słucha krótkich opowiadań i baśni przedstawianych, słucha prostych dialogów w nagraniach,
- zadaje pytania i odpowiada na pytania stosując wyuczone zwroty;
- opisuje obiekty z najbliższego otoczenia,
- występuje w przedstawieniach teatralnych,
- czyta i podaje znaczenie wyrazów i prostych zdań, czyta i podaje znaczenie prostych dialogów w historyjkach obrazkowych,

- przepisuje wyrazy i zdania,
- korzysta ze słowników obrazkowych

Edukacja muzyczna

Uczeń:

- śpiewa piosenki ze słuchu, tworzy proste ilustracje dźwiękowe do tekstów i obrazów oraz improwizacje ruchowe do muzyki,
- aktywnie słucha muzyki i określa jej cechy, rozpoznaje podstawowe formy muzyczne,
- realizuje ruchem proste rytmy i układy rytmiczne, reaguje na zmiany tempa, metrum i dynamiki,
- gra na instrumentach proste melodie i akompaniamenty,
- tańczy podstawowe kroki krakowiaka, polki lub innych tańców ludowych,
- rozróżnia podstawowe elementy muzyki i znaki notacji muzycznej,
- kulturalnie zachowuje się podczas koncertu,
- wie, jak zachować się w czasie śpiewania hymnu.

Edukacja plastyczna

Uczeń:

- potrafi określić swoją przynależność kulturową poprzez kontakt z wybranymi dziedzinami sztuki, zabytkami i tradycjami środowiska, w którym żyje,
- potrafi rozróżnić dziedziny działalności twórczej człowieka i rozpoznać wybrane dzieła architektury i sztuk plastycznych należące do polskiego i europejskiego dziedzictwa kultury,
- wskazuje wytwory rzemiosła artystycznego i sztuki ludowej oraz określić ich

znaczenie w kształtowaniu dziedzictwa kulturowego,

- korzysta z przekazów medialnych oraz zastosować ich narzędzia i wytwory w kształtowaniu własnego wizerunku oraz upowszechnianiu kultury w środowisku,
- prowadzi własną działalność twórczą, stosując różnorodne środki wyrazu w kompozycjach płaskich i przestrzennych.

Edukacja społeczna z elementami etyki

Uczeń:

- ocenia postępowanie swoje i innych,
- potrafi odróżnić, co jest dobre, a co złe,
- stara się być sprawiedliwym, prawdomównym, koleżeńskim,
- nawiązuje pozytywne kontakty w grupie,
- identyfikuje się ze swoją rodziną, podejmuje obowiązki domowe,
- rozumie swoje role i przestrzega norm postępowania jako członek różnych społeczności, np. kolega, dziecko...
- zna prawa i obowiązki ucznia,
- akceptuje różnice między ludźmi, przejawia zachowania tolerancyjne wobec osób innej narodowości, tradycji kulturowej,
- zna i szanuje tradycje najbliższej okolicy, regionu, kraju (zna symbole narodowe oraz najważniejsze wydarzenia z historii Polski oraz ludzi dla niej zasłużonych),
- rozumie wartość pracy w życiu człowieka, zna wybrane zawody wykonywane w rodzinie i najbliższej okolicy, potrafi wskazać osoby i instytucje, do których może zwrócić się o pomoc, zna numery ratunkowe i instytucje służące pomocą człowiekowi,
- potrafi szanować prawa ludzi do pracy, wypoczynku i odrębności kulturowej, jest tolerancyjny, nie krzywdzi słabszych, potrafi nieść pomoc potrzebującym,

- jest prawdomówny, szanuje cudzą własność, pomaga potrzebującym, okazuje innym szacunek.

Edukacja przyrodnicza

Uczeń:

- prowadzi obserwacje i proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i formułuje wnioski,
- nazywa typowe krajobrazy i odpowiadające im ekosystemy, podaje przykłady gatunków roślin i zwierząt charakterystycznych dla tych środowisk,
- zna wpływ światła słonecznego, powietrza i wody, wybranych skał i minerałów na cykliczność życia na Ziemi oraz funkcjonowanie ludzi, zwierząt i roślin,
- rozpoznaje i nazywa części ciała i organy wewnętrzne zwierząt i ludzi, określa ich rolę we właściwym funkcjonowaniu organizmów, stosuje zasady racjonalnego żywienia i systematycznego kontrolowania stanu zdrowia,
- wie, jak dbać o zdrowie i bezpieczeństwo swoje i innych, rozpoznaje i nazywa zagrożenia ze strony roślin i zwierząt, jak również zagrożenia przyrody wynikające z działalności człowieka, propaguje ekologiczny styl życia i podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody,
- prowadzi obserwację zjawisk atmosferycznych, dostosowuje swoje formy aktywności do warunków pogodowych, wyjaśnia zależność zjawisk przyrody od pór roku.

Edukacja matematyczna

Uczeń:

- liczy, porównuje, zapisuje cyframi i odczytuje liczby w zakresie 1000, dodaje i odejmuje w zakresie 100, podaje iloczyny w zakresie tabliczki mnożenia i sprawdza dzielenie za pomocą mnożenia,

- analizuje podaną treść prostych zadań tekstowych albo samodzielnie konstruuje treść do podanych sytuacji lub ilustracji, rozwiązuje zadania, stosując odpowiednie obliczenia,
- posługuje się podstawowymi wiadomościami praktycznymi (odczytuje wskazania zegarów, termometrów, kalendarzy, liczy pieniądze, waży i mierzy przedmioty) i stosuje te wiadomości w rozwiązywaniu prostych zadań tekstowych,
- odczytuje i zapisuje liczby w systemie rzymskim od I do XII, podaje i zapisuje daty oraz porządkuje je chronologicznie, wymienia kolejne dni tygodnia i miesiące roku,
- rozpoznaje i nazywa podstawowe figury geometryczne, wymienia ich cechy,
- oblicza obwody, mierzy i rysuje odcinki, tworzy układy rytmiczne i wskazuje zjawisko symetrii w figurach geometrycznych i w otoczeniu,
- rozwiązuje łatwe zadania tekstowe z zastosowaniem równania.

Zajęcia komputerowe

Uczeń:

- odróżnia i nazywa podstawowe sprzęty komputerowe: monitor, klawiaturę, myszkę, komputer,
- zna funkcje niektórych klawiszy: *Enter*, *Spacja*, *Backspace*, *Delete*, *Capslock*, *Shift*, *prawy Alt*,
- sprawnie posługuje się klawiszami cyfrowymi i literowymi, wie, jak działa mysz komputerowa
- samodzielnie uruchamia programy: Paint, Notatnik, Word, posługuje się myszką i klawiaturą,
- wykonuje proste rysunki i zadania w programie Paint,
- potrafi napisać prosty tekst,
- umie wyszukać i zastosować w praktyce informacje, które znajdują się na

wskazanych przez nauczyciela stronach internetowych, dostrzega elementy aktywne, nawiguje po stronach w określonym zakresie,

- zna wynikające z niewłaściwego korzystania z komputera zagrożenia dla zdrowia i bezpieczeństwa, stosuje się do ograniczeń dotyczących korzystania z komputera.

Zajęcia techniczne

Uczeń:

- rozpoznaje rodzaje maszyn i urządzeń transportowych, wytwórczych, informatycznych i elektrycznych, określa ich wartość z punktu widzenia cech użytkowych,
- zna sposoby wytwarzania przedmiotów codziennego użytku, wie, jak bezpiecznie i ekonomicznie korzystać z nich w gospodarstwie domowym,
- rozumie potrzebę organizowania indywidualnych i zespołowych działań technicznych,
- potrafi zadbać o właściwą organizację materiałów, narzędzi i stanowiska pracy,
- potrafi opracować i przedstawić własne pomysły rozwiązań technicznych, zaplanować czynności, zgromadzić materiały i narzędzia niezbędne do ich wykonania,
- zna zasady bezpieczeństwa w poruszaniu się w ruchu ulicznym jako pieszy lub rowerzysta, przestrzega reguł bezpieczeństwa

Wychowanie fizyczne i edukacja zdrowotna

Uczeń:

- potrafi przyjmować pozycje wyjściowe i ustawienia właściwe dla poszczególnych rodzajów ćwiczeń i prostych układów gimnastycznych, dba o prawidłowe ich wykonanie,
- umie realizować marszobiegi na określonych dystansach lub w podanych ramach

czasowych, jeździ na rowerze i wrotkach lub rolkach, bierze udział w zabawach i grach terenowych,

- potrafi posługiwać się piłką i innymi przyborami, przestrzegając zasad bezpieczeństwa i respektując reguły gry oraz decyzje sędziego,
- zna zasady rywalizacji sportowej i stosuje się do nich w rozgrywkach indywidualnych i zespołowych, dba o bezpieczeństwo miejsca i przebiegu zabaw ruchowych,
- umie dbać o higienę osobistą i czystość odzieży, rozumie znaczenie racjonalnego odżywiania, aktywnego sposobu wypoczyniania i systematycznej profilaktyki zdrowotnej dla właściwego funkcjonowania organizmu,
- zna podstawowe przepisy mini gier zespołowych i rekreacyjnych rozumie potrzebę pomocy niepełnosprawnym kolegom,
- wie, jak zapobiegać chorobom, rozumie konieczność poddawania się szczepieniom ochronnym.

Język mniejszości narodowej

Uczeń:

- wie, że ludzie posługują się różnymi językami i aby się z nimi porozumieć, trzeba nauczyć się ich języka (motywacja do nauki języka obcego),
- rozróżnia znaczenie wyrazów o podobnym brzemieniu,
- rozpoznaje zwroty stosowane na co dzień i potrafi się nimi posługiwać,
- rozumie oraz reaguje werbalnie i niewerbalnie na proste polecenia,
- rozumie ogólny sens krótkich opowiadań i baśni przedstawianych także za pomocą obrazów i gestów,
- rozumie sens prostych dialogów w historyjkach obrazkowych (także w nagraniach audio i video),

- potrafi zadać pytania i udzielić odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów oraz nazwać obiekty z otoczenia i opisać je,
- umie zaśpiewać piosenkę, wyrecytować wyliczankę, rymowanke i wierszyk,
- bierze udział w mini-przedstawieniach teatralnych,
- czyta ze zrozumieniem wyrazy i proste zdania,
- potrafi przepisać wyrazy i zdania, zapisać znany ze słuchu wyraz i proste zdanie,
- potrafi aktywnie uczestniczyć w pracy zbiorowej, pracować w parach i indywidualnie,
- w nauce potrafi korzystać ze słowników obrazkowych, książeczek, środków multimedialnych

Przedsiębiorczość

Uczeń:

- rozwija swoją umiejętność pracy w grupie,
- uświadamia sobie swoje mocne i słabe strony,
- uczestniczy w różnorodnych przedsięwzięciach realizowanych samodzielnie lub pod kierunkiem nauczyciela,
- zna charakter działania różnych przedsiębiorstw i instytucji,
- zna podstawowe pojęcia prawne i ekonomiczne,
- nawiązuje kontakty, dyskutuje,
- planuje swoje działania i konsekwentnie dąży do celu, bierze odpowiedzialność za swoje decyzje,
- podejmuje decyzje i rozwiązuje problemy,
- jest elastyczny w działaniu,
- w realizacji zadań sprawnie posługuje się narzędziem jakim jest komputer

6. Kryteria oceny i metody sprawdzania osiągnięć ucznia

„Ocenianiu podlegają zarówno osiągnięcia edukacyjne dziecka, jak i jego zachowanie. Ocenianie osiągnięć edukacyjnych i zachowania ucznia odbywa się w ramach oceniania wewnątrzszkolnego w oparciu o rozporządzenie MEN³⁴. Mając na uwadze dobro dziecka – jego indywidualny rozwój i możliwości – ocena szkolna będzie zróżnicowana i dostosowana do możliwości dziecka ze względu na jego możliwości intelektualne, poziom motywacji i wysiłek włożony w naukę oraz zmiany zachodzące w rozwoju dziecka.

Ocenianie w klasach I-III ma **formę oceny opisowej** (semestralnej i końcoworocznej), natomiast forma oceny bieżącej/częstkowej należy do nauczyciela, jego doświadczeń zawodowych oraz przyjętej w WSO praktyki.

Aktywność dziecka będzie **pozytywnie** skomentowana przez nauczyciela zarówno w formie ustnej, jak i pisemnej: nauczyciel będzie starał się dostrzec w każdej aktywności dziecka plusey, pozytywne aspekty jego działalności. Niemniej jednak nauczyciel wskaże co uczeń (i w jaki sposób) może poprawić w swoim zachowaniu/swojej nauce.

Kształcenie umiejętności **samooceny** wymaga zaangażowania ucznia i nauczyciela, zakładając, że pierwszy chce wiedzieć, co naprawdę umie i co ma czynić dalej, drugi zmierza do obiektywnego oceniania i nie chce wywołać dysonansu demotywującego osobę ocenianą do dalszej pracy. Nauczyciel musi działać rozsądnie w każdej sytuacji dydaktycznej, w której odwołuje się do samooceny ucznia. Musi wiedzieć, jak postępować, kiedy uczeń ma zawyżoną samoocenę, a jak w sytuacji zaniżonej oceny samego siebie. „**Samoocena** staje się ważnym i jeszcze jednym źródłem informacji dla nauczyciela proponującego ze swojej strony ocenę tego samego zakresu osiągnięć ucznia (...) samoocena uczniów ma duży wpływ na skuteczność uczenia się i na pewno podnosi trafność oceny wiadomości i umiejętności uczniów³⁵. Samoocena, ze względu na wiek i możliwości dzieci, szczególnie egocentryzm, jest trudna do przeprowadzenia, niemniej jednak warto tę umiejętność kształcić i rozwijać. Sprzyjać temu będą odpowiednie formy samooceny proponowane uczniowi. Na tym etapie edukacyjny atrakcyjne i zrozumiałe są formy rysunkowe. Oto kilka z nich:

³⁴ Rozporządzenie o ocenianiu w szkołach
³⁵ M. M. ...
nauczycie...

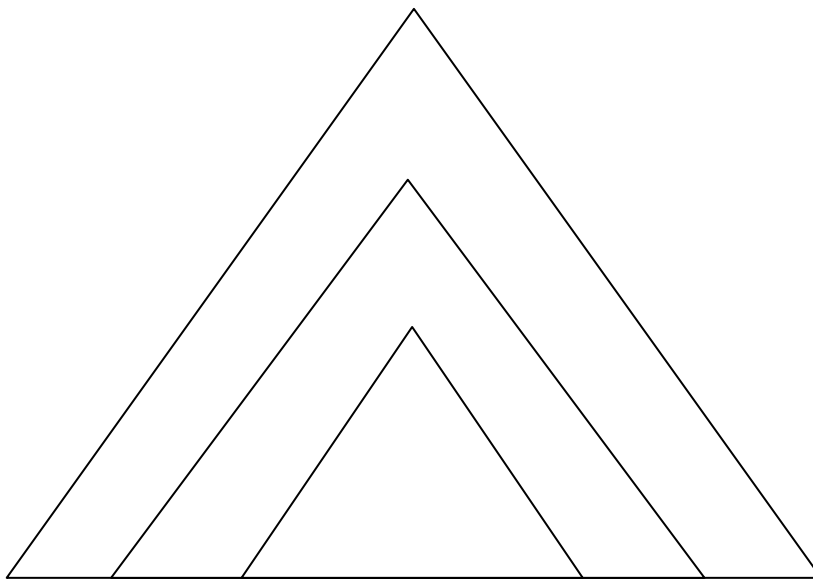
Karta samooceny	
ORTOGRAFIA	
- znam i stosuję	
- tylko znam	
- zapominam	
- muszę popracować	

prawie warunków i sposobu sprawdzianów i egzaminów
w opinii wybranej grupy

Oceniam samego siebie

- Jeżeli uważasz, że pracowałeś ładnie i wiesz wszystko o figurach geometrycznych, to zamaluj największy trójkąt
- Jeżeli uważasz, że musisz jeszcze popracować, zamaluj mniejszy trójkąt

Proponuje się wprowadzić formę **samooceny ucznia** oraz jednocześnie **oceny nauczyciela** – jako podsumowanie wiedzy i umiejętności dziecka po danym **bloku tematycznym/ tygodniu pracy**.

Przykładowy sposób, przedstawiony poniżej, dotyczy klas I, II i III. Nauczyciel może dowolnie dostosować tabelę zaznaczając tylko jedno zadanie na jeden dzień – w przykładzie przedstawiono plan tygodniowy.

Klasa I, imię i nazwisko dziecka

Zadanie	Wykonane w dniu					Uwagi
	Pon.	Wt.	Śr.	Czw.	Pt.	
Zadanie 1	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 2	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 3	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 4	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 5	☐	☐	☐	☐	☐	
Jak dziś się uczyłem?	☐ ☐ ☐ 	☐ ☐ ☐ 	☐ ☐ ☐ 	☐ ☐ ☐ 	☐ ☐ ☐ 	

Informacja Nauczyciela / data

Klasa II, imię i nazwisko

Zadanie Zadanie	Wykonane w dniu					Uwagi
	Pon.	Wt.	Śr.	Czw.	Pt.	
Zadanie 1	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 2	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 3	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 4	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 5	☐	☐	☐	☐	☐	
Jak dziś się uczyłem?	☐ ☐ 	☐ ☐ 	☐ ☐ 	☐ ☐ 	☐ ☐ 	

Informacja Nauczyciela / data

Klasa III, imię i nazwisko.....

	Pon.	Wt.	Śr.	Czw.	Pt.	
Zadanie 1	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 2	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 3	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 4	☐	☐	☐	☐	☐	
Zadanie 5	☐	☐	☐	☐	☐	
1) Które z zadań podobało Ci się najbardziej? 2) Z którego rozwiązania zadania jesteś najbardziej zadowolony?						

Informacja Nauczyciela /data

Wraz z podjęciem nauki szkolnej przez dziecko nauczyciel winien przeprowadzić – wybranym przez siebie narzędziem - **diagnozę gotowości szkolnej dotyczącą wiadomości, umiejętności, poziomu rozwoju emocjonalnego i fizycznego każdego dziecka**, która pozwoli nauczycielowi nie tylko poznać mocne i słabe strony dziecka, ale również dokonać takiego doboru metod i form pracy, które przyniosą najwięcej korzyści i oczekiwane postępy w edukacji uczniów (przyrost wiadomości i umiejętności, oczekiwane zmiany w zachowaniu itp.).

Podstawową metodą w ocenianiu ucznia klasy I będzie **obserwacja** zachowań dziecka podczas zajęć szkolnych (w tym: **aktywność dziecka w wykonywaniu pracy zespołowej**), poziom i przyrost umiejętności oraz zmian w tym zakresie, **analiza** prac dziecka (wytworów artystycznych dziecka, wypowiedzi ustnych, sposobu wykonania zadania) oraz **testy** (na koniec I semestru oraz końcoworoczny). Istotną pomocą nauczyciela w analizie postępów ucznia będzie **portfolio**, w którym uczeń będzie zbierał swoje prace z poszczególnych edukacji.

Do metod oceniania w klasach II i III (oprócz tych, które nauczyciel stosował w klasie I) dochodzą: **analiza wypowiedzi pisemnych i sprawdziany bieżące**.

Ze sposobami oceniania postępów dziecka i odpowiednimi zapisami w WSO, zostaną zapoznani również rodzice dziecka: zarówno z wynikami diagnozy gotowości szkolnej, oceną bieżącą, jak i wynikającą z niej oceną semestralną/kończącoroczną, w indywidualnych rozmowach z nauczycielem z częstotliwością przyjętą w szkole.

Bibliografia:

- I. Adamek: Podstawy edukacji wczesnoszkolnej, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1997
- I. Adamek, *Uczenie uczenia się*, w: *Wczesna edukacja dziecka wobec wyzwań współczesności*, red. I. Adamek, Z. Zbróg, Wydawnictwo LIBRON and Authors, Kraków 2011.
- J. Bałachowicz: *Styl podmiotowy w nauczaniu zintegrowanym*, Forum Nauczycieli, Nauczania Zintegrowane 1/2002
- M. Barańska, *Paluszkami taki i siak*, Harmonia, Gdańsk 2012
- Bates J., Munday S., *Dzieci zdolne, ambitne i utalentowane*. Liber, Warszawa 2005.
- Bieluga K., *Rozpoznawanie i stymulowanie cech inteligencji oraz myślenia twórczego w domu i szkole*. OW Impuls, Kraków 2009.
- F. Bereźnicki, *Dydaktyka kształcenia ogólnego*, Implus, Kraków 2001
- J. S. Bruner: *Poza dostarczone informacje*. Studia z psychologii poznawania, PWN, Warszawa 1978
- J. O'Connor, J. Seymour, *NLP. Wprowadzenie do programowania neurolingwistycznego*, Zysk i S-ka, Poznań 1996
- M. Dąbrowski: *Pozwólmy dzieciom myśleć*, CKE, Warszawa 2008
- M. Dąbrowski: *Pozwólmy dzieciom działać*, CKE, Warszawa 2009
- E. De Bono, *Myślenie lateralne. Idee na przekór schematom*, Onepress, Gliwice 2007
- J. Dobrołowicz, *Uczeń zdolny w szkole*, „Psychologia w szkole” 2004, nr 3
- S. Drzażdżewski, *Przestrzeń nowoczesnej edukacji najmłodszych dzieci i uczniów*, w: Meritum, 1/2013, MSCDN, Warszawa 2103
- R. Fisher, *Uczymy jak się uczyć*, WSiP, Warszawa 1999
- S. Frycie, *Integracja w nauczaniu*, Życie Szkoły, 1993/4
- Gardner H., Kornhaber M. L., Wake W. K., *Inteligencja wielorakie perspektywy*. WSiP, Warszawa 2001.
- R. Gloton, C. Clero: *Twórcza aktywność dziecka*, WSiP, Warszawa 1991
- E. Gruszczyk- Koleczyńska, *Dzieci ze specyficznymi trudnościami uczeniu się matematyki*, WSiP, Warszawa 1992
- L. Huryło, D. Klus-Stańska, M. Łojko: *Paradygmaty współczesnej dydaktyki*, Impuls, Kraków 2009
- Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, pod. red. Grzegorza Mazurkiewicza, Wydawnictwo UJOT, Kraków 2012.

- E. Jaroni: Dylematy integrowanej edukacji wczesnoszkolnej, Impuls, Kraków 2008
- A. Jankowski: Nauczanie w praktyce, tom I, CODN, Warszawa 2009
- K. Lubomorska: Edukacja elementarna. Podstawy teoretyczne-wybrane zagadnienia, CODN, Warszawa 2005
- W. Pomykało: Encyklopedia pedagogiczna, Warszawa 1993
- A. Kalinowska: Pozwólmy dzieciom działać. Mity i fakty o rozwijaniu myślenia matematycznego, Centralna Komisja Egzaminacyjna, Warszawa 2000
- J. Karaczewska, M. Kwaśniewska: Dziecko sześćioletnie w szkole, Wydawnictwa Pedagogiczne ZNP, Kielce 2009
- A. Klim-Klimaszewska: Pedagogika przedszkolna, Warszawa 2005
- D. Klus-Stańska, Konstruowanie wiedzy w szkole, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2002
- D. Klus-Stańska, M. Szczepska-Pustkowska: Pedagogika wczesnoszkolna-dyskursy, problemy, rozwiązania, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2009
- H. Komorowska: O programach prawie wszystko, WSiP, Warszawa 1999
- J. Kujawiński: Metody edukacji wczesnoszkolnej, Życie Szkoły 1995/1
- K. Kuligowska – Doskonalenie lekcji, WSiP, Warszawa 1984
- Krygowska Z., Zarys dydaktyki matematyki, cz. 1, Warszawa 1977
- K. Kruszewski, Zmiana i wiadomość. Perspektywa dydaktyki ogólnej, PWN, Warszawa 1987
- M. Kwiatkowska, Z. Topińska: Pedagogika przedszkolna, WsiP, Warszawa 1978
- Michalak R, Edukacja elementarna jako strategia zmian rozwojowych dziecka, Impuls, Kraków 2004
- R. Michalik, E. Misiorna: Konteksty gotowości szkolnej, Impuls, Kraków 2010
- M. Michłowicz, Starowniak, Rola samooceny w ocenianiu osiągnięć ucznia w opinii wybranej grupy nauczycieli, XVI Konferencja Diagnostyki Edukacyjnej, Toruń 2010
- Muszyńska Ł., Integralne nauczanie i wychowanie w klasach I-III, PWN, Poznań 1974
- T.W. Nowacki, Nowy słownik pedagogiki pracy, WSP TWP, Warszawa, 2000
- W. Okoń: Słownik pedagogiczny, PWN, Warszawa 1990
- W. Okoń: Nowy słownik pedagogiczny, Warszawa 2008
- Piaget J., *Jak dziecko wyraża świat.*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
- Cz. Plewka, M. Taraszkiewicz, Uczymy się uczyć, TWP oddział w Szczecinie, Szczecin 2010
- M. Skura, Lisicki M: Proste przepisy na szkolne sukcesy, Nowa Era, Warszawa 2010

- M. Skura, Lisicki M.: *Matematyka w działaniu. Program edukacji matematycznej w klasach I-III szkoły podstawowej*, WSiP, Warszawa 2011
- M. Skura, Lisicki M., *Za progiem. Kilka pytań o to jak rozwija się dziecko i jaka jest rola nauczyciela w tym rozwoju*, ORE, Warszawa 2011
- Skuteczne metody pracy w szkole*, Taraszkiewicz M. (red.), Verlag Dashofer, Warszawa 2001.
- Splitzer M., *Jak uczy się mózg*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2014.
- D. Sterna, J. Strzemieczny, *Organizacja procesów edukacyjnych dla wspierania uczenia się*. [w:] *Jakość edukacji. Różnorodne perspektywy*, pod red. Grzegorza Mazurkiewicza, UJ, Kraków 2012.
- Szmidt K. J., *Trening kreatywności*, Wydawnictwo HELION, Gliwice 2013.
- M. Taraszkiewicz, G. Redlisiak, W. Bednarkowa, Z. Taraszkiewicz, *Metody wspierania rozwoju ucznia*, Niezbędnik Dyrektora, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2009.
- Taraszkiewicz M., Rose C., *Atlas efektywnego uczenia (się) nie tylko dla nauczycieli*, Warszawa 2005, wyd. TL-CODN.
- Taraszkiewicz M., *Jak uczyć lepiej? Czyli refleksyjny praktyk w działaniu*, Warszawa 1995, CODN.
- Taraszkiewicz M., Karpa A., *Jak wspierać zdolnego ucznia?* Wyd. WSiP, 2009
- Taraszkiewicz M., *Nauczanie wielozmysłowe*, Warszawa 2010, WSiP.
- M. Węglińska: *Jak przygotować się do zajęć zintegrowanych*, Impuls, Kraków 2002
- R. Więckowski, *Organizacja edukacji wczesnoszkolnej*, Życie Szkoły, 1998/6
- Z. Włodarski, *Psychologia uczenia się*, Warszawa 1998
- L. Wygotski: *Narzędzie i znaki w rozwoju dziecka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006
- L. Wygotski: *Wybrane prace psychologiczne*, PWN, Warszawa 1971
- L. Wygotski: *Myślenie i mowa*, Wyd.Naukowe PWN, Warszawa 1989
- M. Żylińska, *Dlaczego neurodydaktyka?*, „Psychologia w szkole” 2011, nr 3
- M. Żylińska, *Mózg idzie do szkoły i... się nudzi*, Życie Szkoły, 2014/5
- M. Żylińska, *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013.

Programy nauczania:

- M. Kędra: *Nowoczesna szkoła w działaniu. Program nauczania dla edukacji wczesnoszkolnej*, 2011

M. Skura, Lisicki M: Mniej mówcie, więcej działajcie, Program nauczania dla edukacji wczesnoszkolnej

Akty prawne:

- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 27 sierpnia 2012r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia ... 2014r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół - PROJEKT
- ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ z dnia 21 czerwca 2012r. w sprawie dopuszczania do użytku w szkole programów wychowania przedszkolnego i programów nauczania oraz dopuszczania do użytku szkolnego podręczników
- Podstawa programowa z komentarzami, Edukacja Przedszkolna i Wczesnoszkolna, tom 1, MEN